

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 9, NUMBER 1, 2020

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 9, No. 1, 2020

Annales Scientia Politica, Vol. 9, No. 1, 2020

Annales Scientia Politica is a peer-reviewed scientific journal, issued semi-annually by the Institute of Political Science, Faculty of Arts, University of Prešov, focused on reflection of discourse in political sciences. *Annales Scientia Politica* is indexed in ERIH PLUS, OAJI (Open Academic Journal Index), CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities), ResearchBib - Academic Resource Index, Humanities - Sozial und Kulturgeschichte (H-Soz-u-Kult), CEEOL (Central and Eastern European Online Library), ROAD (Directory of Open Access Scholarly Resources), DOAJ (Directory of Open Access Journals).

Address of Publisher:

Inštitút politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Ul. 17 novembra 1,
080 78 Prešov, asp@unipo.sk, <http://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ipol/asp>

Editor in Chief:

Prof. PhDr. Alexander DULEBA, PhD.,
Faculty of Arts, University of Prešov

Editorial Board:

Prof. Johann Pall ARNASON

Faculty of Humanities, Charles University, Prague (Czech Republic)

Prof. Igor Spartakovich BAKLANOV, Doctor of Philosophical Sciences

Institute of Humanities, North Caucasus Federal University, Stavropol (Russian Federation)

Prof. PhDr. Vít HLOUŠEK, PhD.

Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno (Czech Republic)

Prof. PhDr. Jan KELLER, PhD.

Faculty of Social Studies, University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)

Prof. PhDr. Darina MALOVÁ, PhD.

Faculty of Arts, Comenius University, Bratislava (Slovak Republic)

Prof. Carlos J. McCADDEN, PhD.

Department of General Studies, Instituto Tecnológico Autónomo de México, Mexico-City (Mexico)

Prof. Jurij Olexandrovyč OSTAPEK, Doctor of Sciences

Faculty of Social Sciences, Uzhhorod National University, Uzhhorod (Ukraine)

Prof. nadzw. dr. hab. Agnieszka PAWŁOWSKA

Institute of Political Science, University of Rzeszow, Rzeszow (Poland)

Prof. Kathleen SCHERF, PhD.

Thomson Rivers University, Kamloops (Canada)

Prof. PaedDr. Jaroslav VENCÁLEK, PhD.

Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)

Assoc. Prof. PhDr. Irina DUDINSKÁ, PhD.

Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)

Assoc. Prof. PhDr. Vladislav DUDINSKÝ, PhD.

Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)

Assoc. Prof. PhDr. Jaromír FEBER, PhD.

VŠB, Technical University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)

Assoc. Prof. PhDr. Gita GEREMEŠOVÁ, PhD.

Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)

Assoc. Prof. Jussi P. LAINE, DSocSci.

Karelian Institute, University of Eastern Finland (Finland)

Assoc. Prof. Francisco LARA-VALENCIA, PhD.

School of Transborder Studies, Arizona State University, Tempe, AZ (USA)

Assoc. Prof. Sergio PEÑA, PhD.

Urban and Environmental Studies Department, El Colegio de la Frontera Norte, Tijuana, Baja California (Mexico)

Assoc. Prof. PhDr. Jelena PETRUCIJOVÁ, PhD.

Faculty of Social Studies, University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)

Assoc. Prof. Katarzyna STOKŁOSA, PhD.

Faculty of Business and Social Sciences, University of Southern Denmark, Odense (Denmark)

Dr. Paulina SZELAĞ

Institute of International Relations and Political Science, East European State Higher School in Przemysł, Przemysł (Poland)

Editorial Committee:

Ing. Martin LAČNÝ, PhD.

Mgr. Ondrej MARCHEVSKÝ, PhD.

Mgr. Gabriel SZÉKELY, PhD.

Web administrator:

Ing. Martin LAČNÝ, PhD.

This work is licensed under a *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License*

© Inštitút politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2020

ISSN 1339-0732

LIST OF CONTENTS

Word of Editor	
ALEXANDER DULEBA	5

STUDIES:

Theory of religious cycles and its application to interreligious dialogue and trans-religious theology	
MIKHAIL SERGEEV	7
Metaphorical image of Brexit in Russian media discourse (based on the metaphor of theatre)	
IRINA DULEBOVÁ – LINDA KRAJČOVIČOVÁ	18
Context of the Slovak candidacy for members of the Hungarian parliament in the district of Giraltovce in 1906	
NADEŽDA JURČIŠINOVÁ	29

ARTICLES:

Public administration reform in Ukraine in the context of decentralization	
MICHAL CIRNER – NATALIYA MARADYK	45
Carpathian Euroregion	
MATÚŠ ŽAC	50

REVIEWS:

Cross-Border Cooperation between Slovakia and Ukraine: Volume IV: Perceptions of local and regional actors	
JUSSI LAINE	62
Possibilities and limits of the Cross-Border Cooperation	
PETER KÁŠA	64

REPORTS:

Institute of Political Science as part of the International Visegrad Fund project	
GABRIEL SZÉKELY	66

OBSAH

Slovo šéfredaktora ALEXANDER DULEBA	5
---	---

ŠTÚDIE:

Theory of religious cycles and its application to interreligious dialogue and trans-religious theology MIKHAIL SERGEEV	7
--	---

Metaforický obraz Brexitu v ruskom mediálnom diskurze (na príklade metafory divadla) IRINA DULEBOVÁ – LINDA KRAJČOVIČOVÁ	18
--	----

Súvislosti kandidatúry Slovákov na poslancov Uhorského parlamentu v okrese Gíraltovce v roku 1906 NADEŽDA JURČIŠINOVÁ	29
---	----

ČLÁNKY:

Reforma verejnej správy na Ukrajine v kontexte decentralizácie MICHAL CIRNER – NATALIYA MARADYK	45
---	----

Karpatský Euroregión MATÚŠ ŽAC	50
--	----

RECENZIE:

Cross-Border Cooperation between Slovakia and Ukraine: Volume IV: Perceptions of local and regional actors JUSSI LAINE	62
--	----

Možnosti a limity cezhraničnej spolupráce PETER KÁŠA	64
--	----

SPRÁVY:

Inštitút politológie ako súčasť projektu Medzinárodného vyšehradského fondu GABRIEL SZÉKELY	66
---	----

SLOVO ŠÉFREDAKTORA

Vážení čitatelia časopisu *Annales Scientia Politica*,

Ďakujem Vám, že ste navštívili stránku nášho časopisu. Máte možnosť si prečítať jeho nové číslo, ktoré členovia redakcie finalizovali z domácej karantény. Chcem sa im poďakovať za to, že napriek sťaženým podmienkam a obmedzeniam, ktoré vyplynuli z opatrení vlády i vedenia našej univerzity prijatých s cieľom eliminovať šírenie koronavírusu, odvedli veľmi kvalitnú prácu.

Už sám tento fakt je ilustráciou jednej zo zásadných zmien, ktoré boj s celosvetovou pandémiou prinesie. Je možné predpokladať, že po koronakríze budú verejné inštitúcie i súkromné spoločnosti v oveľa väčšej miere, než doteraz, využívať prácu svojich zamestnancov z domu, samozrejme, pokiaľ to druh a charakter ich činnosti umožňuje. Vďaka koronakríze zistia, že je to jednoducho lacnejšie a bezpečnejšie riešenie než udržiavanie veľkých a nákladných kancelárskych alebo výrobných priestorov. V každom prípade, koronakríza nás naučí využívať moderné komunikačné technológie v oveľa väčšej miere ako doteraz. Za posledný týždeň som dostal päť pozvánok na účasť na odborných podujatiach, ktoré budú uskutočnené online formou, od partnerských organizácií so sídlom v Bratislave, Bruseli, Varšave, Sankt-Peterburgu a Štokholme. A nemusím nikam cestovať, stačí ak budem sedieť doma pri počítači a pripojím sa na online platformu s prístupovým kľúčom, ktorý dostanem od organizátorov. Nebudú musieť hradiť žiadne náklady súvisiace s cestovaním, ubytovaním a stravovaním účastníkov. Aj napriek tomu jednotlivé podujatia naplnia svoj cieľ: umožnia výmenu názorov a poznatkov na diskutované témy, ktoré budú užitočné pri ďalšom výskume. Inými slovami, cieľ podujatí bude naplnený pri neporovnateľne menších finančných i organizačných nákladoch. Niet pochyb o tom, že boj s koronavírusom zmení vzájomnú komunikáciu i spoluprácu akademických a výskumných pracovísk na celom svete, a niet pochyb o tom, že urýchli digitalizáciu verejnej správy a ekonomiky.

Diskusia o tom ako koronakríza zmení svet, v ktorom žijeme, sa práve rozbieha. Podľa bývalého generálneho riaditeľa Spoločného výskumného centra Európskej komisie Vladimíra Šuchu, „*montovne skončia skôr než sme predpokladali*“ a „*prežijeme, ak podchytíme inovačné mozgy*“ (rozhovor pre *Denník N*, 11. 4. 2020). Podľa medzinárodne uznávaného politológa Ivana Krasteva, pandémia spôsobí návrat „silných vlád“ a môže viesť k „*dátovému autoritarizmu*“ prostredníctvom rastúcej snahy vlád využívať, resp. zneužívať telekomunikačné údaje na kontrolu pohybu a správania občanov; ďalej, reanimuje význam národných hraníc i úlohu národných štátov, vrátane v EÚ a európskych politikách, zostrí medzigeneračnú diskusiu o hodnotových prioritách spoločenského rozvoja medzi mileniálmi a ich rodičmi i starými rodičmi (nový zelený a digitálny svet verzus „neudržateľný“ tradičný svet), ktorá sa prejaví i v súťažení o politickú moc. Nakoniec, Ivan Krastev predpokladá, že boj s koronavírusom zvýši dôveru verejnosti voči vede a vedcom, a zvýši dopyt po expertíze pri riešení spoločenských problémov (pozri článok „*Seven early lessons from the coronavirus*“ zverejnený na internetovej stránke *European Council on Foreign Relations*). Dúfajme, že minimálne posledný predpoklad Ivana Krasteva sa naozaj naplní – a aj v podmienkach Slovenskej republiky.

Nezodpovedaných otázok súvisiacich so zmenami, ktoré prinesie celosvetová pandémia koronavírusu je veľa a náš vedecký časopis má ambíciu stať sa súčasťou akademickej reflexie týchto zmien. Samozrejme, chceme sa zamerať najmä na dopady pandémie a boja s ňou na politické inštitúcie, aktérov a politické procesy.

Osobitnú pozornosť, aj kvôli vedeckovýskumnému zameraniu nášho inštitútu, chceme venovať otázkam súvisiacim s predpokladanou reanimáciou významu národných hraníc a ich vplyvu na politické procesy i prijímanie politických rozhodnutí zo strany aktérov na všetkých troch úrovniach výskumu v rámci *border studies* – nadnárodnej, národnej i regionálnej/lokálnej.

Schengen od svojho vzniku pred viac než 30 rokmi ešte nečelil takej výzve akej ho vystavila koronakríza v súčasnosti. Dotýka sa bezprostredne budúcnosti fungovania EÚ a jej prazákladu – jednotného integrovaného priestoru, ktorý umožňuje slobodný pohyb tovaru, kapitálu, služieb a osôb. Koronakríza nie je a nemôže byť výzvou, ktorú budú riešiť iba vlády členských krajín a iba v spolupráci s epidemiológmi. V hre je bezpečnosť, prosperita a demokratický charakter politických systémov európskych krajín, vrátane Slovenska. Odpovede na koronakrízu musia ponúkať i spoločenský vedci a politológovia. Z vedeckého hľadiska, bude nesporne zaujímavé sledovať obnovenú diskusiu medzi stúpenkami postmodernistických a tradičných interpretácií hranice ako faktora, ktorý spoluformuje politické procesy, spoluvytvára politické entity a spolupodmieňuje prijímanie politických rozhodnutí. Ambíciou nášho časopisu je, v rámci možností, ktorými disponujeme, vytvoriť priestor pre takúto odbornú diskusiu.

Pevne verím, že v našom časopise nájdete inšpiráciu pre hľadanie odpovedí na otázky, ktoré Vás zaujímajú. Želám Vám príjemné čítanie, a hlavne, veľa zdravia Vám i Vaším blízkym!

Alexander Duleba
šéfredaktor

THEORY OF RELIGIOUS CYCLES AND ITS APPLICATION TO INTERRELIGIOUS DIALOGUE AND TRANS-RELIGIOUS THEOLOGY

MIKHAIL SERGEEV

School of Critical Studies
University of the Arts
Philadelphia
United States of America
E-mail: msergeev@uarts.edu

Abstract:

The application of my theory of religious cycles to the development of inter-religious and trans-religious thinking is twofold. First, it goes beyond the uni-religious approach and claims to religious exclusivity, by viewing different spiritual traditions as essentially one, by focusing on the common evolution of religions and arguing for the identical pattern of this evolution. Second, by distinguishing between the structural and systemic crises of religion, my theory offers a sound theoretical justification as to why people are irresistibly drawn into interreligious and trans-religious ideas and attitudes. Our time is characterized by the total crisis of religious consciousness and, therefore, bears witness to different versions of syncretism and eclecticism out of which new religious movements are developed and established.

Keywords:

Ideas, Religion, Theology, Trans-religious thinking.

Introduction

In the twentieth century the field of religious studies underwent a profound and strik-

ing transformation. Such terms as “comparative approach,” “ecumenical studies,” and “interreligious dialogue” have become commonplace in scholarly research, discussion, and literature on the subject. The twenty-first century has added another innovating concept to these rapidly changing viewpoints – trans-religious experience and theology.

While ecumenism aims at reconciling differences among various branches or denominations of the Christian religion and interreligious dialogue extends this confessional attitude to other religious traditions, the focus of trans-religious theology is directed specifically to the analysis and comparison of the ideas about Ultimate Reality in various religious systems of the world. The founder of the trans-religious theological project is a former professor and chairman of the philosophy department at the University of Colorado at Boulder Jerry L. Martin. As Dr. Martin notes, trans-religious theology “grows out of philosophizing about the aim of theology.” He explains further:

Often theology is defined as the articulation of the beliefs about the divine reality within one’s tradition. In light of the widespread experience of finding spiritual insight in other traditions as well,

that definition seems inappropriately limited. Surely, the aim of theology should be to learn all we can about ultimate reality, regardless of the source of the insights. Even comparative theology, when it is regarded as finally confessional, limited to asking what light other traditions throw on my own, stops short. What is needed is a Theology Without Walls, without confessional boundaries, without blinders, as it were. That does not mean that we do not stand somewhere, but that our sense of our goal is not limited to where we stand at the outset. (Martin, 2019).

The general direction of those developments seems to be in breaking down the barriers that separate different religions from each other and in finding some common ground among those religious systems, including their interpretation of divine reality. The ultimate goal and the future end-result of this process, in my opinion, would culminate in the realization of the underlying oneness of religions and the unity of God.

To be sure, the idea of the unity of God represents the foundation of monotheism as such and is upheld by every Abrahamic faith. However, those religions were rarely united in their efforts and goals. On the contrary, each religion asserted its exclusivity and superiority over competing traditions. Leaving the arena of theology, this ideological confrontation would soon find its violent manifestation in religious oppression, persecution, pogroms, and military conquests.

In modern times, the concept of religious unity was professed and promoted by the followers of the Bahá'í Faith, a religion that had been conceived in the nineteenth-century Persia, as well as by many thinkers belonging to various religious movements and philosophical schools. In the twentieth century the realization of religious unity and equality has become a matter of not merely theoretical speculation but urgent practical concern.

Earlier in human history one could have easily challenged such an approach. Why, indeed, is the dialogue preferable to an open fight? Should we not rather stick to our convictions? In the globalized world of the twenty-first century though, which survived two world wars, totalitarian atheism, mass mur-

ders, and is still torn apart by religious extremism, the insistence on religious unity has become a pragmatic imperative, the most important pre-requisite for world peace and security.

Every step on the road toward such unity, however, requires additional justifications as to why the overall project is sound and the inter-religious or trans-religious thinking is not only useful but simply vital and indispensable. I believe that my theory of religious cycles, which was developed in many articles and books,¹ may serve as one of the philosophical foundations for this movement toward religious inclusivity and inter-penetration.

Glossary of terms

To assist the readers who may not be familiar with the history of and contemporary scholarship about religion, it would be helpful to explain more in detail the specific terms of use in my article. Alphabetically organized, those terms are as follows:

Branch of religion - In the course of their evolution historical religions are usually divided into several competing branches. Christianity, for instance, is split into Orthodoxy, Catholicism, and Protestantism. Buddhism is represented by Theravada and Mahayana traditions. Islam is divided into Sunni and Shia Muslims.

The cycle of religion - In my theory or religious cycles, I describe the evolutionary path each religion is taking by going through various stages that may be compared to human evolutionary growth - from birth to childhood, to youth, to adulthood, to maturity, to decline, and, finally, to death. Religion is dead when no one professes it. In this organic view of religious evolution, the term "cycle" does not necessarily presuppose a "circle" or circularity i. e. the coming back of the system to the original state of non-existence.

Denomination of religion - Religious denomination represents the lower rank divisions in a religious hierarchy as compared to branches or confessions. For instance, Protestant confession encompasses a multitude of various

---

¹ For example Sergeev (2004).

denominations, including the mainstream Calvinism, Lutheranism, Baptism, Anglicanism, Pentecostalism, and so on. My theory of religious cycles focuses on the development of the branches rather than the denominations of any given religious tradition.

Ecumenism – The ecumenical movement in Christianity represents an attempt to foster cooperation and re-establish unity among various Christian churches. The beginning of the movement dates back to the early twentieth century when Protestants gathered together at the International Missionary Conference in Edinburgh in 1910. Ecumenical efforts have resulted in the formation in 1948 in Amsterdam of the World Council of Churches who functions as “a consultative and conciliar agent of ecumenism, working with national, denominational, regional, and confessional bodies” (Ecumenism).

Interreligious dialogue – Interreligious or interfaith dialogue is a movement toward comparing, sharing, and reconciling religious or ideological beliefs of various groups of people. As it is noted in New World Encyclopedia (NWE), “interreligious dialogue has been sporadically practiced in localized multi-religious areas such as India and North American cities [but] the movement on a global scale is rather new” and dates back to the first World’s Parliament of Religions that was held in 1893 in Chicago, Illinois. The NWE continues: “Interreligious dialogue takes many forms, but is essentially a conscious attempt to build bridges of understanding, respect, harmony, and friendship among religious communities. Those involved in dialogue tend to focus on common ground rather than that which divides them to overcome stereotypes and historical grievances” (Inter-religious Dialogue).

Phases (or stages) of religion – According to my theory, in the process of its evolution each religion passes through certain phases that are characterized by the various correlation between its sacred scriptures and sacred tradition. In my book *Theory of Religious Cycles* I distinguish six such stages and apply them to the development of the four world religions – Judaism, Buddhism, Christianity, and Islam.

Structural/systemic crises of religion – The process of moving from one phase to another is triggered by what I call the structural or systemic crisis of a religious system. The structural

crisis usually leads to the appearance of new branches within the already established religion. The systemic crisis culminates with the formation of new religious movements amid their mother-faith.

Trans-religious theology – The term “trans-religious experience” may convey several meanings. To begin with, someone who belongs simultaneously to more than one religious tradition could be called “trans-religious.” Such practices were and still are customary in many Asian cultures where people could be bi- or even tri-faithful, practicing Taoist nature rituals, following the Confucian moral and civil code, and performing Buddhist funeral rites. Perhaps, the most remarkable expression of such an attitude toward religion in contemporary West comes from Raimundo Panikkar (1918 – 2010), a Spanish Roman Catholic theologian and a Jesuit priest who famously said: “I started as a Christian, I discovered I was a Hindu and returned as a Buddhist without having ceased to be a Christian” (Panikkar).

Similarly, in modern times, as one Bahá’í scholar Christopher Buck noticed, the “term “trans-religious” refers to adopting a broader religious identity beyond calling oneself a Christian, Muslim, Baha’i, etc. – such that one can have both a specific faith-identity, and an overarching sense of being one of God’s children, who come from all faiths, and from none. Being trans-religious implies the acceptance of the core message of all religions: love, kindness, and unity” (Buck, 2019).

Finally and more specifically, “trans-religious theology” is pushing the boundaries of theological inquiry by focusing on how the Ultimate Reality is described and understood in various religious traditions.

Model of religious cycle

Now that the reader is familiar with the terms, I will be using to discuss my theory, we could proceed to the heart of the matter. Let me mention at the outset that in my analysis of religious evolution I focus on the religious system itself without paying much attention to economic, political, or social influences that form the necessary cultural context of its evolution. My project consists in trying to understand religion on its terms, without any refer-

ence to other social spheres or the metaphysical claims, which lie beyond empirical observation. In this respect, I would describe it as the phenomenology of religion.

So, according to my hypothesis, any religious system, either archaic or modern, Eastern or Western, theistic or not, is primarily a semantic structure that creates a net of meanings whose origin is not available to ordinary human beings. What I mean is that the founders of great religions always claim a special kind of mystical insight that is not accessible to everyday humans, be it the spiritual liberation of Hindu avatars, the enlightenment of the Buddha, of the revelation of the prophets. As such, this knowledge, which lays the foundation of religion, remains beyond the realm of human perception and, therefore, cannot be either scientifically verified or refuted. Furthermore, in most cases it is expressed in highly charged symbolic language that contains various layers of meaning and necessarily calls for interpretation.

Hence, in as much as religion generates a semantic field, its most important task is to preserve the true meaning of its original teachings and to transmit it to the following generations. To accomplish this task, religions develop sacred scriptures that are complemented by the sacred tradition whose main purpose is to interpret the primary texts. No matter how explicit or detailed, the scriptures are never exhaustive and call for reinterpretation because of the peculiar nature of the religious experience that is rooted in the transcendent.

Both sacred scriptures and sacred tradition constitute the backbone of any religious system whose development depends on the proper interaction between the two components. In the course of its evolution, and independently of its doctrines and practices, a religious system goes through a certain number of stages or phases. Based on a particular correlation between scriptures and tradition, I distinguish six such stages: early or formative, orthodox, classical, reformist, critical, and post-critical. Each phase brings about a new paradigm in the interplay between the two most important factors in the development of religion.

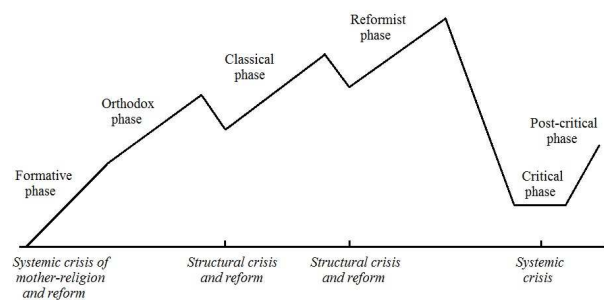
The early or formative phase in the evolution of religious system contributes to the formation of its scriptural canon and the establishment of its sacred tradition. The orthodox phase cements the traditional foundations of religion by

fighting heretical movements and their alternative scriptural interpretations. The classical phase reformulates sacred tradition by adding new interpretations to the canon. Reformists, on the contrary, purify tradition from the accumulated interpretations to get back to the core of sacred teachings and restore the original faith.

Each phase in the evolution of religion offers its answer to the misbalance of sacred scriptures and sacred tradition that results in the structural crisis of religion. Structural crises, which challenge sacred tradition, are usually resolved by the appearance of new branches or divisions within the existing religions. In contrast to structural crises that question tradition, the systemic crisis of religion shakes up the foundation of the system itself, namely its sacred scriptures. The systemic crisis marks a fundamental challenge to religious authority that can be overcome only by the introduction of new religious systems with their scriptural texts. During this critical phase, mother-religions usually produce their offshoots in the form of new religious movements. The appearance of Buddhism and Jainism from Hinduism, the rise of Christianity amid Judaism, and the emergence of the Bahá'í Faith from Islam all provide fitting examples of such transformations.

After the critical phase religious systems do not deteriorate but enter their post-critical stage by renewing and reconfirming their foundations. The birth of a new religious movement from its mother-faith sparks competition between the two, which is vital and healthy for both traditions. As a result, age-long religions flourish alongside their younger counterparts by reorganizing their sacred tradition and restoring the authority of primary scriptures.

Figure1 Model of religious cycle

Source: author's own elaboration.

That was the case with Judaism, which, after the Roman army destroyed the Temple in 70 CE, completely reinvented itself. By the end of the first Christian century the rabbis formed the Hebrew scriptural canon and later established a new interpretation of the Mosaic Law in the Mishnah and the Talmud. Those rabbinic reforms created the necessary conditions for the survival of the Jewish people in the post-Biblical times of the second exile that lasted for almost two thousand years.

Another case in point is the evolution of Hinduism after the appearance and spread of Buddhism in India. To the challenge of Buddhism, Hindus responded with the rise of Orthodox schools of Hindu philosophy, the creation of famous Hindu epics, and the flourishing of bhakti devotional cults. After centuries of mutual influence and competition, Hinduism completely displaced Buddhism from India, and since the twelfth century has remained the sole national religion of the Indian people. To sum up, the post-critical phase of religion, which is the last in the cycle of its evolution, does not necessarily signify the demise of the system as a whole. It is often followed by the resurrection of the old faith, which survives under new circumstances of competition and mutual influence between the old and new religious movements.

The cycle of Christianity

The evolution of the Christian faith serves as the perfect illustration of my theory of religious cycles. The history of Christianity is typically divided into three major periods: early, medieval, and modern. The early period of the Christian Church lasted until the end of the 4th century when Emperor Theodosius made Christianity the state religion of the Roman Empire. The medieval period started in the 5th century when Rome fell to the barbarians and ended when the Ottomans conquered Constantinople in 1453. The modern era of Christendom was inaugurated by the European Renaissance in the 14th and the 15th centuries and it continues to this day.

The early period, which lasted for the first four centuries and was crucial for the development of the Church, represents the formative phase of Christianity. The medieval period, which resulted in the split of the Christian Church into two coexisting branches of Ortho-

doxy and Catholicism, saw the rise of Christianity's corresponding orthodox and classical phases. Finally, during the modern period, two new movements were initiated – Protestantism and the Enlightenment – which marked the reformist and critical phases of the Christian religion. In this section we will briefly discuss the initial three stages of Christianity while the examination of the Enlightenment as its critical phase will be reserved for the next section of the article.

During the first four centuries of its existence, the Christian faith came a long way since its inception in Palestine to become the state religion of the Roman Empire. By the end of the fourth century it had successfully formed its organizational structure, formulated its creed, canonized its scriptures, routinized its ritualistic practices, and was already embraced by the majority of the population of the Empire (Bokenkotter, 1990, p. 53).

The establishment of a scriptural canon was, perhaps, the most important among those accomplishments since the development of scriptural texts constitute an essential part of the formative age of any religion. It took nearly four centuries for the Church to achieve consensus concerning the sacred scriptures. The Christian Bible was compiled in the course of intense ideological strife that produced numerous heresies condemned by the Church leaders. The books that have been finally included in the Bible reflected the orthodox Christian doctrines, which were reasserted by becoming part of the canonized texts.

The first recognized historical attempt to create scriptural canon was made by a second-century Christian theologian, Marcion of Sinope (c. 85 – c. 160). Marcion's views were close to Gnosticism, a widely spread heresy of the time. Gnostics taught that a malevolent god created the world, and Jesus came to save humanity from it by delivering special mystical knowledge. According to Marcion's doctrine, it was the Jewish god who was evil, angry, and ever-punishing god of creation while Jesus represented a different kind of deity – the Christian god of love, wisdom, and compassion. In his version of the New Testament, Marcion included only one gospel, the Gospel of Luke, and ten letters of the Apostle Paul, including

Galatians and Corinthians I and II among others.²

It was in response to this and similar views that the leaders of the Church decided to incorporate the Hebrew Scriptures into the Christian canon to emphasize the continuity of Judeo-Christian tradition and to assert the essential oneness of the God of both Testaments. By the end of the first century CE, the Jewish rabbis had already settled on the Hebrew scriptural writings of the Tanakh, which later found their way into the Christian Bible as the Old Testament. As for the New Testament, Biblical scholars agree that its books were mostly completed in the first two Christian centuries. The Revelation, which is the last book of the Christian canon and, as the Christian tradition contends, was written around 95 CE by the Apostle John, was also one of the latest to be accepted as part of the sacred scriptures. For a long time Revelation remained a very controversial text, which many Christians were reluctant to include into the canon (Harris, 2007, p. 517). By the end of the fourth-century consensus was finally achieved, and in 367 CE, Athanasius, the bishop of Alexandria in Egypt, in his Easter Letter listed all twenty-seven books of the New Testament as authoritative and canonical (19).

After the boundaries of the Old and New Testaments were fixed and the scriptures canonized, Christianity moved to the next phase, which consisted of the formation of sacred tradition. To be sure, the Christian tradition developed right from the beginning of the new era. The prophetic teachings of its founder, the missionary journeys of the apostles, and the establishment of the church communities in the Roman Empire all attest to that. Hence, the well-known saying that the scriptures are the written tradition and the tradition is the living scripture.

However, the proper development of the sacred tradition is impossible without the written texts whose interpretations become foundational for the growth of tradition. Furthermore, whoever is in charge of the interpretation also controls the sacred tradition. In the early Christian Church it was the function of general ecumenical councils to produce interpretations that were considered authoritative and binding upon all Christians. As the formal head of the

Church, the Emperor convened and presided over those councils, which included representatives from both the Eastern and Western Churches. From the fourth to the eighth centuries, numerous councils took place to debate and reach an agreement on various controversial doctrines in Christianity.

The first such council was convened by Emperor Constantine in 325 CE in the city of Nicaea. The issue at stake was Arianism—teaching that denied the divinity of Christ. Arius (256 – 336 CE) was a Christian presbyter in Alexandria, Egypt, who argued that since there is only one God, Jesus Christ did not share his Father's nature and was essentially distinct from him. The decisions of the council outlawed the Arian heresy, confirmed the divine nature of Christ, and issued the Creed of Nicaea to that effect.

The second ecumenical council took place in 381 CE in Constantinople and was summoned by the Emperor Theodosius who is known in the history of Christianity for establishing the faith as the state religion of the Roman Empire. The decisions of the council promulgated the doctrine of the Trinity, according to which God is one in essence that manifests itself in three distinct persons—the Father, the Son, and the Holy Spirit. In this way, “Every divine action begins with the Father, proceeds through the Son and is completed in the Holy Spirit” (Dowley, 1995, p. 174).

The third ecumenical council, which took place in Ephesus in 431 CE, settled the problem of the relationship between the divine and human natures of Christ. The next council of Chalcedon in 451 CE adopted a series of documents that reaffirmed the Trinitarian theology, according to which Jesus possessed “two natures [that existed] without confusion, without change, without division or separation” (183). The fifth and sixth ecumenical councils, which took place in Constantinople in 553 CE and 680 – 681 CE respectively, fought against the heresies of monophysitism, monergism, and monotheletism, in other words, the beliefs that Christ had a single nature, single energy, or single will. The sixth council issued a decree, which confirmed that in Jesus Christ “there are two natural wills and modes of operation without division, change, separation or confusion... His human will follows, without any re-

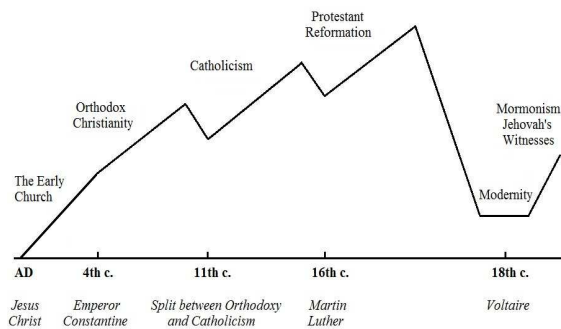
---

² For more information on Marcionism (Marcionites).

sistance or reluctance but in subjection, his divine and omnipotent will” (186).

Finally, the seventh ecumenical council, which marked the completion of the Orthodox Christian tradition, took place in the city of Nicaea in 787 CE and it dealt with the issue of iconoclasm. The iconoclastic movement aimed to suppress the worship of sacred images or icons and the relics of saints. The iconoclasts were convinced that those objects were not as holy as the cross, the Bible, or the elements of the Lord’s Supper and that the worship of them would lead believers into idolatry. Responding to iconoclastic charge and drawing inspiration from the theological defense of icons by eighth-century Christian thinker John of Damascus (c. 676 - 749 CE), the council sided with the Damascene by differentiating between worship and veneration and by permitting the adoration of sacred images in the same way as the Bible and the cross.

Figure 2 The religious cycle of Christianity

Source: author’s own elaboration.

The decisions of seven ecumenical councils became foundational for Orthodox Christianity, which is also known as the “Church of the Seven Councils.” At the same time, the tension and division between Eastern and Western Christendom, which went back to the Council of Chalcedon (451 CE) with its decision to grant more administrative authority to Constantinople, grew stronger over the following centuries. The fall of the Roman Empire, the political separation between its Western and Eastern parts, and cultural and linguistic differences—along with various doctrinal and administrative factors, including diplomatic misunderstandings—contributed to the eventual breakaway and mutual ex-communication

between the Orthodox and Catholic Churches. While the actual split occurred in 1054 CE, the most significant disagreement, from a religious standpoint, was over the interpretation of scriptures, the authority of sacred tradition, and, more importantly, about who had the legitimate power to alter or transform it.

For the Orthodox Christians, the ultimate authority lies in the decisions of the ecumenical councils and for that reason they froze the sacred tradition and rejected any subsequent change or alteration that came from elsewhere. Since no ecumenical councils could conceivably be convened after Orthodoxy and Catholicism had parted ways in the eleventh century, no modification to the tradition was possible either. As for Catholicism, it developed a sacred tradition of its own, which Catholics only partially shared with the Orthodoxy.

The beginning of the Catholic tradition dated back to the last centuries of the Roman Empire when the bishops of Rome laid a claim to their superiority over the rest of the Christian leadership. As Catholic Church historian Thomas Bokenkotter notes, “Pope Damasius (366 - 384) at a council in 382 [already] seems to have claimed formally the possession of primacy over all other churches in virtue not of conciliar decisions but of the Lord’s promise to St. Peter” (Bokenkotter, 1990, p. 78). Damasius’ successor, Pope Siricius (384 - 399 CE) went even further by implicitly assuming “[i]n his letters... now called *Decretals*... the right to make decisions, with universal application in matters both doctrinal and disciplinary” (78).

In the fifth century, Pope Leo I (440 - 461 CE), as Bokenkotter writes, “formulated a doctrine of papal primacy that was to... guide the policy of all subsequent Popes. Leo [argued that] Peter was “the Rock” on which the Lord built his Church; his successors, the Popes, were merely his temporary and mystical personifications.” Based on this premise, Leo contended that “the Pope had the plenitude of power over the universal Church: He was its supreme ruler, its supreme teacher, and its supreme judge. All other bishops only shared in his responsibility for the whole Church” (79). It is important that the rise of papal power occurred in parallel with the decline and fall of the Roman Empire, caused by the barbarian invasions, which led to the weakening of civil authorities. Amid social and political turmoil,

the Christian Church was the only institution that maintained order and stability. Naturally, the Popes promoted and strengthened the system of papal monarchy that was based on the Roman imperial model. In the sixth century, Pope Gregory the Great (d. 604 CE) “established the Popes as *de facto* rulers of central Italy [and] strengthened the papal primacy over the churches in the West” (92).

The alliance between the papacy and the Franks, which resulted in the establishment of the Carolingian Empire in the ninth century, paved the way for the Popes to claim both spiritual and temporal authority by crowning the kings. Even more so, in the ninth century Pope, “John VIII (d. 882 CE) advanced the cause of papal primacy by successfully asserting the right of the Popes not only to crown but also to choose the Emperor” (100). Pope Gregory VII seems to have achieved the highest point in these theocratic aspirations in the eleventh century when in “his famous *Dictatus papae* (1075) [he defended] an unqualified view of papal authority, [including] the right to punish and even depose disobedient rulers, for the papacy was to the Empire as the sun to the moon” (105).

By the time Christianity suffered a split in 1054 CE, both Orthodox and Catholic Churches had already successfully developed their corresponding sacred traditions while remaining very similar to each other in many other respects. And it was the Catholic tradition—which represented the classical phase of the Christian religion—that the Protestant reformers would later rebel against. We should remember, however, that attacks against the high concentration of Popes’ power and the resulting abuses of sacred authority were initiated well before the dawn of the Reformation.

The dogma of papal “absolute and universal supremacy” in religious affairs rested largely on the so-called “*Pseudo-Isidorian Decretals*, which were drawn up around 850 [and] contained a clever mixture of forged and authentic papal and conciliar documents [that] falsified the history of papal relations with the other churches” (111). Part of this collection was the “Donation of Constantine”—the text in which Emperor Constantine supposedly granted to Silvester I (d. 335 CE), then head of the Roman Church, supremacy over all other Church leaders and even the secular rulers in Western

Christendom. With the revival of classical learning during the Renaissance, this and many other religious texts, including the original Greek writings of the New Testament, came under the scrutiny of scholars. Armed with the new methods of linguistic and literary analysis, they reconstructed historical timelines, recovered the original meaning, and confirmed or denied the authenticity of translated works. Those scholarly efforts contributed to the eventual deconstruction of the Catholic tradition, which was finally rejected by Protestant reformers. An Italian humanist scholar, Lorenzo Valla (1407 – 1457 CE), proved, for example, that the “Donation of Constantine” was a forgery thus challenging papal claims to unqualified power.

Another factor that contributed to the rise of the Reformation was the persistence of heresies, which presented a challenge not only to the Catholic dogmas but also to the medieval Church hierarchy and organization. The Waldensians or the followers of Peter Waldes in the twelfth century, for instance, rejected the authority of the clergy and promoted a simple lifestyle of preaching to purify Christianity. Many Waldensian beliefs would later become part of the Protestant movement.

In addition to theological and pragmatic issues that contributed to the development of the reformation, we have to mention some political factors as well. In England, for instance, the movement toward reform was triggered by the divorce of Henry VIII, which led to the split between Catholicism and Anglicanism and the legalization of the underground church using the English language as the official form of Christianity in Great Britain.

When the Protestant Reformation was finally sweeping Europe in the sixteenth and seventeenth centuries, it signaled the beginning of the third phase of the Christian religion, which may appropriately be called reformist. It was a response to the structural crisis of Christianity and aimed to resolve this crisis by coming back to its scriptural roots. The central tenet of Protestantism was the justification by faith alone. Martin Luther (1483 – 1546), the founder of the Reformation, arrived at this key belief as a result of undergoing a severe spiritual crisis.

An Augustinian monk and a priest, he was suffering from the lack of certitude about his salvation. He learned from the Catholic theolo-

gy of the day that as a sinner he deserved punishment. In his reinterpretation of scriptures, Luther came to a different conclusion about God's justice, as it is written in the Gospels that the "one who is righteous will live by faith" (New Revised Standard Version, Rom. 1.17). According to Luther, instead of punishing sinners God justifies them by granting faith, which they do not deserve on their own merits. As a gift from God, faith became for him the only true sign of salvation and certitude.

With this new interpretation Martin Luther overcame his doubts and restored his trust in God. He then searched for the source of faith. It could not have been the Catholic tradition of indulgences and self-sanctification through good deeds. It could only be the grace of God, which was accessible through Christ and revealed in scriptures. In the end, Martin Luther came back to the scriptural basis of Christianity to renew and reinvigorate this religion.

Sola scriptura became the motto of the Reformation and Luther himself produced the German translation of the Bible from its original languages. It was one of the first full translations of scriptures from the original Hebrew, Aramaic, and koine Greek into any European language since the Latin translation of St. Jerome in the fourth century that the Catholic Church had been using for more than a millennium. By rejecting the supremacy of the Popes or the infallibility of ecumenical councils, Martin Luther invested all the authority into those Biblical texts. He questioned the existing Christian interpretations and ended up creating a sacred tradition of his own.

The doubt in the existing sacred traditions marked the structural crisis of Christianity. Like any structural crisis of religion, it was resolved by the formation of a new mode of interpretation within the existing religious system. The eighteenth-century European Enlightenment, which initiated the age of modernity, posed an entirely different challenge.

Christianity in its (post)critical phase

The Enlightenment thinkers questioned the very foundation of the Christian religion—its scriptural texts. The ideological positions from which they scrutinized the Bible were many. Biblical scholars or theologians, for instance, examined the authorship and authenticity of

Biblical texts from the historical analytical perspective. The Deists who believed in the distant omnipotent creator who does not communicate with his creatures rejected the possibility of revelation and, as a result, regarded Biblical texts as a purely human invention. Finally, the agnostics and atheists who doubted or disbelieved in the very existence of God regarded the scriptures as a sophisticated tool that was designed for mass manipulation.

Overall, the views of those three groups of thinkers coincided with one crucial point. As I noted before, all of them doubted the validity of the Bible as the sacred scriptures of Christendom, which formed the backbone of this religion. This is how the age of the Enlightenment initiated a systemic crisis of Christianity that in the next two centuries affected all major cultural and religious traditions and consequently turned into a total crisis of religious consciousness. While remaining an inalienable part of the Christian tradition, it extended well beyond European or Western civilization and dramatically influenced the course of global history.

As a response to the challenge of the Enlightenment ideology, Christianity developed several forms of its religious adjustment. Since it is only natural that no established faith tradition could alter its scriptural texts, the two remaining options would be either to embrace the Enlightenment ideas or to discard and fight them all together. The first one, which I call the "renewal" of religion, produces modern-friendly versions of religious worldviews that foster dialogue and cooperation among religious traditions. Examples of that approach in Christianity include Protestant denominations of the liberal kind as well as Catholicism after the Second Vatican Council of the 1960s.

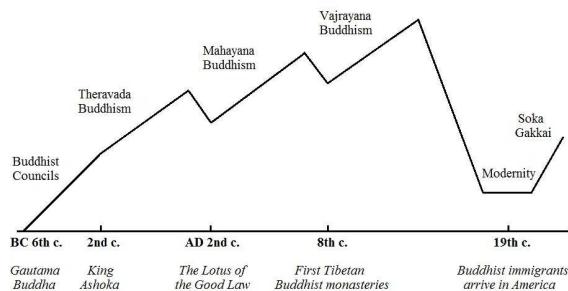
The second choice, which I describe as the "revival" of religion, results in the appearance of various fundamentalist groups and movements. In the best-case scenario those people, like Christian evangelicals in America, limit their resistance to aggressive conversion and the crusades to win the human hearts for Jesus Christ. In the worst possible outcome, the adherents of that anti-modern stand, choose military confrontation, and turn to religious extremism and terrorism. Islam offers us plenty of instances that illustrate such dead-end and fatal behavior.

Remarks in conclusion

When applied to other spiritual traditions, this model of religious cycles reveals astounding similarities among various faiths. Traditional religions such as Buddhism, Christianity, and Islam follow a nearly identical pattern in their development by passing through all six stages, from the formative through the post-critical. In all those cases the establishment of new sacred traditions was related to the creation of additional scriptural texts or at least alternative interpretations of the existing scriptures. Also, in all of those cases different sacred traditions that corresponded to various stages of religious evolution did not cancel each other out but instead co-existed, stimulated, interacted with, and often enriched each other.

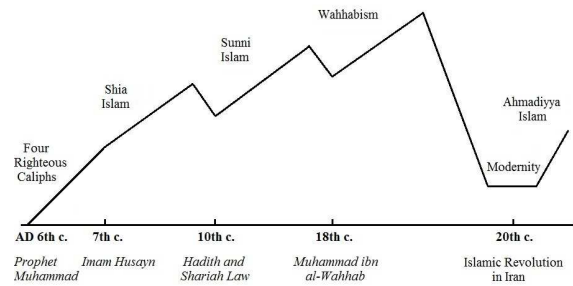
Figure 3 The religious cycle of Buddhism

Source: author's own elaboration.

Finally, the evolution of Buddhism, Christianity, and Islam was such that the systemic crisis of those spiritual traditions occurred almost simultaneously, starting with the eighteenth century when European thinkers formulated the ideology of the Enlightenment, which in the following two centuries spread all over the globe. The systemic challenge that affected those three religions reached its peak in the twentieth century, and as a result, our contemporary spiritual condition can be characterized as a total crisis of religious consciousness, which is well attested to in modern art and literature.

Figure 4 The religious cycle of Islam

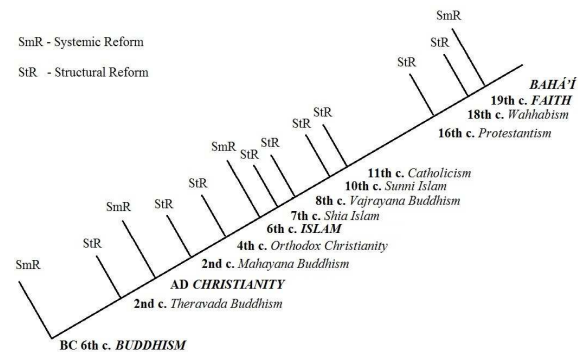

Source: author's own elaboration.

The application of my theory of religious cycles to the development of inter-religious and trans-religious thinking is twofold.

First, to go beyond the uni-religious approach and claims to religious exclusivity, we have to view different spiritual traditions as essentially one and unified root-system with various branches spreading into multiple directions. My theory of religious cycles does that by focusing on the common evolution of religions and arguing for the identical pattern of this evolution.

Figure 5 A comprehensive chart of religious evolution

Source: author's own elaboration.

Second, according to my approach, we are witnessing a unique time in human history – a total crisis of religious consciousness, which is the result of the systemic crises of major world religions. This offers, in my view, a sound theoretical justification as to why people nowadays are irresistibly drawn into inter-religious and trans-religious ideas and attitudes. In our unique historical period traditional spiritualities are not able to provide their followers with existential comfort and satisfac-

tory intellectual explanations. As a result, the human mind goes beyond old-fashioned boundaries in search of transcendent alternatives. These are the times of syncretism and eclecticism out of whose experiments new religious movements are developed and established.

Let us hope that today's inter-religious and trans-religious philosophies will bear similar and promising spiritual fruits in the near and distant future.

References:

- BANDSTRA, B. L.: Reading the Old Testament: An Introduction to the Hebrew Bible. Belmont, CA: Wadsworth Publishing 1995.
- BOKENKOTTER, T.: A Concise History of the Catholic Church. New York: Doubleday 1990.
- BUCK, CH.: What Does It Mean to Be 'Trans-religious'?, 2019. Available on the internet: <<https://bahaiteachings.org/what-does-it-mean-to-be-trans-religious/>> [13/3/2020].
- DOWLEY, T. (ed.): Introduction to the History of Christianity. Minneapolis: Fortress Press 1995.
- ECUMENISM. Encyclopedia Britannica. Available on the internet: <<https://www.britannica.com/topic/ecumenism>> [13/3/2020].
- FISHER, M. P.: Living Religions. NJ: Prentice-Hall 2002.
- HARRIS, S. L.: Understanding the Bible. New York: McGraw-Hill 2007.
- INTER-RELIGIOUS DIALOGUE. The New World Encyclopedia, Available on the internet: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Inter-religious_Dialogue> [13/3/2020].
- KEEN, R.: The Christian Tradition. New York: Rowman and Littlefield Publishers 2004.
- MARCIONITES. New Advent, the Catholic Encyclopedia. Available on the internet: <<https://www.newadvent.org/cathen/09645c.htm>> [13/3/2020].
- MARTIN, J. L.: Theology Without Walls, 2019. Available on the internet: <<http://theologywithoutwalls.com/>> [13/3/2020].
- NEW REVISED STANDARD VERSION. THE COMPLETE PARALLEL BIBLE WITH THE APOCRYPHAL. Deuterocanonical Books. New York: Oxford University Press 1993.
- PANIKKAR, R.: Raimon Panikkar official site. Available on the internet: <<http://raimonpanikkar.org/english/laudatio.html>> [13/3/2020].
- SERGEEV, M.: Project of the Enlightenment: Essays on Religion, Philosophy and Art, a bilingual collection of articles. Moscow: Russian Philosophical Society 2004.

METAFORICKÝ OBRAZ BREXITU V RUSKOM MEDIÁLNO M DISKURZE (NA PRÍKLADE METAFORY DIVADLA)

IRINA DULEBOVÁ – LINDA KRAJČOVIČOVÁ

Department of Russian and East European Studies
Faculty of Arts
Comenius University in Bratislava
Slovak Republic
E-mail: irina.dulebova@uniba.sk

Department of Russian Studies
Faculty of Arts
University of St. Cyril and Methodius in Trnava
Slovak Republic
E-mail: lindakrajco@gmail.com

Abstract:

This article deals with the theoretical basis of the research of the metaphorical projection of a specific discourse event in the media space on the example of the media discourse on Brexit in Russia. The authors emphasize the interdisciplinary nature of this type of research, which is carried out at the interface of political linguistics, media linguistics, cognitive linguistics, cultural linguistics and research on metaphors. Using the example of a theatre metaphor, they analyse the discourse strategies and language tactics of the authors of Russian media texts metaphorizing the internationally resonant political event of Brexit, as well as the functions and semantics of the given metaphors.

Keywords:

Brexit, interdisciplinary research, metaphor, Russian media discourse, political discourse.

Úvod

V súčasnej dobe, ktorá sa od roku 2016 označuje prívlastkami postfaktuálna a postpravdivá („post-truth“), sa do popredia lingvistických výskumov zákonite dostávajú rečovú stratégiu aktérov mediálneho a politického diskurzu. Následkom ich premyslených a sofistických manipulačných stratégií a jazykových taktík sa v spoločnosti často tvoria názory a postoje aj na základe skreslených informácií, dezinformácií či konšpirácií. „Vhodným spôsobom“ a pod určitým uhlom podané informácie majú za následok stav, v ktorom ľudia prestávajú veriť objektívnym faktom a oslovujú ich nepodložené hypertrofované emócie autorov mediálnych a politických správ či komunikačne zdatní populistí. Viacerí bádatelia v oblasti politickej a mediálnej lingvistiky pritom konštatujú, že nadbytok emocionálne zafarbených jazykových prostriedkov (medzi ktoré patria predovšetkým metafory) v súčasnej politickej a mediálnej komunikácii

vedie k tomu, že vecná analýza sa nahrádza emóciami a autori vplývajú na recipienta nie silou a fundovanosťou argumentov, ale pôsobivosťou obrazov už vytvorených a zakódovaných v kultúrnej pamäti jazykového spoločenstva, čiže emocionálne, čo značne ochudobňuje objektivitu následného vnímania sociálnej, ekonomickej a politickej reality zo strany recipienta (Dulebová, 2018, s. 242).

Analýza daných procesov je nanajvýš aktuálna v súčasnosti, keď sa konštruovanie jazykového obrazu sveta začína čoraz viac formovať pod vplyvom informačnej vojny, ktorá nabera na obrátkach, a takisto aj šírením tzv. hybridných vojen, podstatu ktorých výstižne opísala ruská politologička J. Šulmanová: „Frontové vojny 19. - 20. storočia sa skladali na 80 % z násilností a priamych bojov a na 20 % z propagandy. Nový druh vojny sa skladá z 90 % propagandy a z 10 % násilností“ (Šulman, 2014). Metafory sú jedným z kľúčových jazykových nástrojov tohto procesu. Predkladaná štúdia má zámer prispieť k prehĺbeniu vedeckého poznania o metaforickom modelovaní medzinárodne rezonujúcej politickej udalosti brexit v jazyku súčasných ruských médií.

Interdisciplinárny výskum metaforického modelovania

Súčasný výskum procesov metaforizácie konkrétnych diskurzívnych udalostí (v našom prípade brexitu) ma značný interdisciplinárny a transdisciplinárny charakter na rozhraní politickej lingvistiky, mediálnej lingvistiky, diskurzívnej analýzy, kognitívnej lingvistiky, lingvokulturológie a kognitívnej metaforológie. Primárne je nevyhnutné analyzovať mediálne texty, avšak z politickej povahy mediálne rezonujúcej udalosti (brexit) vyplýva, že skúmané metafory patria aj do politického diskurzu. „V širokom ponímaní je to každý diskurz, v ktorom je s oblasťou politiky spojený aspoň jeden z jeho prvkov: adresant, adresát alebo téma výpovede. V užšom chápaní je politický diskurz taký diskurz, ktorého cieľom je získavanie, udržiavanie a realizácia politickej moci, a práve tento moment je rozhodujúci pri výbere jazykových prostriedkov a vnútornej logiky textu“ (Dulebová, 2016, s. 107).

Pri politolingvistických výskumoch metafory sa do popredia dostávajú extralingvistické príčiny metaforickej manifestácie, analyzujú sa

funkcie a zámery použitia konkrétnych metafor. Diskurzívna analýza napomáha usúvzťažneniu diskurzívnych stratégií a im zodpovedajúcich jazykových taktík, a kognitívna lingvistika umožňuje pochopenie samotnej podstaty metafory a procesov metaforizácie. Podstatné je, že súčasná kognitívna lingvistika (N. D. Aruťunovová, A. N. Baranov, A. Barcelona, L. Cameron, R. Gibbs, M. Johnson, V. I. Karasik, J. N. Karaulov, I. M. Kobozevová, E. S. Kubriakovová, G. Lakoff, V. V. Petrov, F. Rigotti, T. Rohrer, F. Ruiz de Mendoza, T. G. Skrebcevová, I. A. Sternin, M. Turner a iní) považuje metaforu nielen za tróp a okrasu reči, ale aj za formu myslenia, dôležitý duševný a kognitívny proces, za spôsob poznania, kategorizácie, konceptualizácie a hodnotenia sveta. Dané smerovanie kognitívneho prístupu k výskumu metafory v najväčšej miere ovplyvnili novátorské práce G. Lakoffa a M. Johnsona, v prvom rade svetoznámy bestseller *Metafory, ktorými žijeme* (Metaphors we live by, 1980), v ktorom sa dokazuje, že náš spoločný konceptuálny systém, v rámci ktorého myslíme a konáme, je vo svojej podstate metaforický. Teória konceptuálnej metafory vychádza zo skutočnosti, že metaforizácia sa buduje na interakcii medzi štruktúrami poznatkov a vedomostí (framy a scenáre) dvoch konceptuálnych domén: zdrojová oblasť (*source domain*) a cieľová oblasť (*target domain*). Tento proces vzájomného pôsobenia znamená uskutočňovanie jednosmernej metaforickej produkcie (*metaphorical mapping*) alebo kognitívne mapovanie zo zdrojovej oblasti do cieľovej oblasti.

V modernej kognitívnej metaforológii je jedným z najvýznamnejších prístupov k skúmaniu materiálu diskurzívny prístup, ktorý sa dá produktívne využiť aj v prípade metaforickej artikulácie brexitu. Ten predpokladá predovšetkým zohľadnenie množstva kontextuálnych (lingvistických a extralingvistických) faktorov. Podľa A. P. Čudinova, „metaforické modely je potrebné skúmať v diskurze, v úzkom spojení s podmienkami ich vzniku a fungovania, berúc do úvahy autorove zámery a pragmatické charakteristiky na širokom sociálno-politickom pozadí a zohľadňujúc množstvo extralingvistických faktorov. Systém metaforických modelov je dôležitou súčasťou národného jazykového obrazu sveta, národnej mentality, úzko súvisí s históriou národa a súčasnou sociálno-politickou situáciou“ (Ču-

dinov, 2013, s. 27). Diskurzívna analýza je nevyhnutne zameraná na rozbor konkrétnych metaforických modelov s cieľom hlbšie pochopiť diskurzívne stratégie adresantov a zodpovedajúcich im rečových taktík a hľadani odpovede na otázku „prečo práve tieto metaforické koncepty“ sú využité v danom konkrétnom prípade (Cingerová – Motyková, 2017, s. 53). Populárnym prístupom k štúdiu metafory je aj kritická diskurzívna analýza (N. Fairclough, S. Jäger, T. van Dijk, R. Wodaková, T. van Leeuwen), v ktorej sa metafora považuje za jazykový prostriedok napomáhajúci uskutočneniu moci v spoločnosti a udržiavaniu a obhajovaniu sociálnej nerovnosti.

Výskum metafory sa dostáva do popredia aj v medialingvistiky, pričom viacerí medialingvisti konštatujú, že pre mediálne texty je dnes typická zvýšená expresivita, intertextuálnosť, metaforickosť a štylistická otvorenosť (Sámelová – Stanková, 2018, s. 120). Médiá sa podieľajú na vytváraní obrazu sveta a vnucujú recipientom životné priority, preferencie a normy správania (Kuzminová, 2011, s. 16). Mediálne texty sa preto v kognitívnom prístupe skúmajú nielen ako samostatné autorské rečové prejavy, ale aj ako výsledok činnosti ľudí a organizácií, ktoré tvoria a šíria informácie s často manipulačným, persuzívnym zámerom, aj keď mediálne texty by mali mať predovšetkým informatívnu funkciu (Dobrosklonská, 2014, s. 204). Autori mediálnych textov používaním metafor sledujú cieľ vytvoriť u obyvateľstva kognitívne postoje, či falošné stereotypy myslenia, ktoré sú pre nich výhodné. Rovnako je ich cieľom zmeniť hodnotový systém príjemcu, šíriť dezinformácie a tvoriť mýty (Zapiro, 2016, s. 52). Typickou súčasťou mediálnych textov je aj vytváranie autorských, kreatívnych metafor, ktoré svojou originalitou dokážu vyvolať u recipienta záujem o komunikovanú informáciu, vďaka čomu si ich recipienti dokážu zachovať dlhšie v mysli. Je dôležité podotknúť, že obraznosť v médiách sa výrazne odlišuje od obraznosti v iných sférach komunikácie. Ako tvrdí G. J. Solganik „každý funkčný štýl zásadne mení povahu metafory, preto je možné hovoriť nielen o umeleckej metafore, ale aj o politickej, vedeckej a novinárskej metafore“ (Solganik, 2002, s. 32). Hlavnými zdrojovými sférami metaforizácie v médiách sú, podľa neho, vojna, divadlo a šport. To sa môže vysvetliť skutočnosťou, že „aktuálnosť tematických oblastí, ako

vojna, divadlo a šport, ktoré sú v centre pozornosti médií, určuje význam metafor, vytvorených na základe tohto materiálu a dáva im primeranú váhu“ (Solganik, 2002, s. 33). Z hľadiska lingvokultúrológie silné postavenie konceptov vojny a divadla v ruskom jazykovom obraze sveta sa zvyčajne vysvetľuje výrazne vojenským charakterom ruských dejín a silnou pozíciou divadla v ruskej kultúre v posledných dvoch storočiach.¹

Keď sa pokúsime usúvzťažniť a zosumari-zovať teoretické úvahy v nami analyzovaných prácach ruských medialingvistov, môžeme konštatovať, že k najdôležitejším funkciám metafor v mediálnych textoch zaraďujú prevažne kognitívnu, komunikačnú, persuzívnu, modelujúcu, popularizačnú, axiologickú, expresívno-hodnotiacu, eufemistickú, pragmatickú, estetickú, nominatívnu, vysvetľujúcu, pejoratívnu, manipulačnú a ďalšie funkcie (Duskajeva, 2018, s. 35). V procese analýzy metaforizácie brexitu je zaujímavé sledovať, ktoré z nich sa dostávajú do popredia, a urobiť relevantné závery. V aplikovanej časti našej štúdie ponúkame analýzu na príklade metafory divadla, ako jednej z najfrekvencovanejších metafor pri tematizácii brexitu v súčasných ruských médiách. Naša predchádzajúca analýza² prevládajúcich funkcií metafor v mediálnych textoch tematizujúcich brexit nás doviedla k záverom, že ku kľúčovým funkciám metafor v mediálnych textoch tematizujúcich brexit patrí persuzívna, axiologická, expresívno-hodnotiacia a modelujúca funkcia.

Zaujímavá je aj výskumná otázka, nakoľko konfliktogénna je ruská mediálna metaforická projekcia brexitu, t.j. výskum podielu výskytu tzv. konfliktogénnych metafor a sprievodná analýza zameraná nielen na parametre kontextu ich použitia, ale aj na intencionálne parametre. A. P. Čudinov konštatuje všeobecný mimoriadny nárast množstva takzvaných konflikto-

¹ Podrobnejšie pozri DULEBOVÁ, I.: Precedentné fenomény súčasného ruského jazyka. Bratislava: Univerzita Komenského 2015, s. 34

² Podrobnejšie o funkciách metafor DULEBOVÁ, I.: Rečová agresia v politickom diskurze In: Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie: 4. Bratislava: Ekonom 2019, s. 92 – 102; KRAJČOVIČOVA, L. Zoomorfnaja metafora kak sredstvo metaforičeskogo modelirovanija Evrosojuza v rossijskom mediadiskurse. Kommunikativnaja kul'tura sovremennika: problemy, tradicii, perspektivy. Novokuzneck: KGU 2019.

génnych³ metafor v súčasnom ruskom verejnom diskurze. Podľa jeho pozorovaní, v postsovietskom období začali dominovať metaforické modely s konceptuálnymi vektormi krutosti a agresivity (vojenské a kriminálne metafory), metafory artikulujúce vybočenie z prirodzeného chodu vecí (morbiálne metafory), poukazujúce na nepravdepodobnosť diania (divadelné metafory), materiálnej vypočítavosti (finančné metafory). Zvýšenú tendenciu súčasného mediálneho diskurzu k využívaniu konfliktogénnych metafor so zámerom agresívneho pôsobenia a psychického nátlaku na recipienta podčiarkuje vo svojich výskumoch aj A. Baranov. Tento popredný ruský výskumník fungovania politickej metafory v súčasnom ruskom verejnom diskurze prišiel k záveru, že s narastaním krízovej situácie (politickej, ekonomickej, národnostnej) a prehlbovaním sociálneho napätia, v médiách vzrastá množstvo konfliktogénnych metafor, čo môže slúžiť ako svojrázny „jazykový lakmusový papierik“ poukazujúci na nepriaznivú spoločenskú situáciu (Baranov, 2000, s. 37). V prípade brexitu by to bol „jazykový lakmusový papierik“ negatívnej sémantickej projekcie danej udalosti, jej modelovanie vo vedomí recipienta ako v zásade nespravodlivej, škodlivej a odsúdenia hodnej.

Náš doterajší výskum ruského mediálneho diskurzu⁴ vykazuje zvýšený výskyt metafor konfliktogénnej povahy práve v prípadoch metaforickej projekcie politického diania v EÚ, čo sa dá vysvetliť intenciou ovplyvniť vnímanie diania v EÚ recipientom a snahou o formovanie negatívneho postoja k súčasným európskym inštitúciám a politike. V súčasných ruských médiách prevláda nad informačnou funkciou persuzívna a manipulačná funkcia a recipienti sú často vystavení nepodloženým

a povrchným správam. Mediálny a politický diskurz sa stávajú dejiskom informačnej vojny a nesú znaky manipulácie a rečovej agresie. Na základe pozorovania súčasných výskumov, jazykovedci rozdeľujú rečovú agresiu na implicitnú a explicitnú.⁵ Cieľom rečovej agresie je deštruktívne pôsobenie na psychiku a emócie adresáta prostredníctvom verbálnych útokov, vrátane metafor konfliktogénnej povahy (Dulebová, 2019, s. 94). Metaforický koncept *divadlo* má podľa našich doterajších pozorovaní⁶ implicitne konfliktogénnu povahu vždy, keď ide o metaforickú projekciu udalosti politického a sociálneho charakteru.

Výskumný korpus

Hlavným zdrojom pre predstavený výskum metaforického obrazu brexitu bol ruský národný korpus www.ruscorpora.ru, prevažne jeho rozsiahly mediálny podkorpus a súčasné ruské printové a elektronické médiá. Proces metaforizácie je produktívne skúmať aj na konkrétnych príkladoch, ktoré nachádzame tiež v korpusoch mediálnych textov *ARANEA*, alebo v ruskom podkorpuse medzinárodného korpusu *eastiew*. Pre lepšie pochopenie miery verejnej rezonancie vybraných médií, aj pre správne ohodnotenie ich politického pozadia a ideologického smerovania, našu analýzu sme sústavne usúvzťažňovali s údajmi agentúry *Медиалогия*, ktorá je v súčasnosti lídrom v monitoringu a analýze ruských médií (keďže jej poskytuje svoj obsah v režime 24x7 viac než 40 000 ruských vydavateľov na federálnej a regionálnej úrovni).

Doterajšie skúsenosti s výskumom ruského mediálneho diskurzu nás privádzajú k názoru,

³ V ruskom akademickom diskurze:

конфликтогенных, конфликтных, деструктивных, z množstva variant ich pomenovania v súčasnej ruskej metaforológii vyberáme *конфликтогенных* ako najčastejšie používané.

⁴ Pozri DULEBOVÁ, I.: Metafora v slovenskom a ruskom politickom diskurze. Slovanstvo na krížovatke kultúr a civilizácií, Banská Bystrica: UMB 2009, s. 81 – 87; DULEBOVÁ, I.: Rečová agresia v politickom diskurze. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie: 4. Bratislava: Ekonóm 2019, s. 92 – 102; CINGEROVÁ, N. – DULEBOVÁ, I.: Jazyk a konflikt. My a tí druhí v ruskom verejnom diskurze. Bratislava: UK v Bratislave 2019.

⁵ K implicitnej rečovej agresii ruskí bádatelia zaraďujú metaforu, precedentné fenomény, jazykovú hru, parafrázovanie výpovedí adresáta či nepriame porovnanie. K explicitným prejavom patrí invetívna lexika, slovesá s deštruktívnou sémantikou a výrazy s negatívnou sémantikou, vrátane konfliktogénnych metafor.

⁶ DULEBOVÁ, I.: Metafora teatra v sovremennom politickom diskurze Rossiji i Slovakiji. Vestnik Dagestanskogo naučnogo centra, No. 3. (2012) s. 23 – 26; DULEBOVÁ, I.: Teatraľnaja metafora v slovackom i rossijskom politickom diskurze. Rossica Olomucensia 48. Olomouc: Univerzita Palackého 2009, s. 95 – 99; DULEBOVÁ, I.: Teatraľnaja metafora v jazyke politiky Slovakiji i Rossiji v načale 21. stoletija. Vestnik Karagandinskogo universiteta: Filologija, Vol. 75, No. 3 (2014), s. 68 – 71.

že vcelku reprezentatívnym výskumným korpusom na analýzu médií s rôznym politickým pozadím a smerovaním sú nasledujúce ruské médiá: *Российская газета* (výrazne prokremel'ské), *Известия* (mierne prokremel'ské), *Газета* (relatívne neutrálne), *Новая газета*, *Эхо Москвы*, *Медуза*, *Ежедневный журнал* (opozičné). V takto nastavenom výskume je dôležitá analýza toho, ako politický postoj adresantov k otázke brexitu ovplyvňuje charakter vybraných metafor. Výber metaforických modelov priamo závisí aj od typu médií, v ktorých sa texty publikujú. V ruskej tradícii sa najčastejšie médiá delia na tzv. žltú (желтую) a serióznu tlač a v európskej a slovenskej tradícii na bulvárnu, populárnu a mienkotvornú tlač. Tu by mala výskumná otázka znieť, či v najpopulárnejších ruských bulvárnych médiách *Аргументы и факты*, *Комсомольская правда*, *Московский комсомолец* sa proces metaforizácie vyznačuje určitými osobitosťami v porovnaní s vyššie spomínanými serióznymi médiami. Výskum prevládajúceho charakteru metaforických konceptov sa dá realizovať nielen na výskumnej osi prokremel'ské / opozičné médiá, seriózne / bulvárne médiá, ale zaujímavým môže byť aj porovnávanie procesov metaforizácie brexitu v tzv. prozápadných (*Независимая газета*, *Эхо Москвы*, *Эхо России*, «7x7» *Горизонтальная Россия*, *Медиазона*) a patrioticky ladených (*Известия*, *Завтра*, informačno-analytický portál časopisu *Однако*, pravoslávna ruská agentúra *Русская народная линия*) médiách. Zohľadnenie širokého spektra spomínaných extralingvistických faktorov dodáva výskumu politolingvistický charakter a značnú mieru objektivity. Z našich doterajších výskumov metaforického modelovania brexitu v nadväznosti na politickú orientáciu konkrétnych ruských médií (na osi prokremel'ské / opozičné, mienkotvorné / bulvárne, prozápadné / patriotické) jednoznačne vyplýva, že v provládnych a patrioticky ladených médiách sa konfliktogénne metafory objavujú častejšie ako v opozičných a prozápadných, ako aj to, že s metaforickým modelovaním sa častejšie stretávame v médiách bulvárnej povahy (v porovnaní s mienkotvornými médiami).

Vo výskume sme použili viacero výskumných metód, a to systémovú, deskriptívnu a obsahovú (založenú na kvantitatívnom skúmaní údajov), pomocou ktorých sa dá získať objektívny obraz o využití a fungovaní metafor

v ruskom mediálnom diskurze. Nevyhnutná je aj kontextuálna analýza, prostredníctvom ktorej sa stanovujú špecifiká fungovania metafor, rovnako ako i pragmatická analýza, ktorá slúži na opísanie intencií metaforického procesu a sémantického pozadia konkrétnych metaforických modelov. Diskurzívny prístup umožňuje sledovať vzájomné vzťahy medzi jazykovými a mimojazykovými aspektmi mediálneho textu. Jeho cieľom je odhaliť využitie metafory ako nástroja sociálnej a politickej manipulácie. V procese analýzy prebieha skúmanie mediálneho diskurzu v dvoch krokoch, a to identifikáciou metafor prostredníctvom segmentácie textu a následnou rekonštrukciou metaforického konceptu. V projekcii diskurznej udalosti brexit sme už analyzovali rôzne iné metaforické koncepty, okrem iného metaforu domu, rodiny, športu, ako aj zoomorfné, antropomorfné, kriminálne, vojenské metafory⁷. V zásade pri aplikovanom výskume nadväzujeme na už osvedčený model A. P. Čudinova, zohľadňujúci:

1. Zdrojovú a cieľovú konceptuálnu oblasť.
2. Framy a typové sloty (elementy situácie).
3. Diskurzívnu charakteristiku modelu: jej vzťah k politickej a spoločenskej situácii, udalostiam, názorom a zámerom subjektov komunikácie, jej pragmatický potenciál, emotívne vlastnosti a konceptuálne vektory.
4. Produktivitu a frekvenciu modelu (Čudinov, 2006, s. 140).

Na základe zozbieraného a preskúmaného materiálu a hierarchizácie najpoužívanejších metaforických modelov a analýzy diskurzívnych

⁷ KRAJČOVIČOVA, L.: Metafora doma kak sredstvo sozdaniya metaforičeskogo obraza Evrosojuza v rossijskich SMI. Dostizheniya nauki i obrazovaniya. No. 14 (36). 2018, s. 58 – 62; KRAJČOVIČOVA, L.: The metaphor of the family as a means of creating a metaphorical image of the EU in Russian media 2019. In: PROCHOROV, O. (ed.): Cross-cultural communication and global affairs: current issues. Belgorod 2019, s. 130 – 134; KRAJČOVIČOVA, L.: Metaphor of Sports as a Means of Metaphorical Image of the European Union in the Russian Linguistic Picture of the World. In: DOHNAL, J. (ed.): Acta Rossica Tyrnaviensis IV, Brno: Tribun EU 2019; KRAJČOVIČOVA, L.: Zoomorfnaja metafora kak sredstvo metaforičeskogo modelirovaniya Evrosojuza v rossijskom mediadiskurse. Kommunikativnaja kul'tura sovremennika: problemy, tradicii, perspektivy. Novokuzneck: KGU 2019.

stratégií ich použitia sa dá konštatovať, že v procese metaforickej artikulácie brexitu v ruských médiách prevládajú metaforické modely športu, hry, divadla, domu a rodiny (manifestujúce prevažne ich rozpad), morbiálne a zoomorfné metafoxy. Metaforické konštruovanie pritom naberá prevažne diskurzívny vektor konfliktnosti, ironizácie a odsudzovania.

Metafora divadla ako prostriedok modelovania brexitu v ruských mediálnych textoch

Téma brexitu je v ruských médiách dodnes mimoriadne aktuálna, čo skôr súviselo s neustálym odkladaním vystúpenia Veľkej Británie z Európskej únie, a jeho súčasná realizácia (podľa viacerých ruských médií) je hypotetickým „začiatkom konca“ Európskej únie v jej súčasnej podobe, z čoho pramení pokračujúci mediálny záujem. Metaforický model *politika je divadlo* je mimoriadne rozšírený v politických oblastiach komunikácie, pričom „pragmatický potenciál tohto metaforického modelu je determinovaný výrazným konceptuálnym vektorom neúprimnosti, umelosti, neprirodzenosti, napodobňovaním reality: politickí aktéri nežijú skutočný život a na rozdiel od svojej vôle plnia niečie plány“ (Čudinov, 2013, s. 79). Náš výskum potvrdzuje dané úvahy, a navyše dovoľuje nám zaradiť daný konceptuálny model k implicitne konfliktogenným, nakoľko, ako sme zistili, pri metaforickom modelovaní brexitu jednoznačnú prevahu má ironická, odsudzujúca, znehodnocujúca až dehonestujúca konotácia použitých divadelných metafor. Z veľkého množstva divadelných metafor, ktoré sme vyexcerpovali z vyššie uvedeného jazykového korpusu, ďalej vyberáme najtypickejšie príklady, resp. príklady, s ktorými sme sa stretávali najčastejšie.

Frame 1 Typ predstavenia a žáner predstavenia Slot 1.1 Typ predstavenia

V rámci daného slotu sme sa najčastejšie stretávali s konceptom *divadlo* a *цирк*: Да, в любых переговорах есть элемент политического театра. Но Тереза Мэй прежде всего хочет остаться на посту премьер-министра и ради этого предлагает изменения в достигнутую ею же договоренность с ЕС... (bbc.com, 30. 1. 2019) /

...Англия загнала себя в капитальный тупик. Брюссель, наверно, склонен подождать, потому что итак уже получил достаточно дивидендов от этого «театра». Британцы показали всему миру очень наглядный пример, как не надо выходить из ЕС (mk.ru, 13. 3., 2019) / Парламент Британии наконец-то прекратил цирк с Брекситом (iarex.ru, 9. 4. 2019) / Большинство европейцев наблюдают за "брекситом" как за шоу в цирке (bbc.com, 10. 4. 2019) / Можно ли выйти из крупнейшего в мире экономического союза и не обеднеть? Британия рассчитывает повернуть этот цирковой трюк, несмотря на дружный хор скептиков (bbc.com, 30. 7. 2019).

Korpusový výskum ukázal, že metafoxy *divadla* a *циркусу* v ruských médiách v súvislosti s brexitom sú najfrekvencovanejšie, pričom najpoužívanejším prívlastkom je *absurdný, театр абсурда* (absurdné divadlo), ktoré nesie sémantiku nezrozumiteľnej, neprehľadnej a nelogickej situácie, a preto je tak často asociovaný s neustálym odkladaním a s pochybovaním samotnej podstaty brexitu: Тереза Мэй покинула театр абсурда. Хотя бы как человек, достойно прошедший через весь театр абсурда, в который превратили брексит британские политики, для которых на первом месте, как кажется, было все, кроме интересов и чести их отечества (vz.ru, 2019). Metafora *циркусу* má podobný konotačný potenciál ako metafora *divadla*, v prenesenom význame sa používa na vyjadrenie výsmechu, komickej situácie, naivného predstavenia. Uvedené metafoxy sa používajú aj s cieľom zdôraznenia neopodstatneného rozruchu okolo danej témy a súbežnej neefektívnosti a prehnannej verejnej angažovanosti britských politikov. V tomto zmysle do popredia vystupuje modelujúca a expresívno-hodnotiacia funkcia metafoxy, ktorá nielen formuje vo vedomí recipienta predstavy o objekte, ale aj spôsob a štýl myslenia o ňom (Mertová, 2017, s. 207)

Slot 1.2 Žáner predstavenia

Daný slot sa často vyskytuje v ruských médiách a brexit sa prezentuje ako *драма, трагикомедия, шоу* alebo *фрашка*. A. Čudinov k danému slotu zaraďuje aj zdanlivo nedivadelné žánre ako *telenovela, seriál* či *thriller*, čo možno vysvetliť ich vnútornou podobou s divadlom. V ruských mediálnych textoch sa pri metaforizácii

brexitu často stretávame aj s metaforami *ságy, sitcomu, šou a reality šou*. Takýto typ metafor má emocionálnu, modelujúcu a hodnotiacu povahu: На этом наша трансляция событий "суперсубботы" завершается. Но *брексит-сага* продолжается. Сегодня развязки мы не дождались. Каким будет финал этого *сериала*? (bbc.com, 19. 10. 2019) / Но *сага* и на этом не завершится. Только после развода начнутся переговоры собственно о том, как жить дальше. А это самая сложная часть "брексита" (bbc.com, 10. 4. 2019) / И если этот процесс дойдет до своего логического завершения, мы еще увидим продолжение этого *сериала* (eadaily.com, 22. 10. 2019) / А что касается брексита, будем ещё три месяца смотреть с несколько ослабевшим вниманием *сериал, вышедший на экраны в 2016 году* (russian.rt, 1. 11. 2019) / Нынешний премьер не просто добился успеха на переговорах, а сделал это с огромной выгодой для страны. Но и эта победа не угодила британским парламентариям, которые решили устроить из брексита *бесконечный абсурдистский сериал* (infox.ru, 19. 10. 2019) / Великобритания: *сериал «брексит»* мы наблюдаем уже три года. Развязка близка (news.sputnik.ru, 10. 7. 2019) / *Захватывающий сериал* под названием «Брексит» продолжается, несмотря на все попытки закончить его уже завтра (news-front.info, 30. 10. 2019).

Metafora *seriálu* je jednoznačne jednou z najfrekventovanejších metafor daného slotu, čo možno vysvetliť tým, že dátum vystúpenia Veľkej Británie z Európskej únie sa neustále odkladal a menil. Brexit preto pripomínal nekonečnú telenovelu. Na zvýšenie ironického efektu tejto metafory autori využili rôzne *prívlaskty ako бесконечный, абсурдистский, захватывающий*.

Ďalšou frekventovanou metaforou daného slotu je *dráma*. Pre žáner drámy sú typické vyhrotené a konfliktné situácie a vytváranie protirečení, ktoré pozorujeme aj v súvislosti s brexitom: В Европе тоже *драма*. После обещаний Джонсона о том, что он никогда не попросит об отсрочке «Брексита», он все-таки это сделал. Для большей театральности он отправил в ЕС документ без подписи (kommersant.ru, 21. 10. 2019) / У британцев наступило пресыщение *бесконечной драмой вокруг брексита*, причем

так, что компания Sky News запустила вещание специального канала, где запрещено упоминать эту тему (eadaily.com, 3. 11. 2019) / До встречи с Беттелем Джонсон беседовал с главой Еврокомиссии Жан-Клодом Юнкером. Но и эта встреча не пролила свет на то, каким будет *следующий акт драмы* под названием "брексит" (ru.euronews.com) / Британские газеты почти полностью погружены в *драму "брексита"*, а также продолжают рефлексировать по поводу того, что случилось с Великобританией (bbc.com, 9. 4. 2019) / Британская *психологическая драма* вокруг Брексита продолжается (regnum.ru, 31. 10. 2019).

Korpusový výskum poukazuje aj na vysokú frekvenciu metafor *melodráma, tragikomédia, fraška*. Nasledujúce príklady demonštrujú zvýšený ironický až satirický tón v hodnotení brexitu, čím sa realizuje výrazne vyjadrený axiologický potenciál metafory: История с брекситом, развивавшаяся при Терезе Мэй как длинная *многосюжетная мелодрама*, а с приходом на премьерский пост Бориса Джонсона переросшая в *трагикомедию*, сейчас грозит обернуться полным *фарсом* (iarex.ru, 25. 10. 2019) / Нужно провести новый референдум, на котором британцы выскажутся, чего они хотят. Любые другие варианты лишь продлят тот *жалкий спектакль*, который уже почти три года разыгрывает перед всем миром Лондон (inosmi.ru, 16. 1. 2019) / Процесс выхода Великобритании из Евросоюза окончательно *превратился в фарс* (inforux.ru, 2. 11. 2019) / Британии придется участвовать в выборах в Европарламент в двадцатых числах мая. Это обойдется ей в 100 с лишним миллионов фунтов стерлингов. И вообще, действительно, *фарс*: ведь граждане Альбиона захотели уйти из ЕС! (kr.ru, 18. 3. 2019) / Британия отошла от *фарса* и опустилась до уровня *трагедии* (pravda.ru, 28. 6. 2018) / Джонсона сравнили с Муссолини. *Брексит* постепенно превращается из *фарса* в переворот (novayagazeta.ru, 13. 8. 2019) / Помимо попытки выстроить независимый от власти Еврокомиссии "Сингапур-на-Темзе", которая вылилась в *нынешний фарс* в виде Брекзита, особое место в планах этих имперцев занимала идея превращения

Великобритании в энергетическую сверхдержаву (ria.ru, 5. 11. 2019). *Fraška* označuje cynické, insitné a drsné komediálne predstavenie, nezmyselné konanie, komický výjav, a preto veľmi častá metaforická projekcia brexitu ako frašky plní expresívne-hodnotiacu funkciu, a zároveň modeluje negatívny obraz danej udalosti v súlade s intenciami autorov textov.

Brexit sa v ruských médiách konceptualizuje aj ako *tragédia* a poukazuje sa na podobnosť s týmto dramatickým žánrom. V tragédii sa zobrazuje boj hrdinov, osobná alebo spoločenská katastrofa: "Трагедия": политолог оценил последствия выхода Британии из ЕС. Брексит, безусловно, является *трагедией* для Великобритании, потому что он изначально задумывался как шантаж Евросоюза с целью выговаривания более выгодных условий пребывания Британии там (<https://ren.tv/news/politika>, 2. 2. 2020). Najfrekventovanejšou metaforou opakovanou množstvom ruských médií s rozsiahlymi komentármi a interpretáciami vo februári 2020 bol výraz J. C. Junckera o tom, že brexit sa stal „кульминацией континентальной трагедии“. Pri informovaní o vystúpení Veľkej Británie z EÚ sa tiež často využívala metafora *tragikomédie*, ktorá ako žáner obsahuje nielen tragické, ale aj komické prvky, ale aj metafora *melodrámy*, pre ktorú je typická prehnaná emocionálnosť a dramatizmus.

Brexit sa v ruských médiách zobrazuje aj pomocou súčasných televíznych žánrov ako *sitcom*, *šou*, *reality šou*, *telenovela* alebo *televízny seriál*. Autori využívali uvedené koncepty v súvislosti s nekonečným odkladaním brexitu, ktorý publikum s napätím sledovalo ako zábavný, ale nekvalitný program. Brexit preto často médiá prirovnávajú k mexickým alebo brazílskym telenovelám, pre ktoré sú typické neuveriteľné a niekedy až absurdné dejové zvraty. Pomocou uvedených metafor autori vyjadrujú iróniu: А население вынуждено еще три месяца *наблюдать этот позорный ситком* – если, конечно, в декабре британцам таки не дадут шанс *прервать это шоу* (russian.rt.com, 29. 10. 2019) / Брексит превратился в самое популярное *реалити-шоу*, в которое вовлечено чуть ли не все население Британских островов (forbes.ru, 6. 8. 2019) / Как пела когда-то британская рок-группа Queen – «Show must go on» – «Шоу

должно *продолжаться*». Именно так сейчас выглядит картина с британским выходом из Евросоюза. В лучших *традициях телесериалов*. Причем явно *бразильских или мексиканских*, не просто с интригой, а с непременно полными поворотами сюжета (iarex.ru, 1. 2. 2019).

Frame 2 *Ľudia v divadle (účastníci predstavenia, scenár, autori scenára, režisér predstavenia)*

V rámci daného framu a nami zvolenej diskurznej udalosti sme sa často stretávali s metaforou *hlavní hrdinovia a stážiisti: Как главные герои "брексита" превратились в статистов* (bbc.com, 18. 3. 2019). Uvedená metafora má ironizujúci a negatívne modelujúci charakter a poukazuje na nejednoznačnú úlohu britských politikov pri riešení otázok vystúpenia Veľkej Británie z EÚ.

Dosť frekventované boli aj koncepty *hrať prvé husle, generálna skúška, scenár*. Существовал еще и франко-германский геополитический проект, а поскольку в Европейском союзе *Франция и Германия всегда играли первую скрипку*, Англия не хотела быть соучастником франко-германского геополитического проекта, и начала давать ход назад (pravda.ru, 7. 2. 2017) / «Генеральную *репетицию брексита*» организует Франция. Таможенная служба страны целый месяц будет испытывать и проверять меры таможенного контроля на границе с Великобританией (ru.euronews, 30. 8. 2019) / В начале сентября в британской прессе начали появляться прогнозы о том, как та или иная отрасль экономики или индустрия переживет *жесткий сценарий «Брексита»* (kommersant.ru, 2. 9. 2019) / Пока же вырисовывается *несколько возможных сценариев Брексита* (novayagazeta.ru, 18. 12. 2018).

Najfrekventovanejšou metaforou sa ukázala metafora *scenáра*, čo nie je prekvapením, nakoľko ide o tzv. konvenčnú alebo „mŕtvu“ metaforu, ktorá postupne stratila svoju obraznosť. Uvedená metafora nemá ironický alebo negatívny podtón, v tomto prípade je jej pragmatický potenciál neutrálny a informatívny. Naopak metafory *hrať prvé husle* a *generálna skúška* obsahujú výraznejší hodnotiaci, emocionálny a ironický podtón. V uvedenom príklade Ne-

mecko a Francúzsko hrajú prvé husle a Veľká Británia druhé. Prostredníctvom danej metaforu autor vnucuje recipientovi svoj pohľad na miesto Veľkej Británie v Európskej únii a naznačuje jednu z možných príčin brexitu.

Frame 3 *Publikum a prijatie predstavenia di- vákmi*

V rámci tohto frame jednoznačne najfrekventovanejšou sa ukázala metafora *fiasko*, tradične spätá s neúspechom. Korpusový výskum ukazuje, že metafora *fiaska* sa najčastejšie spája s vládou a politikou Theresy Mayovej, ktorej sa nepodarilo doviesť brexit do úspešného konca: Тереза Мэй отчаянно сражается за то, чтобы сохранить лидерство тори в Палате общин. Однако на нее оказывается большое давление из-за *терпящего фиаско* «Брексит» (politros.com, 2019) / Тереза Мэй сосредоточила все внимание на российском президенте Владимире Путине, обвинив его в «циничной лжи» и увещевая своего преемника «противостоять» российскому лидеру. Учитывая ее *фиаско с Брекситом*, такой выбор темы для речи в центре Chatham House был по меньшей мере странным (rueconomics.ru, 23. 7. 2019) / Весьма вероятно, что голосование в Вестминстере, намеченное на начало декабря, может закончиться для Мэй *фиаско* (focus.ua, 23. 11. 2018) / А еще пресса указывает на то, что *нынешнее фиаско Терезы Мэй* – первый с 1864 года случай, когда британский парламент блокирует заключенное правительством соглашение (mk.ru, 16. 1. 2019). Daná metafora má výrazne expresívne -hodnotiace pôsobenie a značný manipulačný rozmer, ktorý stavia celý dej vopred do pozície neúspechu, zlyhania prostredníctvom obrazného výrazu a kultúrne negatívnych asociácií historicky zakotvených v podvedomí recipienta v súvislosti s daným výrazom.

Frame 4 *Proky predstavenia*

Konceptualizácia brexitu ako dramatického žánru sa manifestuje aj ako rôzne prvky predstavenia, pričom najväčšej obľúbenosti sa tešia koncepty *kulminácie* a *prológu*: До того, как брексит достигнет своей *кульминации*, евродепутаты успели утвердить большую часть высшего органа исполнительной власти ЕС (ru.euronews.com, 9. 10. 2019) / Церемония подписания премьер-

министром Великобритании Терезой Мэй документа о запуске процедуры выхода королевства из ЕС *станет прологом* к серьезным экономическим проблемам, а может быть и к распаду страны (rnp.ru, 29. 3. 2017) / Фараж и Партия Брексита вполне могут набрать в следующем месяце больше 30% голосов. Пока это еще не протест, *а пролог* к тому, что ждет на неизбежных всеобщих выборах. С завершением *первого акта саги* Брексита начинается следующий этап. И он обещает быть *зрелищным* (goldenfront.ru, 19. 4. 2019) / Сегодня *развязки* мы не дождались. Каким будет *финал этого сериала?* (bbc.com, 19. 10. 2019). V daných príkladoch do popredia vystupuje modelujúca funkcia, formujúca predstavu čitateľa o priebehu a postupnosti krokov realizácie brexitu v súlade s zámerom autora textu.

Záver

Súčasný akademický výskum politickej metafory je podmienený spoločenskou potrebou odhaľovať skryté významy a vnútorný zmysel politicky motivovaných výpovedí, a preto je symptomatické, že analýza metaforickej artikulácie kľúčových udalostí spojených s brexitom ukázala ako najproduktívnejšie metafory *divadla, frašky, absurdného divadla, seriálu, fiaska*, podčiarkujúcich *teatrálnosť, neúprimnosť, populizmus, neefektívnosť politikov* a zároveň „karnevalovú povahu“ (v terminológii M. Bachtina) udalostí spojených s brexitom.

V nami analyzovaných príkladoch najčastejšie do popredia vystupuje expresívne-hodnotiaca funkcia. V zásade sa nenárokuje na presnosť a logiku formulácie, ale vyjadruje sa predovšetkým subjektívny vzťah autora. Dôležitá je aj modelujúca funkcia, ktorá formuje predstavu o diskurznej udalosti v tvare určitého modelu zodpovedajúceho tradičným historicky a kultúrne podmieneným obrazom a konceptom predstaviteľov ruského kultúrneho archetypu. Pragmatická funkcia sa prejavuje v snahe ovplyvňovať adresáta, meniť jeho obraz sveta, nanútiť určitý systém hodnôt. Samozrejme, že vymenované funkcie metafor sa realizujú komplexne, aj keď v určitých kontextoch nie je vylúčená dominancia jednej z nich, treba ich však vnímať nie z aspektu určitého textu, ale z hľadiska stratégie určitého diskurzu. Komunikačné úlohy metafor sa v tomto smere re-

alizujú z rôznych strán. Metaforické výroky postavené na základe obrazotvornosti zvyšujú výraznosť textov, lebo ovplyvňujú nie logickú, ale emočnú stránku vnímania. Prostredníctvom nich sa u recipienta tvoria určité normy, hodnoty a vzory, v súlade so zámerom (a výhodné pre) autora. Ak by sme chceli zhrnúť hlavné zistenie, môžeme konštatovať, že diskurzna udalosť brexit sa v ruských médiách nie vždy spravodlivo kategorizuje, nie vždy objektívne konceptualizuje, avšak, takmer vždy sa subjektívne hodnotí.

Téma brexitu nadobúda vďaka metaforizácii emocionálne (predovšetkým komické, ironické až satirické) zafarbenie, a navyše často vykazuje konfliktogénny charakter, implicitne nasmerovaný na stigmatizáciu až démonizáciu aktérov daného politického procesu. Zároveň, využitie metafory divadla oživuje text, robí ho zaujímavejším, výraznejším a zrozumiteľnejším, čím (pomocou zhutnených kultúrnych stereotypov lingvokultúrneho spoločenstva) formuje metaforický mediálny kolektívny obraz brexitu u ruských recipientov. V tejto súvislosti plne súhlasíme s A. P. Čudinovom v tom, že „vystúpenie skúmaného metaforického modelu divadla na dominantné pozície v domácom politickom diskurze vplyva na sociálne hodnotenie foriem realizácie politických procesov a v neposlednom rade ich aj predurčuje“ (Čudinov, 2013, s. 122).

V procese výskumu modelovania brexitu prostredníctvom metafory divadla v nadväznosti na politickú orientáciu konkrétnych ruských médií (na osi prokremľské / opozičné, mienkotvorné / bulvárne, prozápadné / patriotické) sme prišli k záveru, že v provládnych a patrioticky ladených médiách sa metafory divadla objavujú častejšie ako v opozičných a prozápadných, a zároveň s metaforickým modelovaním danej udalosti sa častejšie stretávame v médiách bulvárnej povahy (v porovnaní s mienkotvornými médiami).

Predkladaná téma je dnes aktuálna aj preto, že Európa predstavuje už tradične pre ruský lingvokultúrny priestore dôležitého „druhého“ a brexit možno vnímať ako relevantnú diskurznu udalosť, t. j. udalosť, ktorá vo veľmi výraznej miere prispieva k manifestácii diskurzov, prípadne k ich transformácii, určuje kvalitu a smer diskurzného pásma, ku ktorému patrí, a ovplyvňuje aj iné diskurzy (v terminológii M. Jägerovej, S. Jägera). V tejto súvislosti bude

mať teda výpovednú hodnotu nielen pokiaľ ide o metaforické modelovanie brexitu, ale aj pokiaľ ide o metaforické modelovanie Európy.

Literatúra:

- BARANOV, A.: Metafory v politickom diskurze: jazykovoje markery krizisnosti političeskoj situacii. In : ZYBATOW, L. (ed.): Linguistic Change in Europe 1990 - 2000. Wien 2000, s. 35 - 42.
- CINGEROVÁ, N., MOTYKOVÁ, K.: Úvod do diskurznej analýzy. Bratislava: Univerzita Komenského 2017.
- CINGEROVÁ, N. - DULEBOVÁ, I.: Jazyk a konflikt. My a tí druhí v ruskom verejnom diskurze. Bratislava: Univerzita Komenského 2019.
- ČUDINOV, A.: Očerky po sovremennoj političeskoj metaforologii. Jekaterinburg: UGPU 2013.
- ČUDINOV, A.: Političeskaja lingvistika. Moskva: Flinta 2006.
- DOBROSKLONSKÁ, T.: Medialingvistika: sistennyj podchod k izučeniu jazyka SMI. Moskva: Flinta 2014.
- DULEBOVÁ, I.: Precedentné fenomény súčasného ruského jazyka. Bratislava: Univerzita Komenského 2015.
- DULEBOVÁ, I.: Rečová agresia v politickom diskurze. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie: zborník príspevkov zo 4. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: 4. Bratislava: EKONÓM 2019, s. 92 - 102.
- DULEBOVÁ, I.: Idiolekt Putina ako zdroj precedentných výrazov v súčasnom ruskom politickom diskurze. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie: zborník príspevkov z 1. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: 1. Bratislava: EKONÓM 2016, s. 104 - 116.
- DULEBOVÁ, I.: Vytváranie obrazu EÚ prostredníctvom literárnych precedentných výrazov v ruskom politickom diskurze. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie: zborník príspevkov z 3. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: 3. Bratislava: EKONÓM 2018, s. 241 - 250.
- DULEBOVÁ, I.: Metafora teatra v sovremenom političeskom diskurze Rossiji i Slova-

- kiji. In: Vestnik Dagestanskogo naučnogo centra, No. 3. (2012) s. 23 – 26.
- DULEBOVÁ, I.: Teatraľnaja metafora v slovacom i rossijskom političeskom diskurse. In: Rossica Olomucensia 48. Olomouc: Univerzita Palackého 2009, s. 95 – 99.
- DULEBOVÁ, I.: Metafora v slovenskom a ruskom politickom diskurze. In: Slovanstvo na križovatke kultúr a civilizácií. Banská Bystrica: UMB 2009, s. 81 – 87.
- DULEBOVÁ, I.: Teatraľnaja metafora v jazyke politiky Slovačkej i Rossiji v načale 21. stoloťia. In: Vestnik Karagandinskogo universiteta: Filologija, Vol. 75, No. 3 (2014), s. 68 – 71.
- DUSKAJEVÁ, L. (ed.): Medialingvistika v terminach i ponatiach. Slovar – spravocnik. Moskva: Flinta 2018.
- KRAJČOVIČOVA, L.: Zoomorfnaja metafora kak sredstvo metaforičeskogo modelirovanija Evrosojuza v rossijskom mediadiskurse. In: Kommunikativnaja kul'tura sovremennika: problemy, tradicii, perspektivy. Novokuzneck: KGU 2019.
- KRAJČOVIČOVA, L.: Metafora doma kak sredstvo sozdanija metaforičeskogo obraza Evrosojuza v rossijskich SMI. In: Dostiženija nauki i obrazovanija. No. 14 (36). 2018, s. 58 – 62.
- KRAJČOVIČOVA, L.: The metaphor of the family as a means of creating a metaphorical image of the EU in Russian media 2019. In: PROCHOROV, O. (ed.): Cross-cultural communication and global affairs: current issues. Belgorod 2019, s. 130 – 134.
- KRAJČOVIČOVA, L.: Metaphor of Sports as a Means of Metaphorical Image of the European Union in the Russian Linguistic Picture of the World. In: DOHNAL, J. (ed.): Acta Rossica Tyrnaviensis IV, Brno: Tribun EU 2019.
- KUZMINA, N.: Sovremennyj mediatext. Omsk: OGU 2011.
- LAKOFF, G., JOHNSON, M.: Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press 1980.
- MERTOVIÁ, N.: Historické koncepty ako fundament politickej metafory v ruskom a slovenskom politickom diskurze. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): Jazyk a politika: na pomedzi lingvistiky a politológie : zborník príspevkov z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: 2. Bratislava: EKONÓM 2017, s. 201 – 211.
- SÁMELOVÁ, A. – STANKOVÁ, M.: Some ideas on facts and no facts within media language. European Journal of Media, Art and Photography. Vol. 6, No. 2 (2018), s. 118 – 123.
- SOLGANIK, G.: O specifiky gazetno-publicističeskoy metafory. Žurnalistika i kul'tura russkoj reči. Vol. 16, No. 2. (2002), s. 32 – 42.
- ŠULMAN, J.: Vojna epochy pozdnego feodalizma. Dostupne na internete: <<http://www.colta.ru/articles/specials/4512>> [22/4/2020].
- ZAPIROV, R.: Metaforičeskoje modelirovanie obraza Rossii v sovremennom francuzskom političeskom diskurze. Moskva: Valent 2016.

*Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu KEGA 015EU-4/2019
Vysokoškolská učebnica Politická lingvistika.*

SÚVISLOSTI KANDIDATÚRY SLOVÁKOV NA POSLANCOV UHORSKÉHO PARLAMENTU V OKRESE GIRALTOVCE V ROKU 1906

NADEŽDA JURČIŠINOVÁ

Institute of History
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: nadezda.jurcisinova@unipo.sk

Abstract:

The elections to the Hungarian parliament in the Slovak constituencies were mostly dramatic before World War I. They were accompanied by various machinations, intervention of the armed forces, the persecution of Slovak candidates and their voters. Such was the course of the elections in the east of Slovakia, where the weak national awareness of Slovaks living there and the socio-political conditions were very unfavourable for the development of activities in the national spirit. The article places the main emphasis on approaching the efforts of Ivan Pioka and Ľudovít Medvecký to obtain a parliamentary seat in the Hungarian parliament in 1906, who were nominated by the Slovak National Party (SNS) for the Giraltovece district.

Keywords:

Eastern Slovakia, Elections in Hungary, Giraltovece, Ivan Pioka, Ľudovít Medvecký, Slovak candidates.

Základné slovenské národné záujmy aj začiatkom 20. storočia predstavovala a presadzovala Slovenská národná strana (SNS), ktorá

napriek diferenciacii na svojej pôde,¹ bola naďalej hlavnou reprezentantkou národnodemancipačných záujmov Slovákov v Uhorsku a ich hlavným politickým subjektom, ale aj predstaviteľkou Slovákov vo vzťahu k reprezentantom národných záujmov Rumunov, Srbov a Čechov (Podrimavský, 1983, s. 164 – 166). V tejto národnoreprezentatívnej funkcii však nemohla vystupovať vo vzťahu ku štátnym a vládnym inštitúciám a orgánom Uhorska, keďže uhorský právny poriadok a etablovaný politický systém nepripúšťal existenciu nijakých oficiálnych národnopolitických reprezentácií nemaďarských národov (Potemra, 1977, s. 503 – 504). V skutočnosti uhorské vládnuce kruhy tieto národy vôbec neuznávali za samobytné subjekty a nepriznávalo sa im ani tomu zodpovedajúce postavenie a práva. Tlak a rôzne represálie z ich strany a župných štruktúr

¹ Na prelome 19. a 20. storočia došlo v slovenskej národnej politike k závažným zmenám. V dôsledku nespokojnosti s politikou martinského vedenia SNS prebiehal na pôde strany proces politickej diferenciácie. V rámci SNS sa vyhranili tri základné ideovo-politické prúdy – konzervatívny (predstavovalo ho oficiálne martinské vedenie SNS), klerikálny (boli to slovenskí stúpenci uhorskej Katolíckej ľudovej strany) a liberálny (mládež združená okolo časopisu Hlas – hlasisti).

na nemaďarské národné hnutia sa prejavili v neúspešných vystúpeniach ich zástupcov vo voľbách a tie priviedli nemaďarských predstaviteľov k deklarovaniu volebnej pasivity.

Podobne aj prenasledovanie slovenských voličov vo voľbách v Uhorsku, protiprávne postupy a korupcia počas nich primáli činiteľov SNS v rokoch 1884 – 1901 k politickej pasivite, t. j. k neúčasti na voľbách do uhorského parlamentu.² Takáto reakcia na rôzne volebné machinácie, brutalitu ozbrojených zložiek a demoralizujúce volebné porážky bola opodstatnená, ale ukázala sa aj ako kontraproduktívna, lebo znemožnila predvolebnú agitáciu a oslabovala kontakty medzi ľuďom a jeho vedúcimi činiteľmi (Cieger, 2011, s. 40).³

Regulárnosť priebehu volieb v Uhorsku z trestnoprávnej stránky zabezpečovalo viacero ustanovení Trestného zákonníka 1878, najmä § 172 o poburovaní proti národnosti, triede, náboženstvu atď., ale aj osobitný zákon z roku 1889 o tzv. kuriálnom súdnictve nad parlamentnými voľbami. Slovenskí voliči boli upozornení prostredníctvom slovenských tlačových orgánov aj na zákon č. 15/1899, ktorý zakazoval verejným osobám (štátnym a stoličným úradníkom, okresným notárom) vplývať na voľby a uplatňovať nežiaduce praktiky (Voličom! 1906, s. 3).⁴

Volebné okresy pre parlamentné voľby v Uhorsku vymedzil zákon z roku 1848 tak, že každá župa mala dva volebné okresy bez ohľadu na počet voličov a tým menej na počet obyvateľov. Túto zásadu potvrdil aj zákon z roku 1877,⁵ ale prakticky sa počet volebných okresov v Uhorsku postupne zvyšoval na základe priemerného počtu obyvateľstva a voličov v jednotlivých župách (Pap, 2016, s. 205 – 206). V rokoch 1901 až 1914 malo 84 volebných okresov svoje sídlo na území dnešného Slovenska. Sídlom volebného okresu bolo väčšinou okresné sídlo, ale niekedy aj iné miesto vo volebnom okrese, ktoré bolo často veľmi vzdialené od bydliska voliča. Tu sa uskutočňovali voľby individuálnou verejnou voľbou kandidáta (Cieger, 2015, s. 137). Pri verejnom hlasovaní bol volič vystavený tlaku zo strany kandidátov a ich kortešov (volebných agitátorov).⁶ Vlastný priebeh volieb závisel od postoja hlavného župana, podžupana, slúžnych, notárov, richtárov, ale aj iných politických činiteľov, ktorí vystupovali vo funkciách predsedov volebných komisií, zapisovateľov, od postoja veliteľov žandárskych útvarov a niekedy aj od veliteľov vojenských útvarov, ktoré mali zabezpečiť poriadok počas volieb.

Priebeh volieb na území obývanom Slováckmi, kde kandidovali slovenskí činitelia sa neraz vyznačoval protizákonnosťou zo strany župných činiteľov, ktorí nechceli dovoliť, aby sa v ich župe dostal do parlamentu slovenský poslanec. Slabou stránkou slovenských voličov bol aj ich nedostatočný pocit zodpovednosti a národnej uvedomelosti, na čo kriticky poukázal tlačový orgán SNS *Národné noviny*: „Volí (Slovák) svojich nepriateľov národných, ktorí hubia mu jazyk, vytískajú ho ešte i zo škôl,

² SNS sa nezúčastnila volieb do uhorského parlamentu v rokoch 1884, 1887, 1892 a 1896. Napriek absencii aktívnych foriem politického účinkovania sa v tlačovom orgáne SNS – Národných novinách vyjadrovali jej predstavitelia k rôznym otázkam národno-emancipačného charakteru.

³ Na základe článku zákona z roku 1848 bolo volebné právo obmedzené vzdelanostným a majetkovým cenzom a tak vzhľadom na vtedajší stavovský systém spoločnosti sa počet osôb oprávnených voliť niekoľkonásobne zvýšil na 7 – 8 % celkového počtu obyvateľstva (volebné právo dostal každý štvrtý dospelý muž). V roku 1874 novoprijatý článok zákona č. 33/1874 spresňoval viaceré detaily volebnej procedúry, avšak znížil počet oprávnených voličov zhruba o 60 tisíc osôb.

⁴ Na základe tohto zákona nesmeli zvolávať voličov, nemohli byť predsedami či zapisovateľmi volebných zhromaždení, nesmeli sprevádzať kandidátov na cestách po okrese, uplatniť svoju úradnú moc ani sľubmi, ani hrozbou, aby prinútili niektorého voliča hlasovať za toho či onoho kandidáta, nesmeli zhromažďovať či zvolávať voličov pred odchodom do volebných priestorov a ani ich tam sprevádzať. Na záver redakcia Národných novín poznamenala, že pokiaľ budú voliči poznať tento zákon, môžu sa týmto zásahom brániť. Zákon zároveň vymedzil

základné súdne právomoci v záležitosti volieb a fakticky ju previedol na Kráľovskú kúriu, čo platilo až do roku 1918.

⁵ Diskusia o zákonom článku regulujúcom nové obvodné rozdelenie prebehla v uhorskom sneme na konci roka 1877.

⁶ Volebný zákon z roku 1848 prikazoval verejné hlasovanie, ale pre nejasnú formuláciu v zákone hlasovali voliči na niektorých miestach tajne, ale po roku 1874 bolo už tajné hlasovanie jednoznačne zakázané. Rovnako kandidátovi dôverníci mohli vďaka verejnemu hlasovaniu kontrolovať, či voliči dodržali slovo a sľúbený hlas dali ich kandidátovi. To im umožňovalo dať časť ponúkaných peňazí alebo inej odmeny podplateným voličom až po hlasovaní.

chrámov, ktorí chcú z Uhorska jednorečovou krajinu a pred kráľom, na sneme, pred celým svetom osvedčujú, že budujú jednotný maďarský národný štát, v ňomž pre Slováka, ani pre nikoho iného, okrem Maďarov, nieto miesta, len ak sa pomaďarčí.“ (Slováci, voľte svojich! 1906, s. 1) Z viacerých príspevkov publikovaných v dobovej slovenskej národnej tlači rezonovali výzvy adresované slovenským voličom, aby si volili do uhorského snemu kandidáta Slováka.

Diferenciácia v slovenskom politickom tábore, politická aktivizácia vyvolaná pôsobením uhorskej Katolíckej ľudovej strany (*Magyar Katolikus Néppárt*, KLS), čoraz širšie zapájanie slovenských ľudových vrstiev do politických zápasov, ako aj aktivita sociálnych demokratov, to všetko tlačilo vedenie SNS, aby zmenilo dovtedajšiu prax, najmä neúčast na volebných zápasoch. Pod tlakom novej situácie sa vedenie SNS napokon rozhodlo v roku 1901 aktívne vstúpiť do volieb a vypracovalo program,⁷ s ktorým išlo do volieb aj v roku 1905. Až pred voľbami do uhorského parlamentu v roku 1906 SNS vypracovala na valnej porade v Turčianskom Sv. Martine 5. apríla 1906 nový volebný program Manifest SNS, ktorý uverejnila v Národných novinách pod názvom Slováci! (Slováci! 1906, s. 1). Bol jej všeobecnou programovou direktívou pred voľbami. Uviedla v ňom príčiny vypracovania nového programu v zmenejších politických pomeroch v Uhorsku, prezentovala svoje stanovisko ku koalícii s možnými partnermi⁸ a ku vtedajšej uhorskej vláde a vy-

týčila smer SNS v novom politickom období (Cieger, 2015, s. 153 – 154). Prvýkrát sa do oficiálneho dokumentu začlenila požiadavka, aby sa z krajinských prostriedkov poskytovala primeraná ročná podpora slovenským kultúrnym ústavom a spolkom. V dôsledku diferenciácie na pôde SNS si aj predstavitelia klerikálneho ľudového krídla (SLS) vypracovali svoj samostatný volebný program a tak fakticky existovali v rámci SNS dva volebné programy (Podrimavský, 1977, s. 189 – 193). Oba mali 12 bodov, ale líšili sa poradím jednotlivých požiadaviek a sčasti i obsahom. Kým program SNS kládol na prvé miesto požiadavku národnej, kultúrnej a politickej rovnoprávnosti a uplatnenie slovenského jazyka, program klerikálneho ľudového krídla (predstaviťov SLS) ako taktickejší staval na prvé miesto všeobecné, neobmedzené, rovné, tajné hlasovacie právo. Zhodnými postulátmi pre oba programy boli všeobecné hlasovacie právo, sloboda zhromažďovania a spolčovania, reforma s cieľom zjednodušiť administratívu, daňové úpravy, zákon proti úžere, utvorenie lacného úveru, úprava udeľovania licencií, vybudovanie odborného a hospodárskeho školstva, podporovanie ľudového školstva štátom, zvýšenie plátov učiteľom, realizácia národnostného zákona z roku 1868 a iné národno-kultúrne požiadavky. V programe SLS ostala požiadavka zrušenia cirkevno-politických programov z roku 1896 a úprava kongruy (Butvin, 1984, s. 567). Volebný program SLS nebol teda v priamom rozpore s Manifestom SNS. Medzi predstaviteľmi oboch prúdov v rámci SNS bola uzavretá neformálna dohoda v tom zmysle, že príslušníci oboch táborov pokladali všetkých kandidátov s národným i ľudovým programom za spoločných a budú ich vzájomne podporovať. Požiadavka všeobecného volebného práva rezonovala u niektorých maďarských politikov (Cieger, 2011, s. 44).⁹ Poukázal na to i autor

⁷ Na porade vedenia strany v Turčianskom Sv. Martine 11. 4. 1901 i za účasti slovenských opozičných politikov vypracovali Volebný program SNS a Príhlas k slovenskému voličstvu. Volebný program kládol dôraz na požiadavku uviesť do života národnostný zákon z roku 1868 a dovoľával sa demokratizácie spoločenského života.

⁸ V roku 1875 vznikla v Uhorsku Liberálna strana pod vedením Kolomana (Kálmána) Tiszu, ktorá počas 30-ročnej pôsobnosti mala podporu panovníka Františka Jozefa I. – ten v nej videl záruku zachovania dualistického režimu. Avšak proti Liberálnej strane stáli opozičné strany, ktoré buď čiastočne alebo úplne odmietali dualistické usporiadanie a presadzovali program štátoprávnej a hospodárskej nezávislosti Uhorska. V roku 1905 utrpela Liberálna strana prvú a jedinú volebnú porážku a zanikla. Na jej troskách vznikla okrem iných Ústavná strana, ktorá spolu s uhorskou Katolíckou ľudovou stranou a Osemaštyridsiatnickou stranou nezávis-

losti (opozičné strany) vytvorila v roku 1906 koalíčnú vládu.

⁹ Otázka rozšírenia volebného práva sa stávala predmetom politickej diskusie počas Rakúsko – Uhorska. Vláda niekoľkokrát predostrela návrhy na mierne rozšírenie volebného práva. Vládne elity tak konali pod tlakom masových demonštrácií sociálnej demokracie, resp. volebných reforiem v ďalších európskych krajinách. Zároveň však uhorská vláda, odvolávajúc sa na nebezpečenstvo národnostných a socialistických hnutí, sa k zásadnej legislatívnej zmene odhodlala až v roku 1913, keď parlament po

článku *Budú voľby!* publikovanom v *Slovenskom týždenníku* začiatkom apríla 1906. S nádejou sa zmienil o všeobecnom volebnom práve, ktoré sľúbila zabezpečiť koalícia maďarských politikov po odstúpení vlády Géjzu Fejérváryho. S návrhom zaviesť všeobecné volebné právo vystúpili v uhorskom parlamente národnostní poslanci už v máji 1905 a dúfali, že ich túžba bude splnená, čo vyznieva aj z vyššie uvedeného úvodníka: „Bože, keby sme len slobodne voliť mohli – keby sme len všetci volebné právo mali! (...) My vieme, že cestou všeobecného volebného práva dosiahneme všetko“ (*Budú voľby!* 1906, s. 1). Zdôraznil, že koalícii neveria, veria len Slovákom. Túto nedôveru voči koalícii viackrát zdôvodnili, pričom tá vyvierala zo skutočnosti, že viedla boj o vládu a moc, a keď sa k nej nemohla ináč dostať, pristala aj na všeobecné volebné právo, hoci do posledného okamihu proti nemu brojila (Holec, 2011, s. 247). Krátko nato v kruhu Strany nezávislosti za prítomnosti prívržencov koaličných strán predložil nový ministerský predseda Alexander Wekerle program novej vlády, ktorý zahrňoval aj stanovisko k všeobecnému volebnému právu,¹⁰ ale s obmedzením, čo Slovenský týždenník s pohoršením komentoval: „Nová vláda jako z jej programu vidno sľubuje teda všeobecné volebné právo, ale sľubuje ho len tým, čo vedia maďarsky; nechce vláda vedieť ani o tajnom hlasovaní, ani o hlasovaní po obciach. Takto chce vláda okyptiť, zpotvorit právo volebné, aby ľud nemohol prejaviť vôľu svoju, aby ľud nemohol sám riadiť osud svoj, takto chce obrať o volebné právo ešte aj tých, ktorí ho dnes majú“ (*Riešenie krízy*, 1906, s. 4).

Voľby do uhorského parlamentu sa mali konať od 29. apríla do 9. mája 1906. Stoličné a mestské výbory mali právo a povinnosť dodržať tento termín. V prevažnej väčšine okresov sa mali voľby uskutočniť 30. apríla či 2. mája 1906, pričom termín zasadnutia no-

vo zvoleného uhorského snemu bol určený na 19. mája 1906 (Mudroň, 1906, s. 1).¹¹

V polovici apríla uverejnili slovenskí národní činitelia v národnej tlači návrh slovenských kandidátov za poslancov uhorského parlamentu (*Kandidáti vyslanectva*, 1906, s. 1). Rozličné nezrovnalosti mali za následok, že menoslov kandidátov sa vo viacerých okresoch menil, čo značne oslabovalo účinnosť predvolebných agitácií. Prostredníctvom tlače apelovali na voličov, aby postavili vo volebných okresoch svojho kandidáta a pokiaľ nenájdu vhodného inteligenta s charakterom a odhodlanosťou, tak nech postavia „seriózneho muža zo svojho stredu“. Zdôrazňovali, že je dôležité zapojiť sa do volebného zápasu, aj keď by bola len malá šanca na víťazstvo daného kandidáta, pretože nebola hanba, byť „sčítajúcim kandidátom“ alebo prepadnúť vo voľbách, ale závažné bolo prebudiť k činu v regióne žijúce obyvateľstvo (*Stavajme kandidátov!* 1906, s. 1). Zároveň vyzývali slovenských voličov, aby volili svojho slovenského kandidáta. Hlavné heslá vo volebnej kampani slovenských kandidátov boli *Za tú našu slovenčinu!* a *Za všeobecné volebné právo!* (*Slováci voľte svojich!* 1906, s. 1).¹²

Dňa 21. apríla 1906 predložili predstavitelia slovenského národného hnutia verejnosti kandidátku na poslancov do uhorského parlamentu. Slovenskí kandidáti boli navrhovaní v 17 volebných okresoch, pričom východ Slovenska nebol zastúpený. Napokon sa ukázali výzvy predsa len ako účinné, pretože štyri dni pred

dlhých prietahoch schválil nový volebný zákon č. XIV/1913.

¹⁰ Kým v Uhorsku sa v predvojnovom období politikom nepodarilo dosiahnuť uzákonenie všeobecného tajného volebného práva, v rakúskej časti monarchie bola situácia iná. V januári 1907 článkami 15, 16 a 17 zaviedol cisár František Jozef I. so súhlasom oboch snemovní ríšskej rady všeobecné, rovné, tajné a priame volebné právo pre mužov nad 24 rokov pre voľby do poslaneckej snemovne ríšskej rady.

¹¹ V uvedenom čísle uverejnil Slovenský týždenník aj časť z Trestného zákona z roku 1875 o voľbách, ktorým sa zakazovalo podplácať voličov peniazmi, alkoholom či jedlom.

¹² Dňa 26. 4. 1906 stúpol menoslov národných kandidátov za jednotlivé okresy na 18. Boli nimi Pavol Mudroň (sučiansky), Ján Mudroň (štubniansky), Milan Hodža (kulpínsky), Augustín Ráth (dolnokubínsky), Milan Hodža (zvolenský), Ľudovít Medvecký (sliacsky), Matej Metod Bella (liptovskomikulášsky), Vavro Šrobár (ružomerský), František Skyčák (bobrovský), Jozef Minárik (bánovský), Ďuro Čajda (bytčiansky), Július Markovič (vrbovský), Franko Veselovský (senický), Martin Kollár (trnavský), Pavel Blaho (moravskojánsky), František R. Jehlička (pezinský), Ferdinand Juriga (stupavský), Augustín Ráth (novobanský). Vo voľbách 1906 bolo zrejme oslabenie pozícií konzervatívneho vedenia SNS, za ktoré kandidovali len piati jeho členovia, jedným z nich bol Ivan Pivko v Giraltovciah zatial čo novo proklamovaná SLS postavila vo voľbách kandidátov v 13 volebných okresoch.

voľbami bol na kandidátke odporúčanej SNS slovenským voličom po prvý raz v predvojnovom období na východnom Slovensku uvedený kandidát za giraltovský okres Ivan Pivko (Naše heslo, 1906, s. 1). Nebol to človek bez skúsenosti v politike i volebnom zápase, práve naopak, o získanie kresla poslanca sa snažil aj vo voľbách v rokoch 1901 a 1905 vo volebnom okrese Dolný Kubín s programom SNS. Angažoval sa aj vo volebnej kampani slovenského kandidáta Augustína Rátha, usilujúceho sa v máji 1906 získať mandát do uhorského parlamentu v okrese Dolný Kubín. Bol jeho hlavným kortešom a svojím pôsobením zaujal českého maliara Miloša Jiráneka, pobývajúceho počas volebného zápasu na Orave. Ten Pivku opísal ako mladého a bystrého človeka drobných a živých pohybov (Kováč, 1992, s. 29).

Stanovenie slovenského kandidáta po prvý raz v predvojnovom období v Šariši vyplývalo aj z celkového trendu vtedajšej slovenskej politiky, keďže voľby sa stali pre jej činiteľov podnetom k zvýšeniu a rozšíreniu aktivity medzi slovenským ľudom. Takto chápali situáciu predovšetkým iniciátori SLS Milan Hodža a František Skyčák, ktorí začali osobne rozširovať územný rámec slovenskej politickej agitácie o východné Slovensko, najmä v štyroch volebných okresoch na Šariši.¹³ Pričom kandidovať na východnom Slovensku, s prihliadnutím na tunajšie spoločensko-politické pomery, si vyžadovalo značnú dávku odvahy. Zvlášť pôsobenie v slovenskom národnom duchu tu nebolo jednoduché, pretože iba veľmi malá časť tunajšieho obyvateľstva zdieľala slovenskú národnú identitu. Primárnou tu totiž bola regionálna identita (Šarišan) a kľúčovou bola uhorská štátna identita. Vidiecky ľud v Šariši i keď v prevažnej väčšine slovenský, mal minimálne povedomie o slovenskej národnej príslušnosti. Jednou z príčin tohto stavu bola skutočnosť, že tu nebola početnejšia národne uvedomelá inteligencia a buržoázia, ktoré by boli nositeľmi národných a politických snáh. Tí, čo tu v národnom duchu pôsobili, potrebovali pomoc a podporu pri oživení národného života, a preto vyzývali predstaviteľov SNS, aby pomohli miestnym Slovákom a povzbudzovali ich. Takéto apelácie boli opodstatnené, pretože v tom-

to zmysle práve národní ideológovia zohrávali relevantnú úlohu. Ich hlavným zámerom bolo presvedčiť široké vrstvy obyvateľstva o vlastnom koncepte národnej idey. Situácia bola však taká, že národní činitelia a ideológovia v centre slovenského národného života – Turčianskom Sv. Martine – akoby zabúdali na tento región a nevenovali mu náležitú pozornosť. Aj začiatkom 20. storočia žilo východné Slovensko na periférii slovenského národného života, nevychádzali tu žiadne po slovensky, v národnom duchu písané regionálne noviny. Z tohto hľadiska dôležitú úlohu pri prebúdzaní národného života na Šariši zohrávala ústredná slovenská národná tlač. I keď v tomto období tu vzrástol počet odoberaných slovenských ústredných novín (najmä Slovenského týždenníka a Katolíckych novín), naďalej boli častejšie odoberané provládne orientované noviny, ako napr. Kresťan, Krajan, Naša zastava. Apely na aktivizáciu národného života na východe Slovenska najviac zaznievali na stránkach Slovenského týždenníka. Napr. autor článku „V Šariši vejdú naše zástavy“ vyslovil námietky voči ustálenej mienke, že „Šarišania sú tí „najposlednejší“ a v politike zaostali, avšak súhlasil s tým, že sú opustení. Príčinu videl v nedostatku uvedomelých inteligencií v Šarišskej župe a v nezájme popredných národovcov o život v tomto regióne, pretože nikto z nich sem neprišiel, aby ich poučil o slovenčine a politike, a tak „o čo sa nepostarali slovenskí vodcovia, o to sa postarali nevedomky maďarizátori“ (V Šariši vejdú, 1906, s. 1 – 3). A tí vyhadzovali slovenčinu nielen zo škôl, ale aj z kostolov a nútili slovenské deti v kostole spievať po maďarsky. Na nízku úroveň národného uvedomenia obyvateľov napr. obce Chmiňany (pri Prešove) poukázal jeden z nich: „Ľud v našej obci ešte prebudený není, verí len to, čo mu pán povie, a za pálenku by mu i päty lízal.“ (Jako nažívame. Chminiany, 1908, s. 1). Celá situácia ohľadne nízkeho národného povedomia tunajšieho obyvateľstva bola aj dôsledkom úsilia budapeštianskej vlády, ktorá sa rozhodla slovenské národné pohyby a prejavy v tomto regióne potlačiť a izolovať východné Slovensko od národného hnutia zvýšením politického tlaku. Vytvorila tu materiálne a politické predpoklady na formovanie ideológie tzv. slovjakizmu, podľa ktorej „východní Slováci sú osobitným etnikom s vlastnou históriou, jazykom, kultúrou i povedomím“ (Tajták, 2001, s. 314). A tak možnosti

¹³ V Šarišskej župe bolo v rokoch 1901 až 1914 šesť volebných okresov – Sabinov, Lipany, Prešov, Bardejov, Zborov a Giraltovce, takže sa tu volilo šesť poslancov do uhorského parlamentu.

a podmienky pre šírenie slovenského národného povedomia boli na východe Slovenska nepriaznivejšie v porovnaní s podobnými aktivitami v národne vyspelejších oblastiach stredného a západného Slovenska. Východné Slovensko bolo akoby územím nikoho a ani miestny politický život tu výraznejšie nepulzoval.

Napriek uvedeným skutočnostiam práve začiatkom 20. storočia sa v tomto regióne začalo prejavovať úsilie o aktivizáciu národného života o čo sa snažili tu žijúci navrátilci z emigrácie, ktorí sa stali nositeľmi národných a politických aktivít. Zvýšené úsilie vyvinuli i domáci politickí predstavitelia a zlepšiť situáciu napomohla vyššie spomínaná dobová slovenská ústredná národná tlač, ktorá poukazovala na aktivizáciu národného života na východe Slovenska. Dokladuje to i obširny článok jedného z čitateľov *Slovenského týždenníka* V Šariši svitá (V Šariši svitá, 1905, s. 2). Vyzdvihol najmä činnosť mladých ľudí, najmä tých, ktorí sa vrátili „domov“ z USA, kde „napáchli demokratickým (ľudovým) duchom“. Pod ich vplyvom sa v regióne zmenilo chovanie ľudí. Tí sa dovoľávali svojich práv a nesúhlasili so zaužívanou panskou mienkou, že páni musia pracovať rozumom a sediaci rukami, pretože aj sedliak musí pri práci uplatňovať rozum. Pod vplyvom novo načerpaných vedomostí začali tunajší ľudia prejavovať čoraz častejšie nespokojnosť a nedôverovali pánom. Aj z tohto dôvodu bolo pôsobenie navrátilcov z Ameriky sledované uhorskými úradmi.¹⁴

Výraznejším prejavom oživeného politického života na východe Slovenska boli aj voľby do uhorského parlamentu v roku 1906 v Giraltovcích po tom, ako sa Výkonný výbor SNS rozhodol na listinu kandidátov zaradiť slovenského kandidáta na poslanca za giraltovecký okres statkára z Jasenovej¹⁵ a pokladníka dolnokubínskej Tatra banky v tom čase 39-ročného Ivana Pivku.¹⁶ Tým slovenskí národní činitelia

zároveň reagovali na žiadosť niektorých voličov giraltoveckého okresu, ako aj na výzvu navrátilcov zo zahraničia, ktorí akciu i finančne podporili. Termín volieb v giraltoveckom okrese bol stanovený na 30. apríla 1906.

Kandidatúru Ivana Pivku, ktorý našiel odvalu a odhodlal sa kandidovať za Slovákov v odľahlých Giraltovcích, tu žijúci národovci uvítali, čo je zrejme i z reakcie dopisovateľov z Lužian a Hanušoviec. „Konečne i my Šarišania môžeme si vyvoliť svojho človeka, Slováka. (...) Sme pyšní na to my v giraltoveckom okrese, že máme muža z nášho rodu a našej krvi“ (V Šariši, 1906, s. 6) a vyslovili Pivkovi dôveru. Autor článku pripomenul, že Pivko mal podporu aj amerických Slovákov, ktorí vyzývali slovenských voličov, aby ho volili a nedôverovali sľubom jeho protikandidáta grófa Aurela Dessewffyho.¹⁷

Ivan Pivko ešte pred prijatím kandidatúry podnikol v dňoch 21. a 22. apríla 1906 „prieskumnú cestu“ do niekoľkých obcí v giraltoveckom okrese, kde sa v súkromí stretol s voličmi. Považoval za potrebné najprv sa oboznámiť s tunajšími pomermi. Už v prvý deň 21. apríla 1906 zavítal do Prešova,¹⁸ kde v budove prešovskej sédrie navštívil svojho pokrvného príbuzného Belu Kleina-Tesnoscalského¹⁹

---

ceu v Bratislave (1882 - 1883) absolvoval vyššiu živnostenskú školu J. Končakowského v Těšíne. Pracoval v Ružomberku, Budapešti a Bukurešti. V rokoch 1890 - 1914 bol pokladníkom filiálky Tatra banky v Dolnom Kubíne. Ako príslušník SNS kandidoval s jej programom vo voľbách do uhorského snemu v rokoch 1901, 1905 a 1906. V roku 1908 bol za národnú činnosť väznený v Szegede. Prispieval do Národných novín a Národného hlásníka. V roku 1915 vydal Ján Párička v Ružomberku knižku Šviháci od Kolomana Mikszáthyho, jej preklad do slovenčiny urobil Ivan Pivko. V knižke sa spomínajú aj obyvatelia Šariša.

¹⁷ Aurel Dessewffy (16. 1. 1846, Búdszentmihály - 28. 3. 1928, Budapešť), gróf, uhorský politik, národohospodár a poslanec uhorského snemu.

¹⁸ Literárny archív Slovenskej národnej knižnice (LA SNK) Martin, sign. 172 A 21. List Ivana Pivku Belovi Kleinovi-Tesnoscalskému z 28. 3. 1933.

¹⁹ Klein-Tesnoscalský, Belo (12. 3. 1853, Hybe, okr. Liptovský Mikuláš - 23. 12. 1941, Prešov), spisovateľ, historik, publicista, prekladateľ. Otec Ľudovít, úradník, matka Šarlota, rod. Lániová. Študoval na gymnáziu v Revúcej a v Spišskej Novej Vsi, pokračoval v štúdiu práva na univerzite v Budapešti (nedokončil). Od roku 1876 pôsobil v justičnej službe v Liptovskom Sv. Mikuláši, Dolnom Kubíne, Trenčíne, v rokoch 1889 - 1897 vedúci pozemkovej kni-

¹⁴ Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, fond Uhorské ministerstvo vnútra v Budapešti 1886 - 1918, krab. 9, inv. č. 55. Panslavistické hnutie v Šarišskej stolici.

¹⁵ Jasenová, obec v okrese Dolný Kubín.

¹⁶ Ivan Juraj Pivko (26. 4. 1867, Turčiansky Sv. Martin - 31. 10. 1939, Dolný Kubín), národnokultúrny dejateľ a statkár. Jeho otec bol Ambróz Pivko a matka Anna Pivková. Ľudovú školu navštevoval v rodisku, v štúdiu pokračoval na gymnáziu v Banskej Bystrici (1877 - 1882). Po štúdiu na evanjelickom lý-

(ich matky boli sesternice) a oznámil mu svoj úmysel kandidovať za giraltovský okres. Ten ho však varoval: „Jestli chceš, aby Ťa nabili, tak choď, ale vykonať nevykonáš nič.“ Poznal veľmi dobre pomery na Šariši, keďže v Prešove pôsobil deväť rokov a tak Pivkovu kandidatúru považoval za opovážlivosť a trúfalosť. Pivko bol však už viac-menej rozhodnutý, zotrval na svojom zámere a z jeho reakcie bolo zrejmé odhodlanie: „Keď ma nabijú, budem nabitý, ale idem.“ (Klein-Tesnorskalský, 2012, s. 33). Svoju kandidatúru považoval za „posvätnú“ a s presvedčením zdôraznil, že treba ísť medzi ľud, pretože jedno živé slovo zapôsobí viac, ako desať úvodníkov.

Na druhý deň 22. apríla mal Pivko niekoľko stretnutí v obciach v giraltovskom okrese, prevažne so sedliakmi. Sprewádzal ho Ján Straka z Košíc,²⁰ ktorý patril k agilným národným pracovníkom na východe Slovenska. Pivko sondoval možnosti, či v prípade kandidatúry by mohol mať úspech, či ho voliči podporia v jeho úsilí a snažil sa získať na svoju stranu tu žijúcich a volebné právo majúcich občanov. Stretol sa s voličmi v Šebastovej, Kapušanoch, Hanušovciach, Giraltovciach, Želmanovciach, Nemcovciach a inde. V Giraltovciach sa stretnutie uskutočnilo pred evanjelickým kostolom, kde bol prítomný tunajší cestár Andrej Krúpa a ďalší štyria – piati miestni obyvatelia, ktorí na jeho dotaz, či by ho podporili v prípade, že by vystúpil s programom podporujúcim záujmy sedliakov reagovali, že nech to skúsi.

Na stretnutiach s potenciálnymi voličmi Pivko sľuboval, že v prípade zvolenia do uhorského parlamentu bude hájiť práva sedliakov a slovenčinu (V Šariši. Z Hanušoviec, 1906, s. 6)

---

hy v Banskej Bystrici. Od roku 1897 sa natrvalo usadil v Prešove a prijal miesto vedúceho pozemkovej knihy. V roku 1922 odišiel do dôchodku, v rokoch 1925 – 1933 bol knihovníkom mestskej knižnice a kronikárom mesta Prešov.

²⁰ Ján Straka (10. 5. 1858, Jarovnice – Močidlany, okres Prešov – 9. 1. 1934, Košice), národný a kultúrny pracovník. Otec Andrej bol mlynárom, matka Anna, rod. Jakabsinová. Dva roky navštevoval školu v Močidlanoch, vyučil sa za tesára, potom mlynára, vzdelanie si rozširoval samoštúdiom. Pracoval ako mlynársky pomocník v Košiciach. Bol zriadencom filiálky Tatra banky v Prešove, v roku 1919 odišiel do penzie a žil v Košiciach. Patril k agilným národnokultúrnym pracovníkom na východnom Slovensku. Bol širiteľom slovenskej literatúry, zvlášť náboženskej a organizátorom slovenského katolíckeho ľudu.

a zároveň rozdával ľuďom tlačivo s nadpisom *Drahí bratia občania!* a svoju brožúru o praktických volebného boja v Uhorsku *Môj korteš*,²¹ v ktorej opísal svoje skúsenosti získané počas predchádzajúcich volieb v roku 1905, keď kandidoval za okres Dolný Kubín. V úvode oboznámil čitateľa, prečo sa práve takouto formou rozhodol osloviť svojich možných voličov. Argumentoval najmä nedostatkom času na predvolebnú kampaň a tak sa rozhodol prostredníctvom brožúrky ako svojho „korteša“ osloviť voličov a priblížiť svoj program. Práneroval praktiky uplatňované počas kortešačiek – najmä ponúkanie alkoholu, pretože opitý človek nevie čo robí. Kriticky popísal aj predvolebnú kampaň: „Už samé prípravy volebné sú hnsné komédie, sú verbovačky. Zastávky – perá – muziky – pijatiky celý čas a potom do Kubína celý ten národ sa vlečie, so spevom, s krikom, éljenovaním, na voze, pešo, železnicou. Tam stojí celý deň i celú noc, daktorý o hlade, daktorý o smäde, druhý obžratý a ožratý, a celý čas, kým neodhlasuje, svojimi kortešmi strežený, aby neodskočil alebo z protivnej stránky nebol nahováraný, podplácaný. – V takomto strachu, v takomto netriezvom rozpoložení ducha oddá svoj hlas a – viac si nie potrebný, môžeš sa vliecť zase domov deň, dva.“ (Pivko, 1905, s. 3). V brožúre predložil aj hlavné body svojho volebného programu. Požadoval pre Slovákov slovenské školy, používanie slovenčiny popri maďarčine na súdoch, možnosť odoberať aj slovenské noviny a hlavne dodržiavať platný národnostný zákon z roku 1868²²: „Teda, ak je tento zákon zlý, treba ho zrušiť, ak je dobrý, treba do života uviesť!“ (Pivko, 1905, s. 7 – 9).

Po dvoch dňoch odcestoval Pivko späť na Oravu, aby vykonal potrebné práce na svojom statku a zabezpečil si potrebné listiny, s ktorými by mohol regulárne vystupovať ako kandidát v giraltovskom okrese. Keď si svoje záležitosti vybavil, vrátil sa štyri dni pred voľbami –

---

²¹ V brožúre popísal I. Pivko z autopsie praktiky volebného boja v Uhorsku. Na titulnom liste brožúry je verš: Kto za pravdu horí v svätej obeti, kto za ľudstva práva život zasväťí, kto nad krivdou biednych slávu vyroní.

²² Uhorský parlament schválil národnostný zákon (XLIV. zákonný článok z roku 1868 o rovnoprávnosti národností). Panovník František Jozef I. ho podpísal 6. 12. 1868. Týkal sa obyvateľov nemaďarskej národnosti s výnimkou Chorvátov.

26. apríla späť do Šariša (Jako odstránili, 1906, s. 9).

Po ceste do Giraltovec, ktoré sú vzdialené od Prešova 30 km, ponavštevoval zase tých voličov, s ktorými sa skôr stretol a opätovne ich poprosil o dôveru. Tí ho však varovali, že žandári vyšetrujú a stíhajú tých občanov, s ktorými sa rozprával pri prvej návšteve a že hľadajú aj jeho, ktorý je vraj panslávsky burič a nebezpečný človek. Informovali ho tiež, že úradníci, notári a žandári chodia po obciach a konfiškujú jeho brožúru *Môj korteš*.

To isté povedal Pivkovi aj jeden z voličov v Kukovej – richtár, u ktorého Pivko 26. apríla prenocoval a zložil si osobné veci, odtiaľ chcel ísť do Giraltovec. Tu ho ešte v ten večer traja žandári, odvolajúc sa na rozkaz mladého, ambiciózneho giraltovského slúžneho Pavla Kerekeša²³ legitimovali. Keďže jeho legitimáciu neuznali za dostatočnú, tak ho zadržali a priviedli na giraltovskú žandársku stanicu. Pivko si vymohol aspoň to, že ho do Giraltovec odviezli na jeho koči. Keďže hlavný slúžny Berzeviczy sa nechcel miešať do tejto záležitosti, namiesto neho Pivku vypočúval slúžny P. Kerekeš, ktorý ho obvinil z poburovania miestnych.²⁴ Pri vypočúvaní bol prítomný pisár Somoskóy. Výsluch sa uskutočnil 27. apríla 1906 a zo zápisu sa dozvedáme, že 39-ročný jasenovský statkár Ivan Pivko, evanjelického a. v. vyznania, otec štyroch detí, doposiaľ netrestaný bol obvinený za protištátne buričstvo. Po ňom Kerekeš vypočul žandárskeho strážmajstra Laurinca Sargera a následne Pivkovi oznámil, odvolávajúc sa na policajné predpisy, že nariaďuje jeho dočasné zatknutie, aby zamedzil jeho ďalším kontaktom s tunajšími ľuďmi. Pivko chcel telegrafovať ministrom vnútra, županovi do Prešova a svojmu bratovi do Dolného Kubína, ale slúžny a žandári mu to nedovolili, rovnako mu nedovolili zavolať si advokáta. Namiesto toho mu vzali všetky pí-

somnosti a peniaze, čo mal pri sebe a zavreli ho na žandárskej stanici skoro na dva dni.

Za tento čas slúžny chodil po dedinách a vyšetroval ľudí, s ktorými sa Pivko dostal do kontaktu. Po návrate, dva dni pred voľbami 28. apríla, vyniesol nad ním verdikt – dal ho dopraviť v sprievode žandárov do Prešova, kde prišiel vo večerných hodinách. Prenocoval v mestskom dome v strážnej izbe a odtiaľ ho 30. apríla dal Kerekeš odviezť vlakom späť na Oravu a vykázal ho na desať rokov z územia Šarišskej župy (Klein-Tesnoskalský, 1928, s. 108 – 109).²⁵ V Dolnom Kubíne Ivana Pivku tunajší slúžny pustil hneď na slobodu a vrátili mu skonfiškované peniaze. Ostatné veci a tlačivá si ponechal giraltovský slúžny. Jeden z hlavných dôvodov, ktoré Kerekeš v zdôvodnení svojho verdiktu voči Pivkovi uviedol bolo, že nemal pri sebe doklady osobnej identity. Tento argument bol však neopodstatnený, pretože Pivko po návrate z prvého pobytu na východe Slovenska späť na Oravu si nechal u hlavného slúžneho dolnokubínskeho okresu Aladára Zmeškala vystaviť doklad totožnosti. V ňom sa potvrdzovalo, že Ivan Pivko je jasenovský statkár a cisársko-kráľovský poručík v zálohe. Doklad bol opatrený pečiatkou hlavného slúžneho a podžupana Juraja Zmeškala a s tým sa Pivko vrátil do Šariša. Toto ku zápisnici pripojené svedectvo Kerekeš neuznal za dostatočný dokument totožnosti osoby, pretože v ňom okrem mena a zamestnania vraj nebol žiaden dôkaz, že Ivan Pivko a ním predvedená osoba – je tá istá. Celej kauze ohľadne zatknutia a vykázania Ivana Pivku venovali pozornosť i regionálne maďarské noviny *Eperjesi lapok*. Pivkovu aktivitu hodnotili ako poburujúcu, ktorá natoľko vyprovokovala slúžneho Kerekeša, že bol nútený ho dať zatknúť a po zodpovedajúcom vyšetrovaní Pivku a informovaní aj ministra vnútra ho nechal vyviešť z Giraltovec (Választások, 1906, s. 4).

²³ Pavol Kerekeš, rodák z Vranova nad Topľou, bydliskom v Giraltovcích, mal v tom čase 27 rokov.

²⁴ Pomerne široké právomoci mali stolíční úradníci, napr. slúžni. Každá stolica sa delila na niekoľko slúžnovských okresov (zvyčajne na tri až štyri), na čele ktorých stál hlavný slúžny. Na území svojho okresu predstavoval hlavný slúžny spolu s jedným prisáznym prísediacim (neskôr bol ich počet vyšší) súd prvej inštancie, bol zodpovedný za bezpečnosť a poriadok, viedol politické záležitosti svojho okresu, mal na starosti ubytovanie a stravu vojska a iné.

²⁵ Konečné uzavretie Pivkovho prípadu spísané slúžnym Kerekešom znelo: „Na základe 1. a 2. § 14. feb. 1885 pod č. 9389 k. m. vydaného pravidla nariaďujem – do Oravskej stolice, do obce Jasenovej príslušného Ivana Pivku z Giraltovec postrkom odviešť do Jasenovej, a síce do Prešova na voze pod četníckou eskortou, odtiaľ po železnici so sprievodom polície, a súčasne menovaného z územia toplanského okresu na dobu 10 rokov vypovedám.“ P. Kerekeš zdôvodnil svoje rozhodnutie na štyroch stranách.

V deň volieb šarišskí Slováci darmo čakali na svojho kandidáta, napriek tomu sa niektorí rozhodli ísť voliť.²⁶ Avšak situáciu im skomplikovala skutočnosť, že potrebovali získať minimálne 10 podpisov voličov, aby mohol byť Pivko volený, o čom však oni nevedeli. V priebehu pol hodiny, ktorú dostali na získanie podpisov sa im podarilo získať len osem podpisov. Tak bol na kandidátke za giraltovský okres len jeden kandidát – gróf Aurel Dessewffy, ktorý bol „jednohlasne“ zvolený. Šarišskej administrácii sa takýmto spôsobom podarilo odstrániť slovenského kandidáta.

Gróf Aurel Dessewffy bol však následne panovníkom vymenovaný za predsedu hornej snemovne, (Válásztási hírek, 1906, s. 5) a tak sa vzdal poslaneckého mandátu a šarišskí páni nominovali na jeho miesto do doplňujúcich volieb nového kandidáta – jeho syna Emila Dessewffyo.²⁷ Keďže predchádzajúci slovenský kandidát I. Pivko bol protizákonne výkonom služného Kerekeša vykázaný zo Šariša na desať rokov a jeho výrok nebol zrušený, rozhodla sa SNS v doplňovacích voľbách v Giraltovciach postaviť svojho kandidáta 28-ročného advokáta zo Zvolena Ľudovíta Medveckého, za SLS,²⁸ pričom konala aj na žiadosť slovenských

voličov giraltovského okresu. Redakcia Slovenského týždenníka ho predstavila ako statočného obrancu slovenského ľudu a jeho práv a zároveň apelovala na voličov, aby hlasovali zaň argumentujúc, že „je už zvrchovaný čas, aby vás, šarišských Slovákov, zastupoval Slovák verný, ktorý tam na sneme brániť bude tú našu drahú slovenčinu, brániť bude česť slovenského mena“ (Voličom okresu giraltovskému, 1906, s. 1 – 2). Ľ. Medvecký, spolupracovník hlasistov Vavra Šrobára, Pavla Blahu a Milana Hodžu, kandidoval za SLS v roku 1906 spočiatku vo volebnom okrese Sliač.

Zvyčajne pri každých voľbách si dali súperiace strany vyrobiť zástavy, za klobúk si zastokli kohútie pero príslušnej farby a niektorého zo vzdelaných im blízkych mužov poverili napísaním údernej predvolebnej veršovanky. Počas Ľ. Medveckého predvolebnej kampane bol medzi ľuďom šírený leták s textom pod názvom „Nech žije dr. Ľudovít Medvecký“.

*Zastaňme si bratia, za právo, svobodu,
lebo len tak sovitne krajší deň národu.
Podajme si ruky v svobodnej krajine,
vydobíme slávu slovenskej rodine.
Márne ti havrani na Slovákov kráču:
Ľupča dáva ruku Očovej a Sliaču.
Naši Poničania s Mičincí sú bratia:
Ak budeme bratmi – zlé časy sa ztratia.
Dolina čerienska Baďin pozdravuje:
Voľte Medveckého, lebo vás miluje!
Medvecký je Slováč od srdca, od rodu,
verný vždy slovenskej pravde a národu.
Ľudovít Medvecký srdce má zo zlata:
On je najsúcejší mať česť ablegáta.
Poriadny sa Slováč hrozby nenaľaká:
Boh živ Medveckého – verného Slováka!*

*Hore Hronom, dolu Hronom
Dúha vodu pije,
Medveckého kto miluje:
Nech žije, nech žije!*

*Kto je Slováč, nech je s nami,
nech sa zvädzať nedá,
nech za stoly bruchopáskov
nikdy nezasedá!*

*Bohom dané práva ľudu
vydobíť si chceme,
lebo rabi poníženi
nikdy nebudeme!*

*Hej, Slováci, ešte naša slovenská reč žije,
pokiaľ naše verné srdce za náš národ bije,
žije, žije duch slovenský, bude žiť naveky:*

Ako advokát zastupoval v rozličných procesoch slovenských národovcov.

²⁶ Štátny archív Prešov, fond Šarišská župa, Župný stály posudzovací výbor, kart. 49, inv. č. 273, inv. č. 56 – 60. Voličské zoznamy podľa jednotlivých okresov (1865 – 1918).

²⁷ Emil Dessewffy (19. 3. 1873, Búdszentmihály – 18. 12. 1935, Királytelekpuszta, Maďarsko), gróf bol predposledný majiteľ dessewffyovského panstva v Hanušovciach nad Topľou, pochádzal z kamenickej línie rodu. Preslávil sa ako poslanec uhorského parlamentu. Bol prvorodeným synom Aurela Dessewffyo a Pálmy Terézie Károlyi de Nagykarolyovej. Za manželku si vzal Emanuela Katalin Batthyányovú, s ktorou mal troch synov – Aurela, Teodora a Júliusa (Bruss, 2018, s. 89 – 90).

²⁸ Ľudovít Medvecký (28. 7. 1878, Zvolen – 26. 3. 1954, Modrý Kameň – Riečky, okr. Veľký Krtíš), verejný činiteľ, právnik, statkár. Otec Samuel Štefan Medvecký, matka Mária, rod. Matúšková. Navštevoval školu vo Zvolene, v roku 1895 maturoval na gymnáziu v Bratislave. Rozhodol sa pre štúdium práva na univerzitách v Lipsku a Budapešti. Od roku 1903 pôsobil ako advokát vo Zvolene, spolupodieľal sa na vydávaní časopisu Hlas. Spoluzakladateľ slovenského agrárneho hnutia, postupne sa orientoval na M. Hodžu a v duchu jeho ideológie a politiky v rokoch 1904 až 1914 vo Zvolene vydával a redigoval Zvolenské noviny. Zúčastnil sa na založení a redigovaní Hodžovho Slovenského týždenníka.

Hrom a peklo! Márne vaše proti nám sú vzteky.

*Jazyka dar zveril nám Boh, Boh náš hromovládny,
nesmie nám ho teda vyrovať na tom svete žiadny:
I nech že je koľko ľudí, toľko čertov v svete:
Boh je s nami, kto proti nám: toho parom zmetie!*

*I nechže sa aj nad nami hrozná búrka vzniesie,
skala puká, dub sa láme a zem nech sa trasie:
My stojíme stále, pevne, ako múry hradné
čierna zem pohltí toho, kto odstúpi zradne!²⁹*

Centrálny výbor Šarišskej župy na svojom zasadnutí 7. mája stanovil termín doplňovacích volieb na 13. júna 1906. Dozor nad voľbami mal predseda Aladár Bánó. Autor článku v *Eperjesi lapok* predpokladal medzi kandidátmi Emilom Dessewffym a Ľudovítom Medveckým silný volebný boj (A girálti választás, 1906, s. 2). Aj kampaň proti Medveckému bola spojená s bojom proti panslavizmu, pretože si tunajší Slováci vybrali slovenského národného kandidáta (Chýrnik. Voľba v Giraltovskom, 1906, s. 3).

Ľ. Medvecký spolu s redaktorom Slovenského týždenníka Dušanom Porubským³⁰ ponavštevoval tri dni pred doplňujúcimi voľbami viaceré a to i tie najmenšie obce, pričom ich v okrese Giraltovce bolo 84 s 2 080 voličmi. Medveckého tunajší Slováci a miestami aj Rusíni (Rusnáci) vítali, najmä v Giraltovciach, Hanušovciach, v Bystrom, v Kukovej, v Kračúnovciach, v Lužanoch, v Nemcovciach, v Porúbke, v Kurime, v Kalništi. Medvecký vo vystúpeniach objasňoval program SLS. Spolu s ním vystupoval aj D. Porubský. Vystúpenia oboch sa stretli s kladným ohlasom prítomných, najmä ich vyjadrenia o právach používať slovenčinu, o národnostnom zákone a o všeobecnom tajnom hlasovacom práve. Zneli výkriky To chceme!, Nás nepomaďarčíte!, Nech žije Medvecký!, Nech žijú Slováci! Služný Kerekeš si nedovolil voči nemu tak zasiahnuť ako to urobil voči Pivkovi, pretože si bol vedomý toho, že Medvecký ako advokát poznal právne

predpisy. Ten totiž hneď po príchode do volebného okresu oznámil v korektnej forme politickej vrchnosti cieľ a úmysel svojho príchodu.

Najväčšiu pozornosť tunajších úradníkov vyvolalo Medveckého vystúpenie na zhromaždení ľudu v Kurime 12. júna 1906. Služného P. Kerekeša zvlášť pobúrili kritické vyjadrenia týkajúce sa nedodržiavania národnostného zákona. Taktiež šarišských pánov jeho vystúpenie natoľko nahnevalo, že si na pomoc zavolali asi stovku žandárov a tí slovenského kandidáta sprevádzali takmer na každom kroku, vnikali aj do súkromných bytov všetkých tých voličov, ktorých Medvecký navštívil. Zastavovali ho na cestách a až vtedy ho pustili ďalej, keď sa on a aj redaktor Porubský legitimovali. Spočiatku zasahovali len žandári, neskôr sa do kampane proti nemu zapojilo asi sto kortešov, na pomoc prišli aj stoliční páni z Prešova, služnovci a notári zo susedných šarišských okresov a nedbajúc na zákazy vyplývajúce z Trestného zákona o voľbách začali voličov ovplyvňovať peniazmi, pálenkou, hrozbami i sľubmi. Hnev predstaviteľov štátnej moci rástol a to až do takej miery, že v Hanušovciach, v Kurime a v Tulčíku, kde Medvecký predstavil volebný program, zakročili, nadávali prítomným a palicami hrozili Medveckému a Porubskému, že ich zbijú. Nevraživosť voči Medveckému je zrejماً aj z článku pod názvom Bráňme sa proti panslavizmu od autora židovského pôvodu dr. Mórica Rosenberga, ktorý uverejnili tri dni pred voľbami 10. júna 1906 noviny *Eperjesi Lapok*: „Z národného ohľadu proti panslavom všetko je dovolené. Takýmto prostriedkom je násilie. Prenasledovať, potlačiť, pošliapať národnosti je vlasteneckým skutkom všade, kde si ináč s nimi nevieme rady.“ (Osuský, 1938, s. 86). Túto radu si šarišskí páni plne osvojili a počas volieb sa ňou riadili. Vystúpenie Medveckého sa stretlo s nesúhlasom aj u dvoch sedliackych voličov v Dolnom Šebeši (dnes Nižná Šebastová) a v Tulčíku (Voľba v Giraltovciach, 1906, s. 6).

V deň volieb 13. júna 1906 prívrženci grófovej strany vydali pokyny, na základe ktorých večer pred voľbami žandári a korteši obsadili obce, farári a učitelia, notári a služnovci zhromaždili násilne ľud, držali ho pospolu, krmili, opíjali a podplácali (Čo nového doma, 1906, s. 195). Mnohé obce sa napriek týmto zákrokom držali. Ešte v noci pešo alebo na vozoch sa voliči potajomky snažili dostať do slovenského

²⁹ LA SNK Martin, LSB 213. Nech žije dr. Ľudovít Medvecký! (Spieva sa ako: Zahučaly hory). Vydané v Banskej Bystrici, tlačou Hungarii 1906.

³⁰ Dušan Porubský (2. 6. 1876, Trenčín - 9. 4. 1924, Trenčín), novinár, redaktor. Ľudovú školu navštevoval v Trenčíne, kde absolvoval aj gymnázium. Pokračoval v štúdiu práva v Budapešti. V rokoch 1903 až 1910 bol redaktorom Hodžovho Slovenského týždenníka, 1910 - 1914 Slovenského denníka a Našej zastavy.

tábora. Avšak na ceste ich zastavovali žandári a korteši a pri giraltovskom moste, vedúcom cez Topľu, ich násilne zahnali na pravú stranu, kade viedla cesta do grófskeho tábora a viac ich cez vojenský kordón nepustili. Ľudia boli bezmocní.

L. Medveckému a redaktorovi D. Porubskému prišli v deň volieb na pomoc poslanec uhorského parlamentu a novinár Milan Hodža³¹ a advokát z Banskej Bystrice Ivan Turzo. Napriek ich veľkej snahe nedokázali ochrániť voličov v dlhom kordóne, rozostavenom na jednej ulici v Giraltovciach. Za pomoci vojenského veliteľa (vojsko bolo z Prešova, dve stotiny 67. pluku) a slušného veliteľa žandárov obránili v rámci možností voličov, ale čo sa dialo mimo obce, o tom vedieť nemohli, lebo na cesty postavených strážnikov grófski korteši jednoducho bitkou zahnali. Viacerí páni sa preobliekli za sedliakov, dali si biele perká Medveckého, a tak „lapali“ slovenských voličov do opozičného grófskeho tábora. Keď tí zistili, kam sa dostali, bolo už neskoro. Napriek týmto praktikám sa podarilo dostať do slovenského tábora okolo 400 voličov, avšak to bola len jedna tretina zo všetkých, ktorí by boli hlasovali v prospech L. Medveckého (Voľba v Giraltovciach, 1906, s. 6).

Hlasovanie sa začalo o 9. hodine dopoludnia pred dvoma komisiami. Predsedom volieb bol hlavný stoličný notár Aladár Bánó. Nevýhodou slovenských voličov bolo, že nemali medzi sebou ľudí ovládajúcich maďarčinu a vo volebných veciach zbehlých dôverníkov, a tak postavili štyroch svojich statných sedliackych voličov. Čo sa dialo pred komisiou autor článku v *Slovenskom týždenníku* presne nevedel, zistil len výsledok. Okolo 12. hodiny narátali Desseffymu asi 600 hlasov, zatiaľ čo Medveckému len niečo vyše stovky. Zostalo asi 200 neodovzdaných hlasov. Tábor grófových prí-

vržencov predstavitelia štátnej moci krmili a potom štvli proti Medveckého voličom. Navyše verejne kričali, že kandidáta Medveckého a jeho voličov živých z Giraltovciach nepustia. A aj na cesty rozostavali ľudí pochybnej povesti, aby kandidáta napadli. Situácia sa stala natoľko vážnou, že Medvecký na odporúčanie svojich voličov nevyčkal na koniec volieb, ale aby sa vyhol prípadným výtržnostiam a krviprelievaniu, rozhodol sa o 14. hodine odstúpiť, čo písomne oznámil predsedovi volieb a opustil Giraltovce (Voľba v Giraltovciach, 1906, s. 6). Takže napokon bola voľba slovenského kandidáta v giraltovskom okrese opätovne zmarená.

Vďaka významnému rozšíreniu a vzrastu počtu tlače sa správy o korupčných praktikách, volebných spreneverách a podvodoch šírili veľmi rýchlo. Priebeh volieb v giraltovskom okrese, pri ktorých kandidoval L. Medvecký, syn slovenského národovca Samuela Medveckého, s veľkým rozhorčením kritizoval autor úvodníka *Národných novín* pod názvom Giraltovská voľba. Ironicky poznamenal, že v Giraltovciach, málo známom, tichom šarišskom mestečku nešlo o voľbu, ale o „víťazné premoženie bezbranného ľudu riadnym rakúsko-uhorským vojskom a žandármi“. S rozhorčením popísal dôsledky takéhoto konania na tunajšie obyvateľstvo: „Ľud ste nám pobúrili tam, kde nesiahalo krátke rameno naše a sme presvedčení, že slovenčina, ako čarodejníkom uspalá princezná, otvorí oči v krásnom Šariši. (...) Komediánske „zastupovanie“ šarišských okresov bez vôle ľudu, proti jeho záujmom, na jeho potlačenie, vykynoženie, do Ameriky zaháňanie, musí prestať a prestane. Dosť bolo politického tajtrľictva a šviháckeho klamu: Ľud zahovorí a pri jeho silnom, sonornom hlase na veky zmlknu piskľavé hlásoky vášho smiešneho renegátstva.“ Celú kauzu uzavrel konštatovaním: „V šarišskej, v 70 percentoch slovenskej, ale ešte hodne ospalej národne stolici, nesmie si Ľud vyvoliť svojho kandidáta.“ (Giraltovská „voľba“, 1906, s. 1).

Svoj podiel na neúspechu slovenských kandidátov mala aj nízka voličská vyspelosť obyvateľstva v Šariši, čo dokladuje aj vyjadrenie dvoch tunajších voličov. Kým jeden z nich poznamenal, že keď už ten „pansláv dr. Medvecký vystúpil, mal vraj vystúpiť s programom Kossuthovským“ a keby bol zvolený, tak mohol obhajovať záujmy Slovákov, pretože tunajší

³¹ SNS pod vedením P. Mudroňa vystúpila vo voľbách koncom januára 1905. Z 12 slovenských kandidátov vo voľbách boli zvolení len dvaja – M. Hodža v kulpínskom okrese a František Skyčák na Orave. Obaja stáli mimo SNS. Porážka SNS vo voľbách bola logickým dôsledkom nepripravenosti, ale vo veľkej miere aj machinácií a tvrdého, miestami až krvavého nátlaku vojska a žandárstva. Iniciatívu, ale aj rozhodujúci podiel v národno-emancipačnom hnutí po voľbách v roku 1905 prevzali novozvolení poslanci M. Hodža svojím Slovenským týždenníkom a F. Skyčák s Katolíckymi novinami.

páni nechceli ani počuť o národnostnom kandidátovi. Druhý volič, sedliak z Kurimy volil Dessewffyho, lebo Medvecký nedal nič vypíť. Volič z Kapušian na margo volieb poznamenal, že ľudia sa dali oklamať, ale ak im ešte raz Boh pošle takého človeka, ako bol Medvecký, „čo by ich aj žandári klali“, tak grófom hlasy nedajú, lebo tí za nich nerobia nič. (J. E. K. Dopisy, 1906, s. 269 – 270). Tak Medvecký, ako pred ním Pivko sa snažili osloviť potenciálnych voličov v Šariši nie alkoholom, ale „presvedčivým živým slovom... v reči ľudu rozvinuli svoj program, aj získali prívržencov“. Avšak tunajší ľud sa veľmi nezaujímal o politiku, považoval ju za panské huncútstvo a prevládal názor, či jeden či druhý kandidát „co šicko jedno, chudobnému človeku nič dobrého nespraví“. (Klein-Tesnoscalský, 1928, s. 92). Svoj pohľad na voľby v giraltovskom okrese ponúkali i *Eperjesi lapok*. Potvrdili, že v predvolebnej kampani sa angažovalo nielen celé vedenie Šarišskej župy, ale aj „celá inteligencia“ giraltovského okresu pochopiť veľké nebezpečenstvo, ktoré táto záležitosť pre uhorský národ znamenala. Celonárodný význam dávala voľbám skutočnosť, že slovenský národný kandidát L. Medvecký vyzval na súboj grófa E. Dessewffyho. Voľby sa však skončili „žiarivým uhorským víťazstvom“. Slovenský kandidát sa o jednej poobede vzdal, pretože zaňho hlasovalo len 70 voličov, zatiaľ čo za E. Dessewffyho okolo 800 voličov. Autor článku ďalej vyslovil predpoklad, že ak by sa voľby dokončili, slovenský kandidát by aj tak získal asi len 100 – 150 hlasov, kým opozičný „uhorský“ kandidát 1 400 – 1 500 hlasov. (A giralti képviseleválasztás, 1906, s. 3).

Voľby v Giraltovciach v roku 1906 boli pre oboch slovenských kandidátov Ivana Pivku a Ľudovíta Medveckého neúspešné, pričom ich volebný zápas mal dohru pred súdom. Dňa 2. apríla 1907 pojednávala prešovská kráľovská súdna stolica³² trestné oznámenie voči Ivanovi Pivkovi za podnecovanie slovenského ľudu proti maďarskej národnosti, ktoré podal pre-

šovský fiškus.³³ Predsedom súdu bol Desider Körtvélyessy, ktorý od začiatku viedol súdne pojednávanie nestranné, verejným žalobcom bol Imro Fuhrmann, obžalovaného bránil jeho obhajca advokát v Dolnom Kubíne, brat obžalovaného Vladimír Pivko. Po vypočutí obžalovaného a 18 svedkov žiadal štátny žalobca obviniť a potrestať Pivku za spáchanie dvoch podnecovaní na verejných zhromaždeniach, a to v Hanušovciach a v Kukovej, obvinil ho aj z panslavizmu. Obhajca Pivku bránil, že agitoval v rámci národnostného zákona z roku 1868 a mal teda právo žiadať slovenské školy. Poznamenal, že Pivko verejne na zhromaždení nehovoril nikde. Dokázalo sa totiž, že v Kukovej mal len dvoch a v Hanušovciach piatich poslucháčov, aj tí boli najbližší susedia domáceho gazdu, u ktorého si Pivko zložil osobné veci. Pivko sa bránil tiež tým, že ako uhorský občan si plnil len svoje občianske povinnosti a mohol teda oprávnené žiadať, aby mu bolo umožnené vykonávať svoje politické práva. Zdôraznil, že kým je národnostný zákon v platnosti, nemožno nikoho trestať za to, že pre Slovákov žiada slovenské školy, čoho sa práve on dovoľával. Používanie slovenčiny na školách zdôvodňoval najmä tým, že sa slovenské deti ináč ničomu nenaučia. Taktiež poukázal na to, že na verejných zhromaždeniach uhorskej KLS pod predsedníctvom grófa Zichyho alebo Rakovského odzneli omnoho ostrejšie vystúpenia a nikomu sa nič nestalo, takže prečo by mal byť on trestaný (Prešovský súd, 1907, s. 7).³⁴ Na Pivkovu stranu sa postavili aj obhajcom navrhovaní a vypočúvaní svedkovia, ktorí dali jasne najavo, že spolucítia s obžalovaným Pivkom a že on nič zlého „nehutoril“ a že si aj oni žiadajú, aby sa im deti slovensky učili. Medzi svedkami obžaloby bol aj notár Zelinka, ktorý obvinil Pivku z panslavizmu, pričom nebol osobne ani na jednom jeho predvolebnom stretnutí.

Po dlhšej porade súdna stolica uznala Pivku za vinného a odsúdila ho za podnecovanie, ktoré spáchal v Hanušovciach slovami: „Držme

³² Kráľovské okresné sudy na území dnešného Slovenska v roku 1890 patrili do obvodov Kráľovských súdnych stolíc. Do tej v Prešove spadali Kráľovský okresný súd v Prešove, Kráľovský okresný súd v Bardejove, Kráľovský okresný súd v Giraltovciach, Kráľovský okresný súd v Sabinove, Kráľovský okresný súd v Lemešanoch a Kráľovský okresný súd vo Svidníku.

³³ Fiškus – štátny zástupca, stoličný právny zástupca.

³⁴ Argument pre neopodstatnenosť obvinenia hľadal obhajca aj v minulosti. Poukázal na nestálosť a nedôslednosť uhorskej politiky, čo dokladoval z dejín Šarišskej stolice, ktorá na sneme v rokoch 1825 – 1830 protestovala proti tomu, aby sa maďarská reč stala úradným jazykom v Uhorsku a v roku 1907 videla búrenie proti Maďarom už aj v tom, keď sa Slovák uchádzal o dôveru slovenského ľudu.

spolu, lebo ináč zahynie naša slovenská reč a náš slovenský ľud, – nepotrebujeme maďarské školy, Maďari nech majú maďarské a Slováci slovenské školy, – predsa není v poriadku, že nám štát maďarčinu natíska, – Maďari potláčajú Slovákov, – v našom kraji nech panuje slovenčina.“ (Prešovský súd, 1907, s. 7). Bol odsúdený na 14 dní štátneho väzenia, 50 korún peňažnej pokuty a musel zaplatiť súdne trovy vo výške 600 korún. Za prítiažujúcu okolnosť uznala sédia to, že búril ľud v takom okrese, ktorý do tých čias nepoznal národnostnú agitáciu. Od druhej obžaloby, podľa ktorej mal spáchať poburovanie v Kukovej, bol oslobodený, lebo tam „politizoval“ len s dvoma ľuďmi a tí nemohli tvoriť verejné zhromaždenie. Pivkov proces a výpovede svedkov z jeho strany redaktor *Slovenského týždenníka* komentoval: „Šariš sa silno prebúdzá. Pár inteligentov tam osadiť, o ktorých by sa ten umný, rezký ľud opierať mohol a Šariš bude vyvodit' v boji: Za tú našu slovenčinu!“ (Zprávy. Zase podsúdili..., 1907, s. 5). Pivkovi na súde prítiažil jeho rodinný pôvod, ktorý bol v protokole obžaloby uvedený, že pochádza z rodiny slovenského národovca Ambróza Pivku, ktorý zohrával v národnom hnutí Slovákov poprednú úlohu a že jeho matka – Anna Pivková bola dlhé roky predsedníčkou slovenského spolku žien Živena. A tak Ivan Pivko ako syn panslávov bol dedične zaťažený (Klein-Tesnorskalský, 1906, s. 114).

Aj proti L. Medveckému bolo na podnet slúžneho P. Kerekeša vznesené obvinenie za poburovanie podľa spomínaného § 172. Obžalovací spis Kráľovskej súdnej stolice v Prešove mu bol doručený 5. decembra 1906 (Politický proces, 1907, s. 2). Bol v ňom obvinený, že na zhromaždení v Kurime 12. júna 1906, teda bezprostredne pred voľbami, verejne, konkrétne slovami „všeobecné volebné právo chcú dať len tým, ktorí vedú len po maďarsky“ a „držme spolu, aby tu slovenčina právo mala“ poburoval slovenskú národnosť proti maďarskej. Obhajoby Medveckého sa ujal advokát z Lučenca Ľudovít Bazovský a ten žiadal, aby bol obžalovací spis stiahnutý, čo bolo zamietnuté. Súdny proces proti L. Medveckému sa konal 14. mája 1907, pojednávala ho kráľovská sédia v Prešove. V zdôvodneniach obvinenia sa uvádzalo, že slová Medveckého boli natoľko poburujúce, že sa prítomní maďarskí občania urazili. Medvecký podal námietky. Poukázal

na to, že celá jeho obžaloba bola neopodstatnená. Priznal, že kritizoval možnosť priznať volebné právo len tým, čo vedú maďarsky, lebo by to nebolo spravodlivé, ale ostatné myšlienky a interpretácie jeho vystúpenia boli nesprávne preložené do maďarčiny. Tvrdil, že povedal: „Držme spolu, aby tu slovenčina právo mala.“ Súd pojednávanie prerušil a rozhodol sa vypočuť svedkov obžaloby aj obhajoby – Dušana Porubského a iných, ktorých mal obžalovaný právo uviesť do 15 dní. Mali byť vypočutí najmä v súvislosti s objasnením pravého významu Medveckého tých „slovenských slov v maďarskej reči, a síce aj skrze ľudí, ktorí dôkladne rozumejú nárečie šarišské a aj skrze prekladateľskú kanceláriu predsedníctva ministerstva“. Celú kauzu Medveckého zosnoval – rovnako ako Pivkovi – slúžny P. Kerekeš, jemu aj ostatným slúžnym v Šariši nebolo po vôli, že „šarišský ľud prichodí k povedomiu a že s radosťou víta národného slovenského kandidáta“, a tak každého kandidáta chceli raz a navždy odstrašiť, aby sa v Šariši nikdy neukázali. Na záverečnom pojednávaní boli v prvom rade vypočutí svedkovia obžaloby – slúžny Kerekeš, slúžny Passuth, vyslanci Szinyei a Uhlig, katolícky farár Mihajla a židovský učiteľ Bálint. Títo dokazovali, že Medvecký povedal: „Držme spolu, aby tu slovenčina panovala.“ (Politický prehľad, 1907, s. 2 – 3).³⁵

Predseda súdu D. Kótvélyessy viedol pojednávanie spravodlivo a celkom nestranne. Každého svedka obžaloby sa spýtal, či bolo na prítomnom ľude badať, že by niekto bol pobúrený proti Maďarom, čo nikto z nich nemohol dosvedčiť. Po svedkoch obžaloby boli vypočutí niektorí gazdovia z Kurimy, na niektorých sa obžalovaný odvolával. Ako svedkovia boli vypočutí Štefan Matej, Ondrej a Tomáš Gmitrovci, Adam, Ján a Ondrej Prusákovci, Tomáš Hliboký a ďalší. Tí dosvedčili, že Medvecký ničím nepoburoval, že žiadal len zákonné práva slovenčine. Viacerí z nich potvrdili, že v úvode vystúpenia vyslovil vernosť uhorskej vlasti (Prítomný. Pravota, 1907, s. 2). Napokon súd dr. Ľudovíta Medveckého oslobodil, keď neprijal znalecký posudok znalca navrhnutého ob-

³⁵ Vyjadrenie Medveckého posudzovali traja jazykoví znalci – znalec zo strany obhajoby pravotár Jozef Holécý, znalec obžaloby profesor a redaktor časopisu Kraján János Geró a tretí znalec dr. Samuel Czambel, ktorý bol vedúcim prekladateľského strediska na ministerstve vnútra.

žalobou banskobystričského profesora Jánosa Gerő (bol aj redaktorom časopisu *Krajan*). Keďže kráľovský fiškus Fest, ktorý si v obžalujúcej reči zapolitizoval najmä na tému panslavizmu, sa voči oslobodzovaciemu rozsudku odvolal, a tak sa mal prípad Medveckého pojednávať ešte pred kráľovskou tabuľou (*királyi tábla*) v Košiciach (Politická pravota, 1907, s. 3).

Na neopodstatnené obvinenia Medveckého z myšlienok vyslovených na vystúpení v Kurime s pohoršením reagoval jeden z obyvateľov obce, ktorý do *Slovenského týždenníka* pod pseudonymom Kuriman napísal, že bol prítomný na jeho vystúpení, stál blízko slovenského kandidáta a divil sa, prečo mu korteši z opozičnej strany nedovolili hovoriť a jeho vystúpenie často prerušovali, zvlášť prítomný slúžny Kerekeš bol natoľko jeho vystúpením pohoršený, že jeho prejav prerušil a nedovolil mu pokračovať. Uviedol, že Medvecký hneď na začiatku svojho príhovoru povedal, že „musíme milovať našu spoločnú uhorskú vlasť, no pritom nesmieme sa dať odvrátiť ani od našej milej slovenskej reči“. Poznamenal, že sa rozprával aj s ostatnými spoluobčanmi prítomnými na vystúpení Medveckého, že povedal: „Trímejme še, žeby tu slovenčina právo mala.“ (Kuriman. Jako našívame, 1907, s. 5).

Predvolebné zhromaždenia, ktoré sa konali na slovenskom území, boli často nielen zakázané, ale aj rozohnané a aj ich priebeh bol vedome nesprávne interpretovaný. Napr. provládne noviny *Kresťan* napadli slovenských rečníkov na Šariši – Milana Hodžu, Františka Skyčáka a Jána Straku z Košíc.³⁶ Aj posledný menovaný sa nevyhol súdному procesu, keďže sprevádzal I. Pivku pred voľbami po giraltovskom okrese. Pre „poburovanie ľudu v Šariši“ bol Ján Straka trikrát postavený pred súd v Prešove. Prvý raz ho predvolali na 5. augusta 1906, ale sa nedostavil, avšak nasledujúci deň 6. augusta svedčil pred súdom a aj keď nebol odsúdený, zostal naďalej v pozornosti úradníkov. Šesť týždňov bol pod policajným dozom a jeho dom podrobili prehliadke, pričom

mu boli skonfiškované dve brožúrky *Hora Levočská* a *Malá Veska* s pripomienkou, že si ich nechajú, prečítajú a posúdia, či nie sú panslavské. Ján Straka na margo toho poznamenal: „Ale všetko je pozde, Šariš je zobudený.“³⁷ Nasledovalo však tretie predvolanie na 21. septembra 1906 a na pojednávaní už boli prítomní svedkovia, ktorí svedčili proti nemu. Na základe verdiktu súdu bol odsúdený na štyri dni väzenia v štátnom väzení a 20 korún pokuty, ktorú musel uhradiť do 15 dní.³⁸ Prenasledovaní a sledovaní boli aj ďalší ľudia, ktorí slovenských kandidátov prijali alebo im pomáhali. Jedným z nich bol Ján Rozkoš z Kukovej, ktorý vozil Ľudovíta Medveckého počas jeho predvolebnej kampane na východe Slovenska. Jána Janču zo Štrby ako nebezpečného buriča odsúdili pre poburovanie na šesť dní a vykázali zo Šariša, kde prinášal listy pre Ľ. Medveckého.

Aj keď voľby do uhorského parlamentu v roku 1906 prevyšovali machináciami všetky predchádzajúce voľby, Slovákom sa podarilo v nich získať dovedy najvyšší počet poslaneckých miest a boli pre nich najúspešnejšie do prvej svetovej vojny. Do uhorského parlamentu boli totiž zvolení siedmi Slováci.³⁹

V Šarišskej župe bolo v roku 1906 zvolených šesť poslancov do uhorského parlamentu – F. Szinyei-Merse (Sabinov), Z. Péchy (Lipany), I. Ujházy (Prešov), Leo Uhlig (Bardejov), Aurel Dessewffy (Giraltovce) a Michal Artim (Zborov), ktorý jediný z uvedených uspel už aj vo voľbách v rokoch 1901 a 1905 za rovnaký okres.⁴⁰ V doplňovacích voľbách bol namiesto Aurela Dessewffy zvolený Emil Dessewffy. Tunajší úradníci a politici, usilujúci sa o získanie poslaneckého mandátu dlhodobo, zachovávali v regióne určité politické presvedčenie

³⁶ Ján Straka bol od roku 1904 pre „panslavistické nezákonnosti“ pod policajným dozom, aj keď ho hlavný župan Abovsko-turnianskej stolice a slobodného kráľovského mesta Košice nepovažoval za nebezpečnú osobu. Bližšie: SNA Bratislava, fond Uhorské ministerstvo vnútra v Budapešti 1886 – 1918, krab. č. 9, inv. č. 55. Panslavistické hnutie na Šariši.

³⁷ LA SNK Martin, sign. 37 J 19. Listy Jána Straku (Košice) Andrejovi Halašovi z 15. 7. 1906, 21. 8. 1906, 15. 7. 1906 a 22. 8. 1906.

³⁸ LA SNK Martin, sign. 37 J 19. List Jána Straku (Košice) Andrejovi Halašovi z 22. 9. 1906.

³⁹ Matej Metod Bella (Liptovský Sv. Mikuláš), Pavel Blaho (Moravský Sv. Ján), Milan Hodža (Kulpín), dr. František Jehlička (Pezinok), Ferdinand Juriga (Stupava), Martin Kollár (Trnava) a František Skyčák (Bobrov).

⁴⁰ Priemerný počet voličov v Šarišskej župe v rokoch 1901 – 1910 bol 15 000, pričom v prvom decéniu 20. storočia mala župa necelých 173 000 obyvateľov, z nich niečo vyše 17 000 boli Maďari, vyše 9 000 Nemcov, vyše 101 000 Slovákov.

a boli striktne proti opozičným kandidátom, najmä slovenským. Svoju úlohu počas predvolebnej kampane zahrala nielen volebná korupcia, volebné podvody a nezákonné zásahy voči voličom, ktorí sa rozhodli podporiť v prípade giraltovských volieb slovenských kandidátov, ale aj nízka úroveň vzdelanosti voličov⁴¹ a slabá orientácia vo verejných záležitostiach, nedostatočná informovanosť voličov, nízka úroveň prieniku SNS a neexistujúce inštitucionálne alebo v nejakej podobe silnejšie prepojenie medzi ňou a voličskou základňou v tomto regióne. Prepojenie bolo len na individuálnej báze a prostredníctvom slovenskej národnej tlače.

Voľbu slovenských kandidátov, ktorých SNS po prvý raz v predvojnovom období na východnom Slovensku - v giraltovskom okrese postavila, sa maďarské vládne kruhy v Šariši, ktoré to vnímali ako opovážlivosť, snažili všemožnými opatreniami znemožniť. Obávali sa, že ich víťazstvo by ešte viac povzbudilo vzrástajúci sa slovenský národný ruch a východ Slovenska by sa v krátkom čase zapojil do aktívneho slovenského politického a národného diania. Tým by sa vyvrátili ich tvrdenia, že tunajší ľud nerozumie spisovnej slovenčine, že sa cudzo chová k ostatným Slovákom. Hoci kandidatura oboch slovenských národovcov za poslancov do uhorského parlamentu v Šariši bola neúspešná a ich agitačná činnosť krátka, z hľadiska slovenského národného hnutia bola aktom záujmu niektorých popredných predstaviteľov SNS o tento región, ale aj prejavom aktivizácie národného života ľudí žijúcich na Šariši a niektorých voličov, najmä však iniciatívy navrátilcov z USA.

Literatúra:

- A giralti képviseleválasztás. Eperjesi lapok, roč. 31, č. 24 (1906), s. 3.
 A girálti választás. Eperjesi lapok, roč. 31, č. 23 (1906), s. 2.
 BRUSS, S.: Rod Dessewffy - hanušovské panstvo. Prešov: Adin, s. r. o. 2018.
 Budú voľby! Slovenský týždenník, roč. 4, č. 14 (1906), s. 1.

- BUTVIN, J.: Podnety a vzostup slovenskej buržoáznej politiky v rokoch 1905 - 1907. Historický časopis, 32, č. 4 (1984), s. 555 - 569.
 CIEGER, A.: Stará a nová korupcia: Voľby v Uhorsku (1867 - 1918), 2011. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/1337-6861>> [13/4/2020]
 CIEGER, A.: Voľby a korupcia v dualistickom Uhorsku (1867 - 1918). In: ŠOLTÉS, P. - VÖRÖS, L. (eds.): Korupcia. Bratislava: VEDA 2015, s. 134 - 176.
 Čo nového doma. Voľba v Giraltovciach. Národný hlásnik, roč. 39, č. 13 (1906), s. 195.
 Giraltovská „voľba“. Národné noviny, roč. 37, č. 70 (1906), s. 1.
 HOLEC, R.: Slováci v dualistickom Rakúsko-Uhorsku. In: GÁSPÁR, Z. (ed.): Rakúsko-Uhorsko. Habsburská ríša v rokoch 1867 - 1918. Bratislava: Slovart 2011, s. 237 - 249.
 Chýrnik. Voľba v Giraltovskom okrese. Národné noviny, roč. 37, č. 69 (1906), s. 3.
 Jako nažívame. Chminiany. Slovenský týždenník, roč. 6, č. 1 (1908), s. 1.
 Jako odstránili v Šariši slovenského kandidáta. Slovenský týždenník, roč. 4, č. 19 (1906), s. 9.
 J. E. K. Dopisy. Z Prešova. Národný hlásnik, roč. 39, č. 18 (1906), s. 269 - 270.
 Kandidáti vyslanectva na snem, ktorých najdôraznejšie odporúčame slovenským voličom. Národné noviny, roč. 37, č. 44 (1906), s. 1.
 KLEIN-TESNOSKALSKÝ, B.: Dve voľby v giraltovskom okrese. (1906). In: KOLÍSEK, A. (ed.): Uhorské voľby. Bratislava: Slovenská liga na Slovensku 1928, s. 91 - 145.
 KLEIN-TESNOSKALSKÝ, B.: Prvá voľba v giraltovskom okrese. In: Pamätná kniha mesta Prešova. Diel II. (1701 - 1919). Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2012, s. 32 - 36.
 KOVÁČ, D.: Kortešačky, víno a voliči. Historická revue, roč. 3, č. 5 (1992), s. 28 - 29.
 Kuriman. Jako nažívame. Z Kurima. Rozpomienky na poslednú giraltovskú voľbu. Slovenský týždenník, roč. 5, č. 3, (1907), s. 5.
 MUDROŇ, P.: Vyzvanie! Národné noviny, roč. 37, č. 43 (1906), s. 1.
 Naše Heslo. Kandidáti vyslanectva na snem. Národné noviny, roč. 37, č. 47 (1906), s. 1.
 OSUSKÝ, S. Š. (ed.): Služba národu. Bratislava: Štúrova evanjelická spoločnosť 1938.
 PAP, J.: Zastúpenie miest a mestskí poslanci v období dualizmu. In: KÓNYA, P. - NÉMETH, H. (eds.): Mestá na sneme. Városok

⁴¹ V roku 1904 bola pätina občanov disponujúcich volebným právom negramotná, čo už samo o sebe mohlo prispievať k obmedzeniu slobodného prejavu vôle voliča.

- a diétán. Prešov: Prešovská univerzita 2016, s. 190 – 223.
- PIVKO, I.: Môj korteš na voľbu dňa 26. januára 1905. Liptovský Sv. Mikuláš: Kníhtlačiareň Klimeš a Pivko 1905.
- PODRIMAVSKÝ, M.: Slovenská národná strana v druhej polovici XIX. storočia. Bratislava: Veda 1983.
- PODRIMAVSKÝ, M. Organizácia Slovenskej národnej strany v rokoch 1900 – 1914. Historické štúdie, roč. 22, (1977), s. 177 – 207.
- Politická pravota na Východe. Slovenský týždenník, roč. 5, č. 21 (1907), s. 3.
- Politický prehľad. Prenasledovanie našich kandidátov v okrese giraltovskom. Slovenský týždenník, roč. 5, č. 2 (1907), s. 3.
- Politický proces na slovenskom východe. Národné noviny, roč. 38, č. 5 (1907), s. 2..
- POTEMRA, M.: Právne postavenie Slovenskej národnej strany v Uhorsku. Historický časopis, roč. 25, č. 4 (1977), s. 503 – 520.
- Prešovský súd. Pivkov proces. Jako smýšľajú šarišskí Slováci. Slovenský týždenník, roč. 5, č. 15 (1907), s. 7.
- Prítomný. Pravota proti Ľudovítovi Medveckému pre giraltovský okres. Národné noviny, roč. 38, č. 59 (1907), s. 2.
- Riešenie krízy. Slovenský týždenník, roč. 4, č. 15 (1906), s. 4.
- Slováci! Národné noviny, roč. 37, č. 41 (1906), s. 1 – 2.
- Slováci, voľte svojich! Národné noviny, roč. 37, č. 46 (1906), s. 1.
- Slováci voľte svojich! Kandidáti vyslanectva na snem, ktorých najdôraznejšie odporúčame slovenským voličom. Národné noviny, roč. 37, č. 48 (1906), s. 1.
- Slovenský biografický slovník, 3. zv. Martin: Matica slovenská 1989.
- Slovenský biografický slovník, 4. zv. Martin: Matica slovenská 1990.
- Slovenský biografický slovník, 5. zv. Martin: Matica slovenská 1992.
- Stavajme kandidátov! Národné noviny, roč. 37, č. 46 (1906), s. 1.
- ŠOLTÉS, P.: Kortešačky. Voľby na uhorský spôsob. In: ŠOLTÉS, P. – VÖRÖS, L. (eds.): Korupcia. Bratislava: VEDA 2015, s. 214 – 246.
- TAJTÁK, L.: Východné Slovensko ako regionálny fenomén. Historický časopis, roč. 49, č. 2 (2001), s. 313 – 322.
- Választási hírek. Eperjesi lapok, roč. 31, č. 20 (1906), s. 5.
- Választások. Eperjesi lapok, roč. 31, č. 18 (1906), s. 4. Preklady z maďarčiny P. Derfiňák.
- Voľba v Giraltovciach, v Šariši. Slovenský týždenník, roč. 4, č. 24 (1906), s. 6.
- Voličom okresu giraltovskému. Slovenský týždenník, roč. 4, č. 23 (1906), s. 1 – 2.
- Voličom! Upozornenie. Národné noviny, roč. 37, č. 43 (1906), s. 3.
- V Šariši. Lužany (v Šariši). Slovenský týždenník, roč. 4, č. 16 (1906), s. 6.
- V Šariši svitá I. Slovenský týždenník, roč. 3, č. 25 (1905), s. 2.
- V Šariši vejú naše zástavy. Pôvodný dopis zo Šariša. Slovenský týždenník, roč. 4, č. 4 (1906), s. 1 – 3.
- V Šariši. Z Hanušoviec. Slovenský týždenník, roč. 4, č. 16 (1906), s. 6.
- Zprávy. Zase posúdili Slováka. Slovenský týždenník, roč. 5, č. 14 (1907), s. 5.

Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-15-0036 Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie.

REFORMA VEREJNEJ SPRÁVY NA UKRAJINE V KONTEXTE DECENTRALIZÁCIE

MICHAL CIRNER – NATALIYA MARADYK

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: michal.cirner@unipo.sk
nataliya.maradyk@unipo.sk

Abstract:

The fundamental reform of public administration in Ukraine started after political changes in 2014. This process is connected with decentralization, which is to ensure the transfer of finances and political powers from the state administration to self-government. Ongoing municipal reform is needed to create a viable self-government in Ukraine. The article deals with examples of good and bad practice in the implementation of public administration reform in Ukraine.

Keywords:

Decentralization, Fiscal Decentralization, Municipal reform, Public administration reform, Ukraine.

Reformy verejnej správy sú nikdy nekončiacim procesom zo svojej podstaty. Tak ako sa vyvíja ľudská spoločnosť a jej zákony či technológie, mení sa aj usporiadanie, štruktúra a kompetencie orgánov verejnej moci. Aj reforma verejnej správy na Ukrajine bola dlho nekončným príbehom, len v trocha inej súvislosti, pretože stále sa o nej hovorilo, a to prakticky od vyhlásenia nezávislosti Ukrajiny v roku 1991, ale v realite sa centralizovaný postso-

vietsky systém verejnej správy v jadre na Ukrajine zachoval. Až politické zmeny v roku 2014 a nástup prezidenta Petra Porošenka znamenali paradigmatický zlom, keď sa o reformách prestalo iba rozprávať, ale začali sa uskutočňovať. Samozrejme, bol to aj tlak medzinárodného spoločenstva, respektíve euroatlantického spoločenstva a jeho inštitúcií, ktorý popohnal stagnujúcu krajinu k nevyhnutným zmenám v rôznych oblastiach. Reforma verejnej správy na Ukrajine nie je ukončená, ale tu by sme sa mohli odkázať na prvú vetu v článku. Dôležitejšie je naše tvrdenie, že reforma je niekde na pol ceste. Na jednej strane preto môžeme optimisticky dúfať, že niet cesty späť a pozitívny vývoj v tejto sfére sa nedá zvrátiť, na druhej strane, uviaznuť na pol ceste a fungovať s polovičatou reformou, to je pesimistický pohľad na vec. Od roku 2019 je pánom situácie na Ukrajine novozvolený prezident Volodymyr Zelenskyj, ktorého politická strana vyhrala aj parlamentné voľby a získala ústavnú väčšinu v zákonodarnom zbore. Jeho éra v ukrajinskej politike ovplyvní ďalší posun alebo odsun premien správy verejnej na Ukrajine.

Reformná snaha a príklady dobrej praxe

Ako sa domnieva Marples (2017) súčasné administratívne zmeny na Ukrajine reagujú na

nerovnosti starého sovietskeho administratívneho systému, ktorý bol svojou povahou hierarchický a s obrovskou mocou spočívajúcou v ústredných orgánoch v Kyjeve. Tieto orgány prakticky diktovali politiky úrovni oblastí a tie zase robili to isté pre organizácie na úrovni rajónov. Takýto „diktát“ centra mohol mať podľa autora len malý význam pre reálnu situáciu v regiónoch a lokalitách, na ktoré sa vzťahoval. Znamenalo to tiež, že regióny mali málo finančných prostriedkov a obmedzené možnosti rozhodovania. Decentralizácia by podľa neho mala umožniť regionálnym a miestnym orgánom viac iniciatívy a financovania na vykonávanie riadenia v oblastiach, ako sú zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, kultúrne inštitúcie, verejné práce.

Ako pokračuje Marples (2017), na Ukrajine namiesto systému oblastí a rajónov bude uplatňovať nový trojúrovňový systém verejnej správy: oblasti, rajóny a tzv. komunity, respektíve spoločenstvá (hromady). Miestne samosprávy sa budú zodpovedať svojim voličom za rozhodnutia, ktoré príjmu. Dôležitou skutočnosťou je však prenesenie autority na spoločenstvá, nie na oblasti alebo rajóny. A keďže Ukrajina zahŕňala mnoho malých územných jednotiek v podobe obcí (viac ako 12 000), tie boli vyzvané, aby sa dobrovoľne zjednotili do väčších celkov, aby vytvorili organizačné jednotky s dostatočnou silou na to, aby sami mohli rozhodovať o miestnych záležitostiach bez toho, aby sa museli zodpovedať bývalým šéfom na úrovni oblastí. Komunálna reforma by mala poskytnúť stimuly pre hospodársky rozvoj a podnikanie, pričom by mala odstrániť väčšinu súčasnej byrokracie a centrálnej kontroly. Ústredné orgány by mali v podstate zdieľať moc s orgánmi územnej samosprávy. Novozlúčené spoločenstvá by sa mali stať „udržateľnými“.

Autori Rabinovych, Levitas a Umland (2018) píšú, že logikou úsilia Ukrajiny pri konsolidácii malých komunít do väčších samosprávnych celkov je, že mnohé zo starých komunít (obcí) - s priemernou populáciou okolo 1 500 obyvateľov sú príliš malé na to, aby mohli organizovať, financovať alebo poskytovať verejné služby ich obyvateľom efektívne. Počnúc rokom 2015 sa začal proces vládou podporovaných zlúčení malých komunít do väčších organizačných jednotiek. Kyjev uľahčil tento dobrovoľný proces tým, že na ne delegoval

nové riadiace a administratívne funkcie, vrátane väčšej kontroly územného plánovania, miestnych poplatkov a správy miestnych škôl. Národná vláda tiež stimulovala nové komunity tým, že im poskytla nové významné investičné granty a poskytla im prístup do Štátneho fondu regionálneho rozvoja. Po prvýkrát majú miestne komunity reálne právomoci a aj viac ľudského kapitálu na navrhovanie, realizáciu a prevádzkovanie vlastných väčších infraštruktúrnych projektov. Nové spoločenstvá tiež začali podnikať iniciatívy na vzájomnú spoluprácu medzi komunitami, ktoré umožnili reformy riadenia.

V rokoch 2014 a 2015 bolo podaných kvantum legislatívnych opatrení viazucich sa na rôzne aspekty decentralizácie. Do ukrajinského parlamentu sa v polovici roku 2015 dostal návrh ústavných zmien súvisiacich s decentralizáciou. Jednou z priorít sa mala stať finančná decentralizácia, keďže ešte v roku 2014 bolo vyše 95 % miestnych rozpočtov závislých na štátnych dotáciách. Väčšine územných spoločenstiev chýbajú aj ľudské zdroje, aby boli finančne udržateľné (Cirner, 2017). Zmeny nastali aj v rozpočtovaní a daniach. V decembri 2014 bolo schválené nové prerozdelenie daňových príjmov v prospech miestnych komunít, zvýšil sa podiel štátnych dotácií do miestnych rozpočtov. V rámci veľmi diskutovanej daňovej reformy ústredná vláda konkrétne navrhla rozšíriť miestny daňový základ o daň z nehnuteľnosti zúžením výnimiek v závislosti od toho, či ide o komerčné nehnuteľnosti, sklady alebo luxusné byty. Miestne vlády majú naďalej právo stanoviť výnimky. Daň z nehnuteľnosti bola zavedená v roku 2015. Predpokladá sa, že miestne komunity sa finančnými stimulmi a teda väčšou mierou suverenity zapoja do úsilia, aby zvýšili svoje príjmy a zlepšili odvádzanie daní (Sydorčuk, 2016).

Spoločenstvá sú motivované k tomu, aby sa spojili prostredníctvom finančného stimulu. Ak sa zlúčia, získajú vyššie príjmy: v roku 2016 sa celkové rozpočty obcí, ktoré sa zlúčili v roku 2015, zvýšili o 49 %, kým v roku 2017 sa viac ako zdvojnásobili vlastné príjmy 377 aktívnych zlúčených komunít. Okrem toho, takéto zlúčené spoločenstvá sa stávajú priamymi príjemcami centrálnych fiškálnych transferov - vrátane zdravotnej starostlivosti, vzdelávania a dotácií na infraštruktúru (vyčlenené transfery z centrálnych rozpočtov). Z údajov vyplýva, že

zlúčené územné celky vynakladali zvýšené príjmy na financovanie predovšetkým sociálnej a inej infraštruktúry. Vo všeobecnosti ide najmä o vzdelávanie, zdravotnú starostlivosť, administratívne služby, cesty, osvetlenie, vodu, odpad, terénne úpravy a bezpečnosť, ktoré v súčasnosti patria do pôsobnosti zlúčených územných celkov. Zoskupené územné celky dostali viac zodpovednosti v oblasti architektonického a stavebného dozoru a inšpekcii, čo by malo zjednodušiť stavebné postupy. Spoločenstvá tiež získali viac právomocí v oblasti riadenia pôdneho fondu (Betliy, 2018).

Reformná snaha a príklady zlej praxe

Avšak, proces decentralizácie a odovzdávanie moci regionálnym alebo lokálnym politikom má aj svoje tienisté stránky. Udovychenko, Melnychuk, Gnatiuk a Ostapenko (2017) uvádzajú dva hlavné dôvody, ktoré viedli na Ukrajinu k vytvoreniu notoricky nezdravej topológie miestnych komunít, a to politické ambície miestnych elít a ich neochota stratiť kontrolu nad distribúciou zdrojov. Politické ambície miestnych elít sa prejavujú v túžbe vytvoriť územnú základňu pre politickú kariéru a ďalej na dobrej vôli voličov ako lobistov ich záujmov: „teraz máte vďaka mojej snahe svoju vlastnú komunitu, preto ma prosím podporte vo voľbách“. Okrem toho, vzhľadom na miestne voľby, zástupcovia viacerých politických síl, ktorí sa považujú za odporcov decentralizačnej reformy, sa všetkými spôsobmi snažia zabrániť tomuto procesu. Autori konštatujú, že významná časť novovytvorených správno-územných celkov, najmä v prvej etape konsolidačného procesu, má zjavné nedostatky, je komplikovaná a má ďaleko od ideálnej konfigurácie. Ide o nevhodne umiestnené administratívne centrá s nízkou finančnou a ekonomickou životaschopnosťou, prítomné sú enklávy a priestorová fragmentácia. Novovytvorené územnosprávne celky sa vyznačujú nízkou homogénnosťou a nedostatočnou priestorovou konfiguráciou.

Dobrovoľný a neregulovaný proces zlúčenia navyše často viedol k vytvoreniu nových komunít s neistou budúcnosťou. V niektorých prípadoch sa krajné vidiecke územia, ktoré sa obávajú o politickú nadvládu, ak by sa spojili s neďalekým mestom, dohodli, že sa zlúčia s inými vidieckymi jednotkami. V iných prípadoch

sa mestá so silnou úrovňou zamestnanosti nehrnuli do toho, aby sa s nimi vidiecke sídla spojili, pretože tieto mestá nechcú odvieť svoj podiel na vnútroštátnych daniach na svojich chudobnejších susedov (Rabinovych – Levitas – Umland, 2018).

Proces decentralizácie a spájania komunít je preto plný mnohých rizík a výziev. Mali by sa vziať do úvahy, aby sa reforma úspešne realizovala. Riziko neplnenia existujúcich sociálnych záväzkov novovytvorenými miestnymi samosprávnymi orgánmi by sa mohlo odstrániť práve zvýšením účasti komunity, rozvojom participatívnej demokracie a podpísaním memoránd a sociálnych dohôd. Existujú aj riziká decentralizačnej reformy prostredníctvom nedostatku kompetencií vedúcich pracovníkov orgánov miestnej samosprávy. Respondenti pre *International Alert* uviedli, že mnoho úradníkov sabotuje reformu. Respondenti poukázali aj na možnú korupciu v zlúčených komunitách spôsobenú nevyriešenými otázkami pozemkových a administratívnych reforiem. Tieto riziká by sa dali eliminovať vytvorením transparentných mechanizmov. Strata kontroly nad zákonnosťou rozhodnutí miestnych samospráv a dodržiavanie občianskych práv predstavuje ďalšie riziko pre reformu decentralizácie (International Alert, 2017).

Občianska spoločnosť považuje decentralizáciu za prostriedok na zníženie vplyvu toho, čo vníma ako zajatie ukrajinského verejného života štátom. Západní darcovia, ktorí poskytli technickú a finančnú pomoc na realizáciu zmien, vidia decentralizáciu ako nástroj demokratizácie. Ústredné orgány v Kyjeve, ktoré sa obávajú, že sa vzdajú prílišnej moci, nepreukazujú rovnaký záväzok voči reformám ako ich západní partneri. Ďalšou komplikáciou je, že pre mnohých západných partnerov Ukrajiny je decentralizácia nástrojom, o ktorom sa domnievajú, že môže vyriešiť problém separatizmu podporovaného Ruskom na juhovýchode Ukrajiny. Preto boli ústavné zmeny potrebné na decentralizáciu zaradené do toho istého legislatívneho balíka ako navrhované právne zmeny stanovené v kontroverzných Minských dohodách, ktorých cieľom je ukončiť vojnu v juhovýchodnej Ukrajine (Jarábik – Yesmukhanova, 2017).

Reformy navyše znížili centrálné dotácie do niektorých oblastí a môžu rozšíriť už aj tak veľký rozdiel v nerovnostiach medzi jednotli-

vými regiónmi. Prvými víťazmi sú malé západné ukrajinské mestá a porazení sú tí, ktorí sú závislí od ťažkého priemyslu. Väčšina nových finančných prostriedkov bola vynaložená na opravu ciest alebo na vzdelávacie a kultúrne inštitúcie, čo je na Ukrajine vzácnosťou. Oprava notoricky chudobných ciest v krajine, ktorú umožnila centrálna dotácia na projekty miestnej infraštruktúry je pravdepodobne najviditeľnejším a najuznávanejším výsledkom procesu fiškálnej decentralizácie. Väčšie rozpočty predstavujú ďalšiu výzvu pre miestne orgány, pretože si vyžadujú väčšiu manažérsku spôsobilosť, ktorá často chýba. Vyľudňovanie a urbanizácia však pre malé vidiecke komunity veľmi sťažuje prilákanie kvalifikovaných pracovníkov. Paradoxom decentralizačných reforiem je, že zatiaľ čo väčšina ukrajinskej verejnosti ich podporuje, zhodne väčšina ukrajinských občanov očakáva, že sa o ne bude starať centrálna vláda. Miestni oligarchovia majú stále najväčšie zdroje na to, aby mohli súťažiť a vyhrať voľby. Aspoň miestna samospráva má medzi Ukrajincami vyššiu dôveru než národné inštitúcie. Viac ako polovica Ukrajincov podporuje delegovanie väčšej autority na miestnu úroveň. Neoficiálne dôkazy naznačujú, že občania v zlúčených komunitách majú tendenciu viac sa zapájať do verejných debát a komunitných stretnutí, aby diskutovali o miestnych otázkach ako v tých, ktoré sú v nezlučených oblastiach. Podľa správy Výboru regiónov EÚ sa angažujú najmä „miestni občania“, pokiaľ ide o otázky, ktoré majú mimoriadny význam pre jednotlivcov, rodiny a komunity, ako je školstvo, verejná bezpečnosť a životné prostredie (Jarábik – Yesmukhanova, 2017).

Záver

Ukrajina toho v oblasti reformy verejnej správy dokázala od roku 2014 mnoho. Aj mnohé vyspelejšie krajiny patriace do Európskej únie, a to vrátane Slovenska, majú čo doháňať, nielen pokiaľ ide o komunálnu reformu. Akcie-schopnosť verejnej správy sa najväčmi ukazuje počas kríz, jednu z nich zažívame v podobe celosvetovej vírusovej pandémie aj v roku 2020. Nefungujúce inštitúcie a zastarané spôsoby riadenia a organizácie patria do minulosti a nie do 21. storočia. Ukrajina nastúpila na správnu cestu, lebo sprístupňovať verejnú správu občanom, modernizovať ju a urobiť ju „citizen frie-

ndly services“ – službami priateľskými k občanom, to je ideál, ku ktorému by sa mal snažiť priblížiť každý štát, aj za cenu omylov, zlyhaní a čiastočných neúspechov, ktoré poľahky identifikujeme aj pri reformnom snažení na Ukrajine.

Literatúra:

- BETLIY, O.: Fiscal Decentralization in Ukraine: Is It Run Smoothly? 2018, Dostupné na internete: <http://4liberty.eu/wp-content/uploads/2018/11/OLEKSANDRA-BETLIY_FISCAL-DECENTRALIZATION-IN-UKRAINE-IS-IT-RUN-SMOOTHLY.pdf> [8/2/2020].
- CIRNER, M.: Cezhraničná spolupráca v Európe a verejná správa naprieč hranicou (Slovensko – Ukrajina). Prešov: ADIN, s. r. o. 2017.
- INTERNATIONAL ALERT / UKRAINIAN CENTER FOR INDEPENDENT POLITICAL RESEARCH: Decentralisation in Ukraine. Achievements, expectations and concerns. 2017. Dostupné na internete: <https://www.international-alert.org/sites/default/files/Ukraine_Decentralisation_EN_2017.pdf> [10/1/2020].
- JARÁBIK, B. – YESMUKHANOVA, Y.: Ukraine's Slow Struggle for Decentralization, 2017. Dostupné na internete: <<https://carnegieendowment.org/2017/03/08/ukraine-s-slow-struggle-for-decentralization-pub-68219>> [3/3/2020].
- MARPLES, D.: Decentralisation in Ukraine: Pros, Cons, and Prospects. E-International Relations, 2017. Dostupné na internete: <<https://www.e-ir.info/2017/06/13/decentralisation-in-ukraine-pros-cons-and-prospects/>> [25/2/2020].
- SYDORCHUK, O.: Decentralization reform in Ukraine: prospects and challenges. Policy Brief 2015, 2016. Dostupné na internete: <http://dif.org.ua/modules/pages/files/1449069764_3870.pdf> [12/1/2020].
- UDOVYCHENKO, V. – MELNYCHUK, A. – GNATIUK, O. – OSTAPENKO, P.: Decentralization Reform in Ukraine: Assessment of the Chosen Transformation Model. Spatial Research and Policy, Vol. 24, No. 1 (2017), p. 23 – 40.

UMLAND, A. - RABINOVYCH, M. - LEVITAS, A.: Revisiting Decentralization After Maidan: Achievements and Challenges of Ukraine's Local Governance Reform. Foreign Policy Blogs, 2018. Dostupné na inter-

nete:

<<https://foreignpolicyblogs.com/2018/08/07/revisiting-decentralization-after-maidan-achievements-and-challenges-of-ukraines-local-governance-reform/>> [10/3/2020].

Článok je čiastkovým výstupom grantovej úlohy VEGA 1/0177/19 Výzvy a perspektívy cezhraničnej spolupráce v kontexte implementácie Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou.

KARPATSKÝ EUROREGIÓŇ

MATÚŠ ŽAC

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: matus.zac@smail.unipo.sk

Abstract:

Our research has been based on the analysis of experiences from functioning of the Carpathian Euroregion from the regional and local management point of view. In respective parts of the study we reflect the Euroregion governance, the evolution of its institutional structure, the functioning of the Carpathian Foundation and its relation with the Carpathian Euroregion. The aim of this contribution is also to identify the strengths and weaknesses in order to formulate policy considerations outlining more efficient functioning of the Carpathian Euroregion.

Keywords:

Borderlands, Carpathian Euroregion, Carpathian Foundation, Cross-border cooperation, Legislative framework.

História

Politický vývoj a zmeny integračných procesov v západnej Európe na začiatku 70. rokov 20. storočia viedli k cezhraničnej regionálnej spolupráci viacerých krajín západnej Európy a k vzniku Združenia európskych pohraničných regiónov v roku 1971 (Association of European Border Regions, 2019). V roku 1980 bola v Madride schválená Európska rámcová dohoda o cezhraničnej spolupráci, ktorá podporovala cezhraničnú regionálnu spoluprácu. Základ-

né ciele rozvoja a spolupráce v týchto územiach deklarovala Európska charta pohraničných a cezhraničných regiónov, ktorú Združenie európskych pohraničných regiónov sformulovalo v roku 1994.¹ Tieto kroky viedli k politickej aktivite pohraničných regiónov, ktorá spájala demokratickú občiansku participáciu a utvárala rôznorodosť foriem cezhraničnej spolupráce. S rozvojom cezhraničnej spolupráce sa v mnohých oblastiach, najmä na vnútorných hraniciach Európskej únie (Belgicko, Francúzsko, Holandsko, Luxembursko, Nemecko, Rakúsko a podobne), začal zvyšovať počet euroregiónov. Po politických zmenách na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov v strednej a východnej Európe sa k tomuto konceptu začínajú pripájať aj štáty tzv. bývalého východného bloku. V strednej a východnej Európe tak začínajú vznikať nové euroregióny, medzi nimi aj Karpatský euroregión (ďalej v texte – „KER“) (pozri Tanaka, 2006).

KER vznikol dňa 14. februára 1993 v Debrečíne, podpisom zmluvy ministrami zahraničných vecí Poľska, Ukrajiny a Maďarska. V roku 1997 sa do KER začlenilo Rumunsko a v roku

¹ V tejto súvislosti je nutné podotknúť, že potreba existencie nových cezhraničných priestorových jednotiek v pohraničných oblastiach európskych krajín sa začala formovať už na konci päťdesiatych rokov, najmä v priestore nemecko-holandskej hranice. Pojem Euroregio bol prvýkrát použitý v roku 1958 (Halás – Slávik, 2001).

1999 aj Slovensko. V súčasnosti ho možno pokladať za medzinárodné združenie v strednej a východnej Európe, s cieľom prehĺbiť cezhraničnú regionálnu spoluprácu medzi Poľskom, Slovenskom, Ukrajinou, Maďarskom a Rumunskom. KER zahŕňa 17 správnych jednotiek (krajov, regiónov) týchto krajín a považuje sa za prvý euroregión, ktorý integroval krajiny bývalého východného bloku (Carpathian Euroregion, 2015). Od ostatných euroregiónov, najmä na západe, sa líši predovšetkým tým, že zahŕňa aj Ukrajinu, ktorá nie je členským štátom Európskej únie.

Zapojené regióny

Obrázok 1 Karpatský euroregión

Zdroj: Euroregionea Carpatica, 2019.

Poľsko

Dve poľské mestá, Przemysl a Krosno, sú členmi KER od jeho založenia. Mesto Rzeszów sa stalo členom 6. októbra 1994 a mesto Tarnow 2. októbra 1997. 1. januára 1999 sa stalo jeho súčasťou tiež vojvodstvo Podkarpackie. Združenie Karpatský euroregión Poľsko bolo založené v júli 2000 a je súčasťou medziregionálneho združenia KER. Cieľom združenia je vytváranie štruktúr v oblasti cezhraničnej spolupráce, koordinácia a rozvoj územia. Služi ako platforma pre obce, koordinuje cezhraničné aktivity a slúži ako technický sekretariát pre európske fondy (PHARE CBC, INTERREG III, TACIS a ENPI).

Združenie má 61 členov – okresy, mestá a obce (gminy, powiaty, miasta) a má sídlo v poľskom Rzeszówe. V máji 2012 združenie založilo Karpatskú agentúru pre regionálny rozvoj s cieľom lepšie koordinovať činnosti v poľsko-slovenskom pohraničnom regióne.

Združenie úzko spolupracuje s euroregiónom Maas-Rheine a euroregiónom Oresund. Počas svojej existencie združenie realizovalo viac ako 290 projektov cezhraničnej spolupráce s celkovým rozpočtom približne 6 miliónov EUR (do roku 2010) (Buraš, 2015, s. 19).

Ukrajina

Členstvo regiónov na Ukrajine možno datovať v KER taktiež od jeho počiatkov. Zakarpatská oblasť je členom od 14. februára 1993, zatiaľ čo regióny Lvov, Ivano-Frankivsk a Černovcy sú členmi od 5. novembra 1993.

S cieľom podporovať cezhraničnú spoluprácu najmä v oblasti rozvoja podnikania, cestovného ruchu, životného prostredia, rozvoja dopravy a hraničnej infraštruktúry bolo v roku 2007 založené združenie miestnych samospráv Karpatský euroregión – Ukrajina. To združuje 66 miestnych orgánov a ich združení Zakarpatsko, Ivano-Frankivsk, Lvov, Černovcy (Buraš, 2015, s. 21).

Slovensko

V roku 1992 sa vyše 800 slovenských miest a obcí zapojilo do iniciatívy Združenie Karpatský. Slovenské mestá Bardejov, Svidník, Trebišov, Michalovce, Vranov nad Topľou a Humenné boli členmi KER od 14. februára 1993. Mestá Košice a Prešov vstúpili do projektu neskôr, 24. júna 1993. Po založení úrovne NUTS III Košice a Prešov vstúpili do projektu ako orgány miestnej územnej samosprávy 25. novembra 1999.³ Po vzniku regionálnej samosprávy na Slovensku v roku 2001 vstúpil Košický samosprávny kraj do KER v roku 2002. Prešovský samosprávny kraj však vstúpil do iného euroregiónu na svojom území - Euroregiónu Tatry (Buraš, 2015, s. 22).

Slovenskú časť KER reprezentuje Združenie Karpatský euroregión Slovensko – „viacsektorové združenie právnických osôb z radov obecných a mestských samospráv, regionálnej

² V roku 1999 premenované na Karpatský euroregión Slovensko.

³ Plné členstvo Slovenska v Karpatskom euroregióne podporila vláda SR až v roku 1999. Následne vtedajší primátor mesta Moldava nad Bodvou István Zachariáš, predseda slovenskej delegácie, požiadala Medzinárodnú Radu Karpatského euroregiónu o plné členstvo Slovenska v Karpatskom euroregióne a Medzinárodná Rada žiadosť schválila.

samosprávy, regionálnej štátnej správy, združenia obcí, vzdelávacích inštitúcií a súkromného sektora“ (Združenie Karpatský euroregión Slovensko, 2019). Združenie so sídlom v Košiciach je národným sekretariátom slovenskej strany v euroregióne a v súčasnosti má vyše 50 členov (Združenie Karpatský euroregión Slovensko, 2019).

Maďarsko

Štyri maďarské regióny, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Heves, Hajdú-Bihar a mestá s regionálnym štatútom: Debrecen, Eger, Miskolc, Nyíregyháza, sú členmi KER od jeho založenia, okres Jász-Nagykun-Szolnok je členom od 5. novembra 1993. Od roku 1999 je sídlo medzinárodného sekretariátu KER v Nyíregyháze. Hlavné činnosti sekretariátu sa zameriavali na organizačnú podporu zasadnutí Rady euroregiónu, stretnutí pracovných výborov, organizovania podujatí na spoluprácu s medzinárodnými partnermi ako sú AEBR alebo Euroregión Maas-Rheine a pod. V roku 2001 bola založená Karpatská asociácia euroregiónu pre regionálny rozvoj ako samosprávna nezisková nezúčastnená sociálna organizácia na podporu medziregionálnej a cezhraničnej spolupráce na území KER na čele s prezidentom M. L. Karakó. Projekty spustené maďarskou časťou majú najmä dva hlavné zdroje financovania: Národný fond spolupráce (Nemzeti Együttműködési Alap) a program ENPI INTERREG (Buraš, 2015, s. 24).

Rumunsko

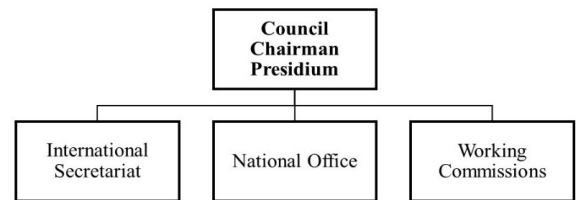
Rumunské okresy Satu-Mare a Maramureș sa stali členmi euroregiónu 29. decembra 1993, neskôr však ich členstvo zrušila rumunská ústredná vláda. Ich členstvo sa napriek tomu obnovilo v roku 1997. Regióny Bihor, Sălaj a Botoșani vstúpili do projektu 29. apríla 1997 a región Suceava 7. júla 1999. Posledným regiónom bol región Harghita, ktorý sa stal členom 3. novembra 2003 (Buraš, 2015, s. 26).

Organizačná štruktúra a funkcie euroregiónu

Organizačnú a inštitucionálnu štruktúru KER tvorí Medzinárodná Rada s prezídiom a predsedom, Medzinárodný sekretariát, ná-

rodné kancelárie a pracovné komisie (viď. obrázok 2).

Obrázok 2 Organizačná štruktúra KER

Zdroj: Buraš, 2015, s. 14.

Medzinárodná Rada je najvyšším orgánom euroregiónu, ktorý pozostáva z troch zástupcov z každej členskej krajiny. „Rada sa stretáva každých šesť mesiacov. Prerokováva a jednomyseľne prijíma spoločné projekty a rozhoduje o dôležitých otázkach súvisiacich so spoluprácou (vymenovanie, rozpočet a organizačné zmeny). Predseda je volený každé dva roky za účelom riadenia stretnutí a zastupovania KER vo vonkajších vzťahoch“ (Karpatský euroregión, 2015, s. 14).

Medzinárodný sekretariát je výkonným a správnym orgánom KER. Každú národnú časť euroregiónu zastupuje stály národný zástupca, ktorý je zároveň členom národnej delegácie pri Rade. Sekretariát riadi výkonný riaditeľ, ktorý je zamestnancom KER na plný úväzok a vymenúva ho Rada. Medzinárodný sekretariát je zodpovedný za oblasti ako administratíva, organizácia a koordinácia každodenných činností a stretnutí Rady, vytváranie a zabezpečenie vzťahov medzi národnými stranami, ale aj vytváranie vzťahov s medzinárodnými inštitúciami. Sídlo medzinárodného sekretariátu bolo spočiatku v Sanoku (Poľsko) 1993 – 1994, potom v Debrecíne (Maďarsko) 1994 – 1995, Užhorode (Ukrajina) 1995 – 1997, Krosno 1997 – 1999 (Poľsko) a od roku 1999 sa nachádza v Nyíregyháze (Maďarsko) (Buraš, 2015, s. 15).

Národné kancelárie sú zriadené v regiónoch každej členskej krajiny. Zodpovedajú za organizáciu a koordináciu cezhraničných aktivít na svojich územiach, ako aj implementáciu spoločných medzinárodných projektov. Na čele národných kancelárií je stály národný zástupca každej krajiny (Buraš, 2015, s. 15).

S cieľom zlepšiť cezhraničnú spoluprácu boli rozhodnutím Rady vytvorené taktiež pracovné komisie. V každej členskej krajine bola vytvorená pracovná komisia, ktorá sa zameria-

va na konkrétne oblasti medziregionálnej spolupráce. Na Slovensku bola vytvorená pracovná komisia pre prevenciu a pomoc pri živelných pohromách, v Maďarsku pre regionálny rozvoj, v Rumunsku pre cezhraničný obchod, na Ukrajine pre sociálnu infraštruktúru a v Poľsku bola vytvorená pracovná komisia pre cestovný ruch a životné prostredie (Buraš, 2015, s. 15).

Karpatská nadácia

Karpatská nadácia (ďalej v texte – “CF”) bola založená ako finančný nástroj na implementáciu cieľov KER v roku 1994. Organizačná štruktúra nadácie pozostávala z centrálneho v Košiciach na Slovensku a štyroch kancelárií v ďalších príslušných krajinách. Všetky jednotlivé národné kancelárie sú členmi medzinárodnej siete Karpatských nadácií – *International Carpathian Foundation Network*, svoju činnosť však vykonávajú samostatne. 1. augusta 2005 bola za finančnej podpory *The Charles Stewart Mott Foundation* vo výške 600 000 amerických dolárov založená Karpatská nadácia International (CFI) so sídlom v Budapešti s cieľom sústrediť všetky euroregionálne programové, grantové a fundraisingové funkcie do nového samostatného právneho subjektu. Do roku 2006 tak sieť nadácie pozostávala zo šiestich organizácií CF a CFI ako zastrešujúcej organizácie. Po skončení grantu 31. decembra 2006 však Karpatská nadácia International prestala vykonávať svoju činnosť (Carpathian Foundation International, 2019).

Národná kancelária CF pôsobí na Slovensku od roku 1994. Z pôvodného názvu Nadácia pre rozvoj Karpatského euroregiónu sa premenovala v roku 1997 na terajšiu CF. V roku 1998 sa CF stala jedným zo zakladajúcich členov Fóra donorov na Slovensku. Keď sa v roku 2006 uvoľnila medzinárodná štruktúra Karpatskej nadácie International, CF na Slovensku začala svoje nezávislé pôsobenie na východnom Slovensku. V rokoch 2010 – 2017 sa CF stala tiež členom viacerých medzinárodných organizácií a pravidelne podporovala programy na podporu vzdelávania a rozvoja cezhraničnej spolupráce (Karpatská nadácia, 2019).

Podľa svojho štatútu je CF súkromnou neziskovou organizáciou, ktorá sa snaží podporovať dobré susedstvo, sociálnu stabilitu a trvalo udržateľný hospodársky rozvoj na území

KER. CF rieši výzvy, ktorým euroregión čelí v rámci programov, ktoré podporujú cezhraničnú a multietnickú spoluprácu. Organizácie CF dosiahli za roky svojho pôsobenia dôležité úspechy pri propagácii cezhraničnej spolupráce vybudovaním komunikačných mostov medzi mimovládnyimi organizáciami a miestnymi samosprávami prostredníctvom podpory rozvojových iniciatív na území KER (Buraš, 2015, s. 27). Ako uvádza vo svojej výročnej správe z roku 2018, „poslaním CF je viesť ľudí a organizácie k zodpovednosti za seba a iných, komunitu, región a jeho budúcnosť. Nadácia od svojho založenia poskytuje finančnú podporu, vzdelávanie a poradenstvo pre aktívnych ľudí a neziskové organizácie v záujme zlepšovania života na východnom Slovensku. Počas 24 rokov svojej existencie nadácia podporila stovky projektov sumou takmer 2,3 milióna EUR. Svojimi aktivitami sa nadácia angažuje v téme rozvoja občianskej spoločnosti založenej na práci v miestnej komunite a tiež téme rozvoja neformálneho vzdelávania pre rôzne vekové skupiny“ (Karpatská nadácia, 2018, s. 2 – 3). V súčasnosti nadáciu najviac finančne podporujú SlovakAid – Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu, Nórsky finančný mechanizmus a štátny rozpočet Slovenskej republiky, Erasmus+, Košický samosprávny kraj, Európsky sociálny fond v rámci OP Efektívna verejná správa (Karpatská nadácia, 2018, s. 8).

Na území Poľska pôsobí CF od roku 1999 pod názvom Fundacja karpacka (do roku 1999 pod názvom Fond rozvoja Karpatského euroregiónu). S cieľom podporovať sociálno-ekonomický rozvoj horských oblastí nadácia stimuluje činnosť miestnych samospráv, mimovládnych organizácií a malých podnikov. V rokoch 1999 – 2011 podporila vyše 220 projektov o celkovej výške vyše 5,4 milióna amerických dolárov (zdroje najmä z grantov EHP, Batory Foundation a Poľsko-americko-ukrajinskej iniciatívy pre spoluprácu). V rokoch 2011 – 2014 nadácia podporila vyše 300 grantov a projektov o celkovej výške 1 165 335 eur. Granty a projekty boli zamerané predovšetkým na podporu cestovného ruchu, miestnej výroby, organizovania stáží a pod. Medzi najväčšie podporené projekty nadácie patrili projekt s názvom „The People-friendly Carpathians – a Local Partnership Initiative for the Sustainable Use and Protection of Mountain Areas of the Podkarpackie Voivodeship“, ktorý

bol podporený finančnou čiastkou v celkovej výške 776 763 eur (Buraš, 2015, s. 20 – 21).

S dôrazom na podporu miestnej demokracie, rozvoja občianskej spoločnosti, inštitucionálneho posilnenia miestnych vlád a mimovládnych organizácií, rozvoja cezhraničnej spolupráce, etnických vzťahov a občianskej participácie vznikol na Ukrajine Karpatskij fond, ktorý finančne podporoval viaceré projekty zamerané na pomoc zraniteľným skupinám obyvateľstva (Social transition program in Western Ukraine), začlenenia detí so zdravotným postihnutím (Buddy program: It takes two), podpory inovatívneho a aktívneho prístupu k riešeniu miestnych sociálnych problémov (Social transition program in Western Ukraine and Foster care program), rozvoj občianskej spoločnosti na západnej Ukrajine prostredníctvom prenosu slovenských skúseností a školenia miestnych mimovládnych organizácií pôsobiacich vo vidieckych oblastiach (Truly together) (Buraš, 2015, s. 22).

Poslaním CF v Maďarsku (Kárpátok Alapítvány) je zlepšiť kvalitu života a zachovať sociálne, etnické, kultúrne, environmentálne hodnoty a trvalo udržateľný rozvoj. Od začiatku svojho pôsobenia (1995) poskytla nadácia rôznym partnerom a neziskovým organizáciám finančné príspevky presahujúce 1,5 milióna amerických dolárov. Medzi najvýznamnejšie grantové programy patrili napríklad Capacity Building Programme (212 088 amerických dolárov), Integrated Rural Community Programme (263 600 amerických dolárov), Carpathian Cultural Heritage Program (171 000 amerických dolárov), RomaNet Programme devoted Roma NGOs (80 000 amerických dolárov), Carpathian CBC Programme (157 180 amerických dolárov), Carpathian BRIDGE (80 000 amerických dolárov), Local Initiatives Program in the CER (79 144 amerických dolárov), Community Centre Development Fund 30 000 amerických dolárov) a Carpathian Scholarship Program (20 000 amerických dolárov) (Buraš, 2015, s. 25).

Rumunská pobočka CF podporila v rokoch 1995 – 2005 viac ako 250 projektov finančnou čiastkou vo výške 1 237 526 amerických dolárov. Medzi najvýznamnejšie grantové projekty patrili Initiative Program (do výšky 5000 amerických dolárov), CBC Program (do výšky 25 000 amerických dolárov), Integrated Rural Community Development Program (IRCD) (do

výšky 150 000 amerických dolárov), RomaNet (do výšky 5000 amerických dolárov) and Living Heritage Programme (do výšky 8000 amerických dolárov). Zrejme najväčším uskutočneným projektom bol projekt s názvom Civil society development foundation, ktorý CF v Rumunsku podporila spolu s Nadáciou Rumunského environmentálneho partnerstva v celkovej výške 2 741 817 eur a ktorý si kládol za cieľ konsolidáciu demokracie, detí a mládeže, podporu sociálneho začlenenia, sociálnych služieb, životného prostredia a kultúrneho dedičstva. V súčasnosti CF v Rumunsku nevykazuje žiadnu činnosť a nedisponuje ani vlastnou webovou stránkou (Buraš, 2015, s. 26).

Od roku 1995 mohla medzinárodná CF fungovať najmä vďaka finančným príspevkom od amerických a európskych podporovateľov ako The Charles Stewart Mott Foundation, The Ford Foundation, Rockefeller Brothers Fund, The Sasakawa Peace Foundation, The German Marshall Fund of the United States, The EastWest Institute, The Cooperating Netherland Foundation, The European Cultural Foundation, The Open Society Institute, King Baudouin Foundation, The International Visegrad Fund, Georghe Ofrim, Fred Robbey, The Charities Aid Foundation. Po zavedení a rozšírení európskej regionálnej politiky pre cezhraničnú spoluprácu však mnohí menovaní darcovia prestali KER finančne podporovať. Zúčastnené regióny, najmä po vstupe do EÚ, taktiež začali využívať nadnárodné iniciatívy Európskej únie a formy cezhraničnej spolupráce, ktoré ponúkajú rôzne formy financovania. CF tak postupne prestala byť dominantným zdrojom financovania euroregiónu. V súčasnosti je spolupráca v rámci euroregiónu financovaná prostredníctvom finančných programov ako je napríklad ENPI, INTERREG, alebo V4 fund. Medzi takéto projekty patrili napríklad projekt vo výške 537 610 eur s názvom Sustainable Development of Border Regions provided by effective functioning the Carpathian Euroregion (ENPI), vo výške 487 491 projekt s názvom Borders through the eyes of people (ENPI), alebo projek vo výške 1 672 850 s názvom FLAPP (Flood Awareness and Prevention Policy) (INTERREG) (Buraš, 2015, s. 21 – 26).

Stratégia Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej

Základné smerovanie KER je obsiahnuté v dokumente s názvom *Stratégia Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej*⁴ (2015), podľa ktorého je cieľom KER „zlepšiť kvalitu života, zachovať mier, vytvoriť dobré vzťahy medzi obyvateľmi v prihraničnej oblasti, zmierniť rozdeľovaciu funkciu hranice a zabezpečiť jej priepustnosť. V súlade s Dohovorom č. 106 Rady Európy (Council Of Europe 2019), sú celkové ciele partnerov nasledovné: podpora spolupráce v oblasti spoločnosti, ekonomiky, vedy a výskumu, životného prostredia, vzdelávania, kultúry a športu; podpora zavedenia cezhraničného projektu prostredníctvom lobingu, vzájomnej spolupráce s národnými inštitúciami a organizáciami“ (Karpatský euroregión, 2015, s. 13).⁵

Podľa združenia Karpatský euroregión Slovensko sa od svojich počiatkov euroregión, usiluje o koordináciu spoločných cezhraničných aktivít susediacich regiónov v oblasti vedy, ochrany životného prostredia, vzdelávania, hospodárskej spolupráce a kultúry. Ambíciou euroregiónu, budovaného podľa vzoru svojich starších predchodcov v západnej Európe je zlepšovanie života jeho obyvateľov a búranie bariér medzi nimi (Združenie Karpatský euroregión Slovensko, 2019).

S rozlohou približne 145 tisíc km² a počtom obyvateľov okolo 14,2 milióna patrí KER k jedným z najväčších, no združuje jedny z najmenej rozvinutých regiónov v Európe.⁶ Prvotná vízia cezhraničnej spolupráce na lokálnej i regionálnej úrovni priniesla do regiónu možnosť spolupráce a zosúladenia priorit.

Tendencia viacerých krajín presunúť svoju pozornosť na nadnárodné iniciatívy Európskej únie ako aj hľadanie rôznych iných foriem cezhraničnej spolupráce však priniesli negatívny dopad na fungovanie KER. Navyše fakt, že Ukrajina nie je členom Európskej únie a Rumunsko stále čaká na vstup do Schengenského priestoru, značne obmedzuje mieru spolupráce v porovnaní s inými, najmä západnými euroregiónmi. KER tak v posledných rokoch nedostatočne využíva svoj potenciál asi 16 miliónového trhu a dobrej polohy na rozvoj turizmu. Naopak, heterogénne územie, slabo rozvinutá infraštruktúra, rozdiely v geografických, priestorových i sídelných štruktúrach jednotlivých krajín, medziregionálne rozdiely, demografické problémy, vzájomné súperenie krajín o investorov, ale najmä neefektívne riadenie KER v podobe jeho vlastných nefunkčných inštitúcií vytvárajú prekážky na rozvoj daného euroregiónu.

Silné a slabé stránky KER popisuje SWOT analýza *Stratégie Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej* (2015) v rôznych oblastiach, a to v oblasti:

- geografie a demografie;
- ekonomiky, konkurencieschopnosti a pracovného trhu;
- verejných služieb, infraštruktúry a dopravy;
- riadenia a verejnej správy;
- životného prostredia, klimatických zmien a energetiky;
- zdravotných a sociálnych záležitostí;
- mobility, migrácie, hranice a bezpečnosti;
- vzdelávaní, inovácií, kultúry a spoločnosti.

V geografii a demografii má KER podľa analýzy silné stránky najmä v tom, že rozmanitosť a členitosť hôr, vrchov a nížin poskytujú vhodné podmienky pre rozvoj poľnohospodárstva a cestovného ruchu. Analýza kladne hodnotí taktiež pomer prirodzeného prírastku obyvateľstva v prihraničných oblastiach na Ukrajinu, Slovensku a Poľsku. Zároveň menšinové etnické skupiny v prihraničných regiónoch vytvárajú multikultúrne prostredie pre rozvoj kultúry a hospodárskych činností. Za najväčšie nedostatky regiónu analýza uvádza riedko osídlené oblasti na vidieku, z čoho vyplývajú urbanizačné medzery medzi hlavnými urbanizačnými centrami. Riedke osídlenie vidieka a nízka hustota obyvateľstva v týchto

⁴ „Stratégia Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej je základný, kľúčový strednodobý strategický dokument, ktorý vychádza z analýzy ekonomického, environmentálneho a sociálneho rozvoja oblasti KER, na základe analýzy situácie a konkrétnych potrieb obyvateľov, podnikov, záujmových skupín a ostatných subjektov v oblasti, ktorý vytvára víziu budúcnosti. Definuje možné prostriedky splnenia vízie rozvoja KER, zvýšenie sociálneho, ekonomického kultúrneho a udržateľného rozvoja“ (Karpatský euroregión, 2015, s. 11).

⁵ Pracovný dokument s názvom *Stratégia rozvoja Karpatského euroregiónu* bol vypracovaný v roku 2013 (European Parliament, 2015).

⁶ Celkové HDP v Karpatskom euroregióne pripadá na sumu 76,9 milióna eur (Karpatský euroregión, 2015, s. 23).

častiach tak spôsobujú vyššie prevádzkové náklady pre poskytovanie verejných služieb pre obyvateľstvo. Za negatíva možno pokladať tiež záporné migračné saldo či prirodzený pokles obyvateľstva, najmä v niektorých ukrajinských regiónoch, rumunských a maďarských župách. Z uvedeného preto pre euroregión vyplývajú ohrozenia ako pokles obyvateľstva, proces starnutia obyvateľstva, presun obyvateľov z vidieckych do mestských častí kvôli nedostatku príležitostí a služieb, ale aj vysoké riziko prírodných katastrof z dôvodu rozdielnosti typov reliéfu a kvôli klimatickým zmenám (Karpatský euroregión, 2015, s. 29 – 30).

V oblasti ekonomiky, konkurencieschopnosti a pracovného trhu má euroregión najväčšiu prednosť v raste po finančnej a ekonomickej kríze, čo potvrdzuje pravidelne posledné roky. Podľa Štatistického úradu Európskych spoločností (Eurostat) v rokoch 2007 – 2016 rástlo HDP na obyvateľa vo všetkých regiónoch KER, s výnimkou regiónov na Ukrajine, ktoré štatistika Eurostatu nezohľadňuje, rýchlejšie ako bol priemer Európskej únie. Regióny na území Poľska, Slovenska a Maďarska mali v rokoch 2007 – 2016 priemerný ročný rast HDP na obyvateľa vždy vyšší o viac ako 2 – 4 % ako bol priemer HDP na obyvateľa v EÚ. Regióny na území Rumunska mali ročný rast HDP na obyvateľa oproti priemeru EÚ vyšší okolo 2 % (Eurostat, 2018).

Časti priemyslu ako chemický a ropný priemysel, strojárstvo či metalurgia tvoria silný a stabilný pilier hospodárstva poskytujúci pracovné miesta, aj z dôvodu nižších pracovných nákladov v porovnaní so zvyškom Európy. Konkurencieschopnosti pomáha dostupnosť prírodných zdrojov (napr. drevo, suroviny pre stavebné práce), produkcia ovocia, vinárske oblasti, vysoký počet priemyselných zón a parkov, ktoré vytvárajú určitú mieru atraktivity pre potenciálnych investorov, vysoký podiel obyvateľstva v produktívnom veku, vysoký podiel obyvateľstva s vyšším vzdelaním, veľkosť trhu, ako aj hojnosť turistických atrakcií. Súčet týchto výhod vytvára príležitosti pre rozvoj logistiky a infraštruktúry, zavádzanie nových technológií, rast medzinárodného turizmu, rozvoj vysokokvalifikovanej a inovatívnej pracovnej sily (napríklad aj s využitím národných či EÚ programov), vytváranie lepšie integrovaného pracovného trhu euroregiónu a zavádzanie vlastných sektorov hospodárstva.

Za najväčšie nedostatky v oblasti ekonomiky, konkurencieschopnosti a pracovného trhu možno považovať veľkú vzdialenosť KER od silných hospodárskych a ekonomických častí Európy, nízku úroveň produktivity, nízku pridanú hodnotu niektorých sektorov trhu (lesníctvo, rybárstvo, cestovný trh, poľnohospodárstvo), nízku inovačnú kapacitu vo verejnom i súkromnom sektore, slabú konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov, slabo rozvinutú infraštruktúru podnikateľskej podpory, vysokú mieru nezamestnanosti v porovnaní s inými euroregiónmi, zlý prístup k financovaniu, ale aj slabý marketing a propagáciu prihraničných oblastí ako i turistických destinácií (Karpatský euroregión, 2015, s. 31 – 32). Navyše politická a bezpečnostná nestabilita na Ukrajine⁷, jej zdĺhavá a komplikovaná integrácia do Európskej únie, status Rumunska ako budúcej krajiny Schengenského priestoru,⁸ pomalé prispôbovanie školstva a školských programov potrebám trhu a slabé prispôbovanie priemyslu a ekonomiky novým, moderným trendom môžu v budúcnosti ohroziť tempo rastu celého regiónu. Z uvedených dôvodov preto možno pre KER predpokladať negatívne dopady v podobe slabšej konkurencieschopnosti v porovnaní s inými vyspelými euroregiónmi a zvyšovanie vývojových rozdielov medzi mestskými a vidieckymi časťami.

Nedostatky KER sa výrazne prejavujú taktiež v oblasti verejných služieb, infraštruktúry a dopravy. Slabo rozvinutá dopravná infraštruktúra, absencia cezhraničných diaľnic spájajúcich veľké mestá, nízka frekvencia autobusových a vlakových spojov, slabá kvalita želez-

⁷ Politická a bezpečnostná nestabilita na Ukrajine je spôsobená tzv. ukrajinskou krízou prebiehajúcou od novembra 2013, kedy ukrajinský prezident Viktor Janukovyč nečakane odmietol podpísať pripravenú asociačnú dohodu s Európskou úniou. Odmietnutie podpisu asociačnej dohody vyvolalo vlny protestov vo viacerých častiach Ukrajiny (najmä v strednej a západnej časti krajiny). Po tvrdých policajných zásahoch polície voči protestujúcim a strelbe neznámych ostreľovačov na protestujúcich situácia eskalovala a prezident Janukovyč bol nakoniec nútený odísť z krajiny. Rada politických a ozbrojených konfliktov vyústila do otvoreného vojenského konfliktu medzi ukrajinskou armádou a proruskými separatistami na východe Ukrajiny. Taktiež došlo k anexii Krymu Ruskou federáciou.

⁸ Rumunsko pristúpilo k Dohode 1. januára 2007. Na schválenie vstupu Rumunska do Schengenského priestoru inštitúciami Európskej únie sa stále čaká.

ničnej infraštruktúry či obmedzené letecké spojenie v rámci KER možno označiť za faktory, ktoré výrazne obmedzujú spoluprácu prihraničných oblastí. Za najviac obmedzujúci faktor možno označiť opäť absenciu členstva Ukrajiny v Európskej únii, čo má za následok hraničné kontroly na hraniciach s Ukrajinou, nedostatočnú hustotu hraničných staníc a príliš dlhé čakacie lehoty na hraniciach. Oproti ostatným členom KER sa Ukrajina tiež vyznačuje technologickým zastarávaním elektrických sietí a zlým stavom dopravnej infraštruktúry (Karpatský euroregión, 2015, s. 31 – 32). Hoci mnohé časti euroregiónu v posledných rokoch pristúpi k modernizácii a výstavbe nových cestných a železničných infraštruktúr, je možné sa domnievať, že v prípade nedobudovania plánovaných sietí diaľnic a menších ciest v spojení s nižšou prioritou na národných úrovniach v rozvoji železníc, budú naďalej negatívne vplyvať na rozvoj KER.

V oblasti riadenia a verejnej správy KER výrazne dopomáhajú dobré politické a ekonomické vzťahy medzi členskými krajinami a dlhodobá spolupráca ako na lokálnej, tak aj na regionálnej úrovni. Medzi silné stránky možno taktiež zaradiť zvýšenie kapacity verejnej správy v projektovom manažmente, skúsenosť a využívanie programov Európskej únie na centrálnej, regionálnej i miestnej úrovni verejnej správy. Toto zvýšenie kapacity verejnej správy v projektovom manažmente sa pozitívne odzrkadlilo v zlepšení regionálneho a miestneho strategického plánovania za posledné roky. Naopak, za najväčšie nedostatky možno pokladať veľké rozdiely v legislatívnych rámcoch a inštitucionálnych systémoch⁹, mieru byrokracie a administratívnych prekážok, slabú koordináciu aktivít cezhraničnej spolupráce, absenciu podporných (predovšetkým finančných) nástrojov na národnej a regionálnej úrovni, nedostatočný počet konzulátov Ukrajiny v ostatných členských krajinách¹⁰ a nedostatočná znalosť cudzích jazykov

medzi obyvateľmi, najmä v zastúpení strednej vekovej kategórie obyvateľstva (Karpatský euroregión, 2015, s. 34).

Riadeniu, rozhodovaniu a koordinácii cezhraničnej spolupráce bránia aj rozdiely v právnych štatútoch a funkciách v jednotlivých zúčastnených regiónoch. Pokiaľ ide o právne postavenie, jednotliví zástupcovia euroregiónu v Poľsku, Slovensku a Maďarsku sú združeniami, zatiaľ čo na Ukrajine je to nadácia. V prípade Maďarska je regionálna kancelária v Nyiregyháze jednotkou verejnej správy. Hoci všetky národné strany sú plne schopné uchádzať sa o národné programy a verejné prostriedky, iba národná agentúra v Poľsku je plne oprávnená zúčastňovať sa na funkciách prípravy a riadenia operačných programov EÚ, riadiacich a monitorovacích výborov a príprave ako aj riadení fondu mikroprojektov EÚ (Tanaka, 2006, s. 69). Z uvedených dôvodov vyplývajú viaceré ohrozenia. Podľa SWOT analýzy Stratégie Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej (2015) sú to hlavne „obmedzené zapojenie ukrajinských úradov a miestnych samospráv v KER, absencia poľskej strany KER v multilaterálnom programe ENPI CBC HU-SK-RO-UA 2014 – 2020 – prekážka zvýšenia multilaterálnej spolupráce na území KER, jazykové komunikačné bariéry medzi rôznymi etnickými skupinami v KER, a tiež že regionálne samosprávy sa zameriavajú viac na svoj vnútorný program“. Analýza taktiež uvádza, že „nepriaznivá geopolitická situácia, politická nestabilita a medzinárodné konflikty alebo napätie môžu odvrátiť pozornosť od cezhraničnej spolupráce“ (Karpatský euroregión, 2015, s. 34 – 35).

Jednou z najväčších predností KER je životné prostredie. Nachádza sa tu vysoký počet chránených území, pre ktoré sú charakteristické vysoká kvalita a biodiverzita systémov. Vysoký podiel osídlenia obyvateľstva na vidieku sa z prírodného hľadiska pozitívne prejavuje v tom, že v euroregióne sa nachádza bohatá rozmanitosť prírodných lokalít a ekosystémov (hory, nížiny, lúky, jazerá a pod.). Euroregión disponuje dostatkom vodných zdrojov, čo v spojení s nízkou úrovňou znečistenia ovzdušia vytvára vhodné podmienky pre zelené a obnoviteľné typy energií s využitím energie slnecnej, vodnej, veternej, recyklovateľných odpadov a biomasy. Územie je bohaté na lesy a tiež sa vyznačuje vysokou kvalitou ornej pô-

⁹ Veľké rozdiely v legislatívnych rámcoch a inštitucionálnych systémoch Karpatského euroregiónu sú spôsobené najmä tým, že Ukrajina nie členským štátom Európskej únie.

¹⁰ Ako uvádza SWOT analýza Stratégie Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej (2015), následkom toho je negatívny vplyv na tvorbu P2P (peer to peer) a B2B (business to business) kontaktov na stranách Schengenskej hranice.

dy, poľnohospodárskej pôdy a pasienkov. Možnosti čerpania fondov Európskej únie na financovanie životného prostredia, ako aj priaznivé zmeny v predpisoch a nariadeniach Európskej únie týkajúcich sa obnoviteľných zdrojov energie vytvárajú príležitosti na spoluprácu medzi environmentálnym sektorom a priemyslom pre cezhraničné regióny. V oblasti životného prostredia, klimatických zmien a energetiky však euroregión dopláca na urbanizačné trendy a procesy, čoho následkom dochádza k znehodnocovaniu prírodných plôch a znečisťovaniu podzemnej vody odpadom. Nízka miera recyklácie komunálneho odpadu, nízka úroveň rekultivácie environmentálnych záťaží a nedostatočné spoločné plánovanie sa následne prejavujú vo vyšších cenách alternatívnych a obnoviteľných zdrojov energií. V budúcnosti tiež môžu predstavovať problém v podobe nedostatku harmonizovaných programov investičnej podpory (Karpatský euroregión, 2015, s. 35 – 36).

Zdravotné a sociálne záležitosti euroregiónu sú v porovnaní s inými, najmä západnými euroregiónmi považované za menej kvalitné. V cezhraničnej spolupráci absentuje vzájomné prepojenie pohotovostnej služby. Na ukrajinskej časti územia možno pozorovať nedostatočný systém zdravotnej starostlivosti, Ukrajina sa tiež vyznačuje nedostatočnou sociálnou starostlivosťou pre osoby so zdravotným postihnutím, zlým systémom zdravotnej starostlivosti, nedostatočne rozvinutým sociálnym zabezpečením či nedostatočným zdravotným poistením. Pre euroregión je príznačná nižšia miera očakávanej dĺžky života v porovnaní s úrovňou v Európskej únii, regióny s extrémnou chudobou, prevažne súvisiacich so sídlami Rómov, a regióny so zhoršeným prístupom k sociálnym a zdravotným zariadeniam. Tieto faktory môžu v budúcnosti predstavovať hrozbu pre zdravie obyvateľov, ale aj hrozbu v podobe rastu počtu ľudí ohrozených chudobou. Naopak dobre vybavené nemocnice v niektorých väčších mestách KER, rastúci počet súkromných zdravotníckych zariadení a populárne kúpeľné centrá ako Bardejov, Hajdúszoboszló, Eger, Truskavets, Miškovec, Debrecín, Morshyn, Zakarpattia a ďalšie vytvárajú príležitosti pre vyššiu podporu z národnej i európskej úrovne, podporu z fondov Európskej únie pre rozvoj infraštruktúry a služieb zdravotnej a sociálnej starostlivosti a využitia

kúpeľných centier pre podporu cestovného ruchu a turizmu (Karpatský euroregión, 2015, s. 36 – 37).

Problémy spojené s vonkajšou hranicou Európskej únie a hraničným režimom na hraniciach s Ukrajinou zásadne komplikujú cezhraničné vzťahy jednotlivých krajín. Často neefektívne a nezosúladené postupy na hraničných priechodoch sťažujú spoluprácu v oblasti mobility, migrácie, hraníc a bezpečnosti. Za najväčšie problémy možno označiť nedostatočnú technickú infraštruktúru, nedostatok hraničných priechodov, či dlhý čas na prekročenie hranice s Ukrajinou (Karpatský euroregión, 2015, s. 38). V spojení s bezpečnostnou a politickou nestabilitou na Ukrajine možno pozorovať následky v podobe nárastu počtu odchodov obyvateľov Ukrajiny do iných regiónov (Europe without barriers, 2019). Je možné sa domnievať, že bez ukončenia vojenského konfliktu a politickej krízy na Ukrajine bude trend cezhraničnej migrácie pokračovať. S rastom cezhraničnej migrácie tiež súvisí otázka zaistenia bezpečnosti vonkajších hraníc Európskej únie. Východisko z tejto situácie by mohli ponúkať pokračujúce politické a diplomatické rozhovory sledujúce ukončenie bezpečnostnej a politickej nestability na Ukrajine. Liberalizácia vízovej politiky voči Ukrajine, nové hraničné priechody a zvýšenie ich kapacít, ale aj zriadenie spoločného systému riadenia hraníc by mohli pozitívne vplývať na migračnú politiku ako aj na bezpečnosť na hraniciach.

V oblasti vzdelávania, inovácií a kultúry je prednosťou euroregiónu existencia primeraného počtu inštitúcií, ktoré poskytujú bezplatné vysokoškolské vzdelanie. Za posledné roky sa značne zintenzívnila spolupráca medzi súkromným a verejným sektorom vo vzdelávaní, na mnohých univerzitách, ale aj súkromnom sektore sa navýšili výdavky na výskum a vývoj, zintenzívnila sa spolupráca medzi základnými, strednými a vysokými školami. Rozmanité kultúrne dedičstvo, prírodné i kultúrne chránené územia a pamiatky majú svoje zastúpenie v UNESCO, čo vytvára predpoklady na pozitívne multietnické spolužitie. Euroregión však dlhodobo dopláca na tzv. „odliv mozgov“, odborné a vyššie vzdelanie sa nedostatočne prispôsobuje požiadavkám pracovného trhu, navyše významnú úlohu zohrávajú jazykové bariéry, keďže stále vysoký počet ľudí nerozpráva cudzím jazykom (Karpatský eurore-

gión, 2015, s. 39 – 40). V prípade, že sa nenavýšia náklady na vedu a výskum, nezmení orientácia štúdiá na efektívne profesie a vzdelávanie sa nebude prispôsobovať potrebám trhu, môže v budúcnosti dôjsť vytváraniu profesií mimo potrieb trhu a môže sa tak navýšiť nezamestnanosť.

Vízia euroregiónu

Efektívnosť spolupráce medzi jednotlivými členmi KER do veľkej miery závisí od jeho inštitucionálnej podoby. Euroregión je v súčasnosti združením piatich krajín, ktoré majú odlišné právne predpisy. Nekompatibilita administratívnych a právnych štruktúr medzi jednotlivými zainteresovanými aktérmi tak bráni rozvoju euroregiónu. Z hľadiska efektivity spolupráce sa preto vyskytuje otázka legislatívnej a inštitucionálnej transformácie euroregiónu. Podľa T. Iča, publicistu zaoberajúcim sa históriou KER, „súčasnú postavu iniciatívy regiónov piatich susediacich krajín vychádzajúce z cezhraničnej spolupráce v rámci KER potrebuje novú ideu aj obsah. Po politických zmenách súvisiacich so vstupom SR, Maďarska, Poľska a Rumunska do EÚ sa piaty partner v rámci KER – Ukrajina ocitla v inej geopolitickej situácii ako jej štyria susedia. Z hľadiska politického to ale neznamená nutnosť vylúčenia najväčšieho člena z euroregiónu. Je však nutné dať spolupráci v projekte novú dimenziu, ktorá zohľadní novú politickú situáciu na mape strednej Európy. V prvej fáze bude dôležité akceptovať a implementovať do štatútu KER postoj a plány EÚ vo vzťahu k Ukrajine“ (Ičo, 2013).

Hlavným finančným nástrojom na dosahovanie cieľov KER bola spočiatku CF. Po vstupe krajín KER do Európskej únie (okrem Ukrajiny) začali zúčastnené regióny využívať rôzne nadnárodné iniciatívy Európskej únie a formy cezhraničnej spolupráce, ktoré ponúkajú financovanie. CF tak prestala byť relevantným zdrojom financovania a aj KER stratil svoju dôležitosť. „Hoci zakladajúci partneri vynaložili úsilie aspoň udržanie jeho prevádzky, KER napriek tomu postupne stratil svoj význam a v súčasnosti dokonca bojuje o prežitie. K tomu však nedošlo nedobrovoľne – ide o výsledok nešťastných zmien prostredia, ktorým sa KER nedokázal prispôbiť a tiež neschopnosti zainteresovaných subjektov v cezhraničnej spo-

lupráci prispôbiť euroregión novým podmienkam“ (Karpatský euroregión, 2015, s. 45). Čiastočne by mohlo CF ako hlavný zdroj financovania nahradiť financovanie prostredníctvom programov ako napríklad Program cezhraničnej spolupráce prostredníctvom nástroja európskeho susedstva pre Maďarsko-Slovensko-Rumunsko-Ukrajina na roky 2014 – 2020, Program cezhraničnej spolupráce Poľsko-Bielorusko-Ukrajina na roky 2014 – 2020, Program cezhraničnej spolupráce Poľsko-Slovensko 2014 – 2020 (Interreg V-A), Medziregionálny program Interreg V-A Slovensko-Maďarsko, Medziregionálny program Interreg V-A Rumunsko-Maďarsko, Spoločný operačný program Rumunsko – Ukrajina 2014 – 2020, Stratégia EÚ pre podunajskú oblasť a Dunajský nadnárodný program 2014 – 2020, Horizont 2020 či Program Erasmus+.

Hoci ambíciou KER bolo v jeho počiatkoch posilniť prihraničné regióny Poľska, Slovenska, Maďarska, Ukrajiny a Rumunska v oblasti geografie a demografie; ekonomiky, konkurencieschopnosti a pracovného trhu; verejných služieb, infraštruktúry a dopravy; riadenia a verejnej správy; životného prostredia, klimatických zmien a energetiky; zdravotných a sociálnych záležitostí, posledné roky možno pozorovať zmenu paradigmy fungovania, kde členským štátom, ale najmä jednotlivým regiónom KER chýba potrebná miera angažovanosti a spoločná vízia fungovania euroregiónu. SWOT analýza Stratégie Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej (2015) preto navrhla 5 scenárov možného budúceho vývoja, a to:

1. možnosť ukončenia činnosti – podľa analýzy ide o krajné riešenie aktuálneho stavu, nakoľko je súčasné fungovanie euroregiónu bez vízie a prežíva len z projektu na projekt
2. možnosť neurobiť nič – rozumie sa tým nízko profilová prevádzka udržania aktivity KER
3. spoločná vízia – osoby s rozhodovacou právomocou a zainteresované strany ponúknu spoločnú víziu fungovania euroregiónu
4. spoločná vízia a spoločná organizácia – okrem spoločnej vízie členovia podniknú aj aktívne kroky k stanoveniu spoločnej organizačnej štruktúry
5. nový európsky makroregión – premena KER na nový európsky makroregión

(ako je napríklad Dunajský región), zahŕňa tiež vytvorenie silného pozadia na úrovni Európskej únie.

Identifikácia silných a slabých stránok KER nám umožnila zamyslieť sa nad budúcnosťou celého projektu. Novovznikajúce riziká a problémy v podobe sociálno-hospodárskych nerovností a politickej nestability na Ukrajine, množstvo územných kontextov, ktoré členské štáty euroregiónu presadzujú v rámci spolupráce zapríčiňujú, že KER v súčasnosti chýba efektívne presadzovanie politiky súdržnosti.¹¹ Možnosti SWOT analýzy Stratégie Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej nám ukazujú, že súčasný stav fungovania euroregiónu je neudržateľný. Pre želaný stav fungovania je potrebná nielen dlhodobá vízia, ale predovšetkým väčšia angažovanosť jednotlivých členov s dôrazom na politiku súdržnosti.

Literatúra:

ASSOCIATION OF EUROPEAN BORDER REGIONS: History of AEBR, 2019. Dostupné na internete:

<<https://www.aebr.eu/en/profile/history.php>> [28/3/2019]

BURAŠ, E.: The Carpathian Euroregion project. Short study. Budapest: CESC 2015.

CARPATHIAN EUROREGION: The Carpathian Euroregion Strategy 2020 & beyond. Nyíregyháza: Talpas Design Stúdió 2015.

COUNCIL OF EUROPE: Details of Treaty No.106. European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities, 1980.

Dostupné na internete:

¹¹ „Z hľadiska politiky súdržnosti po roku 2013 bola vytvorená klasifikácia makroregionálnych stratégií na základe dôkladného vyhodnotenia potreby súdržnosti, ako aj schopnosti vykonávať EÚS ako nástroj sociálnej, hospodárskej a územnej súdržnosti na úrovni makroregiónov. Na základe analýzy boli navrhnuté tri súbory makroregionálnych stratégií: 1. makroregionálne stratégie ako potenciálne nástroje zahraničnej politiky EÚ (Stredozemné more, Čierne more); 2. makroregionálne stratégie ako potenciálne nástroje na riešenie nerovnomerného rozvoja (stratégia EÚ pre podunajskú oblasť, stratégia EÚ pre región Baltského mora, Jadranské a Iónske more, karpatský región); a napokon 3. makroregionálne stratégie ako potenciálne nástroje na využívanie územnej súčinnosti (stratégia EÚ pre alpský región, atlantický oblúk, Severné more)“ (European parliament, 2015).

<<https://www.coe.int/en/web/convention/full-list/-/conventions/treaty/106>> [29/3/2019].

EUROPEAN PARLIAMENT: New role of macro-regions in European Territorial Cooperation, 2015. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540349/IPOL_STU\(2015\)540349_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540349/IPOL_STU(2015)540349_EN.pdf)> [29/3/2019].

EUROPE WITHOUT BARRIERS: Main Ukrainian trends figures in migration, 2015. Dostupné na internete:

<<http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2015/01/Ukraine-Migration-overview.pdf>> [29/3/2019].

EUROREGIUNEA CARPATICA: Home, 2019. Dostupné na internete:

<<https://www.tradecarp.com/index.html>> [1/9/2019].

EUROSTAT: GDP at regional level, 2018. Dostupné na internete:

<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/GDP_at_regional_level#Economic_growth_and_productivity> [30/3/2019].

HALAS, S. – SLAVÍK, V.: Cezhraničná spolupráca a euroregióny v SR, 2001. Dostupné na internete:

<<https://kge.zcu.cz/veda/konference/prispevky/jedn/HALA.htm>> [28/3/2019].

IČO, T.: Dvadsať rokov Karpatského euroregiónu 1993-2013, 2013. Dostupné na internete:

<<http://www.tiborico.estranky.sk/clanky/dvadsat-rokov-karpatskeho-euroregionu--1993--2013.html>> [28/3/2019].

KARPATSKÁ NADÁCIA: História Karpatskej nadácie, 2019. Dostupné na internete:

<<https://karpatskanadacia.sk/onas/historia/>> [30/3/2019].

KARPATSKÁ NADÁCIA: Výročná správa 2018, 2018. Dostupné na internete:

<<https://karpatskanadacia.sk/wp-content/uploads/2019/06/Vyrocnna-sprava-2018-podrobna-1.pdf>> [30/3/2019].

KARPATSKÝ EUROREGIÓ: Stratégia Karpatského euroregiónu 2020 & ďalej. Nyíregyháza: Talpas Design Stúdió 2015.

TANAKA, H.: Carpathian Euroregion and Cross-Border Governance. The Journal of Comparative Economic Studies, Vol. 2, No. 1 (2006), s. 59 – 80.

THE CHARLES STEWART MOTT FOUNDATION: Carpathian Foundation International, 2019. Dostupné na internete: <<https://www.mott.org/grants/carpathian-foundation-international-general-purposes-200000224-04/>> [1/9/2019].

ZDRUŽENIE KARPATSKÝ EUROREGIÓŇ SLOVENSKO: O Združení, 2019. Dostupné na internete: <<http://www.ker.sk/-o-zdruzeni>> [30/3/2019].

Štúdia je čiastkovým výstupom grantovej úlohy VEGA 1/0177/19 Výzvy a perspektívy cezhraničnej spolupráce v kontexte implementácie Asociačnej dohody EÚ s Ukrajinou.

CROSS-BORDER COOPERATION BETWEEN SLOVAKIA AND UKRAINE: VOLUME IV: PERCEPTIONS OF LOCAL AND REGIONAL ACTORS

Martin Lačný – Anna Polačková (eds.)

Prešov: Prešovska univerzita v Prešove at Vydavateľstvo PU, 2019. 276 s.

ISBN 978-80-555-2351-4

JUSSI LAINE

Karelian Institute
University of Eastern Finland
Finland
E-mail: jussi.laine@uef.fi

This assessed publication is the latest of a series of publications stemming from a research project titled the “Association Agreement between the EU and Ukraine and Cross-border Cooperation between Slovakia and Ukraine: Implications and Opportunities”. It presents an empirically reach and detailed work, utilising and building upon an empirical template designed for cooperative work on European cross-border cooperation with the frame of EXLINEA research project supported by the European Commission under the Fifth Framework Programme. The EXLINEA project did not include the border region in which the currently assessed publication focuses on.

Within the project assessed herewith, research has been conducted on the policies, practices and perceptions on the cross-border cooperation between Slovakia and Ukraine with aim of identifying the political interests of the actors involved, their preferences / motivations, perceptions and strategies at three vertical levels – transnational, national, regional and local. The provided analysis in the publication itself focuses mainly on presenting the

empirical research on perceptions of local and regional CBC actors, and the two main parts of the books have been designed accordingly. The focus is appropriate as the subnational levels are indeed the levels from which the existing comprehensive knowledge is has been lacking the most. The work thus provides an important contribution with its detailed and multidimensional analysis of the Slovakia-Ukraine border region, the importance of which is not limited to the region in question only, but carries a lot broader Europe interest – not the least in the context of the Ukraine-European Union Association Agreement.

The authors have gone through a strenuous undertaking in identifying the key actors to be included in the study and followed the pretested empirical template systematically. It is seldom that one can read such an empirically rich text and gain such a holistic picture of a particular region, especially when the region under investigation is as complex as this one, based on a single work. The authors show great expertise not only in conducting comprehensive empirical research, but perhaps even more im-

importantly in presenting their work and findings in a clear and easy-to-understand manner. The results of the conducted research are explained thoroughly, backed up with well documented material, and illustrated with the help of supportive graphs and charts. The end result is a book that does not appeal only to scholars and stakeholders focusing on this particular region, but to anyone who is seeking to better understand the Slovakia-Ukraine border region, its various dynamics – or the lack thereof – and the impact of these to various levels of society.

In terms of more critical remarks, one could point out the strong reliance of the work on one type of material (the questionnaire) only, which naturally comes with its limitations – as

acknowledged by the authors. However, the authors are very aware of these restrictions and careful in making generalisations based on the findings. The merits of the work, however, clearly exceed this slight concern. As a scholar of who was strongly involved in the EXLINEA project, which gave inspiration to the presented work here, I cannot but say that I wish that the authors could have been included already in comparative frame of the EXLINEA, as the results provided in this publication would have of high importance to it. I have learned a lot by reading this book, and can see that it will become an important source material for anyone interested in the dynamics of the Slovakia-Ukraine border region.

MOŽNOSTI A LIMITY CEZHraniČNEJ SPOLUPRÁČE

Gabriel Székely (ed.)

Prešov: Prešovska univerzita v Prešove at Vydavateľstvo PU, 2019. 214 s.
ISBN 978-80-555-2350-7

PETER KÁŠA

Institute of Ukrainian Studies and Central European Studies
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: peter.kasa@unipo.sk

O východnom Slovensku a Zakarpatskej Ukrajine sa zvykne hovoriť, že sú regiónmi odsúdenými na spoluprácu a majú pred sebou veľkú perspektívu, keby... A práve to „keby“ už roky zatieňuje reálne možnosti a vytvára skôr limity a bariéry. Ukrajinci, Rusíni a Slováci, spolu s ďalšími etnikami žili spolu v tomto priestore bez konfliktov a štátnych hraníc. Najprv stáročia v Uhorsku a potom dve desaťročia v Československu. Najmä Slovákov a Rusínov spájali Karpaty, jazyk, folklór, náboženstvo i mentalita. Z pohľadu západnejších uhorských i slovenských regiónov bol (severo)východ od čias osvietenstva vnímaný iba ako vzdialený a trochu aj exotický zaostalý kraj s upadajúcimi mestami a s dominantným polofeudálnym vidieckym spôsobom života. Región bol ešte pred sto rokmi synonymom ekonomickej biedy a kultúrnej zaostalosti, kde sa nedá slušne žiť, ale iba živoríť. Budapeštianska vláda vystavala sieť železníc, pražská moderný Užhorod a komunistická moc mesto Svidník, nové továrne a poschodové domy na dedinách. Paradoxne, tridsať rokov po páde sovietskeho režimu je Východ stále miestom, kde podľa prežívajúceho stereotypu stále „nič nie je“. Podobne zo slovenskej perspektívy je aj Zakarpatsko zaostalým regiónom, kde podobne ako na celej

Ukrajine vládne čierna ekonomika a miestni oligarchovia. Realita na oboch stranách hraníc tak akoby napodobňovala populárny slovensko-ukrajinský film *Čiara*: hranice EÚ sa prísne strážia, kontroly, hlavné mestá a diaľnice sú ďaleko, investori vyčkávajú, eurofondy sa rozkrádajú, mafia je aktívna a mladí ľudia hŕfnú a dlhodobo odchádzajú do bohatších štátov. Aké šance má spolupráca týchto prihraničných regiónov – slovenského Východu a ukrajinského Západu? Odpovede možno hľadať aj vo fundovaných štúdiách z kolektívnej monografie prešovských politológov.

V knihe sa z rozličných aspektov identifikujú a diagnostikujú výzvy, možnosti, ale aj prekážky slovensko-ukrajinskej cezhraničnej spolupráce. Ako píše v úvode zostavovateľ Gabriel Székely: „Projekt sa zamerá na pochopenie jednotlivých súvislostí medzi tým, ako regionálni a lokálni aktéri vnímajú cezhraničnú spoluprácu a hranicu per se“. Je dobré, že tento zdanlivo „lokálny“ problém sa prezentuje v širokospektrálnych synchronných i diachronných aspektoch. Zámeru zodpovedá aj charakter publikácie, ktorá tieto špecifiká detailne a fundovane pomenováva na viacerých tematických i problémových úrovniach. Publikácia obsahuje sedem analytických štúdií, kde sa najprv pre-

hľadne a detailne popisujú a vymedzujú všeobecné a základné právne normy, teda *legislatívne rámce cezhraničnej spolupráce na regionálnej úrovni* (Vladislav Dudinský). Ďalšia štúdia diagnostikuje možnosti ich explikácie, pričom pridanou hodnotou štúdie je nielen dôkladná analýza, ale aj porovnávací aspekt, teda *komparácia politických a administratívnych kompetencií regionálnych a lokálnych aktérov* (Michal Cirner – Irina Dudinská). Tento prístup ukazuje niektoré odlišnosti a hendikepy samosprávnych štruktúr najmä na (ale nielen) ukrajinskej strane. Slovákov možno prekvapí pretrvávajúca apatia Ukrajincov vo vzťahu k možnostiam ovplyvňovať „veci verejné“, lebo „*prieskumy ukazujú, že len 32 % občanov je pripravených zapojiť sa do rozhodovania na miestnej úrovni a len 15 % verí, že môžu ovplyvniť situáciu vo vlastnej obci. Miestni oligarchovia majú stále najväčšie zdroje na to, aby mohli súťažiť a vyhrať voľby.* Ďalšia štúdia naznačuje základné parametre ekonomickej spolupráce a *ekonomické väzby v oblasti slovensko – ukrajinskej cezhraničnej spolupráce* (Martin Lačný).

Plastický obraz konkrétnych limitov dynamizácie a rozširovania spolupráce prezentuje štúdia – sociologická analýza o „*priepustnosti hranice Slovenskej republiky a Ukrajiny*“ na jednotlivých typoch slovensko-ukrajinských hraničných prechodov. Autorka, Helena Melkusová, na základe údajov Úradu hraničnej a cudzineckej polície Ministerstva vnútra Slovenskej republiky analyzuje vývoj legálnej migrácie osôb a dopravných prostriedkov cez cestné hraničné priechody Vyšné Nemecké – Užhorod, Ubl'a – Malýj Bereznij a hraničný priechod pre peších a cyklistov Veľké Slemence – Malý Slemenci v priebehu rokov 2013 – 2017. Táto analýza akoby načrtávala aj tému ďalšieho príspevku s názvom *Karpatský euregión*, v ktorom sa problém cezhraničnej spolupráce rozširuje do širšieho areálu. Autor, Matúš Žac, prezentuje históriu združenia a detailne monitoruje aktivity jednotlivých krajín i rozličné aspekty cezhraničného projektu „Euroregiónu Karpaty“, kde sa (ne)naplňali mnohé predstavy a vízie v oblasti cezhraničnej spolupráce piatich susediacich krajín.

Za veľmi dôležité považujem aj dva tematicky odlišné kultúrno-historické príspevky, ktoré odkrývajú najmä zlomové historické udalosti a ich priemety aj na súčasné zložité aspekty každodenného života v blízkyh, susedných

a stáročia aj prepojených regiónoch, ktoré v minulom storočí permanentne rozdeľovala meniac sa hranica. Efektom bola nestabilita, premenlivé a nevypočítateľné administratívno-politické zákony a nariadenia, ale aj umelé politické deštrukcie prirodzených celkov a kolektívnych identít. Historička kultúry Gita Geremešová historicko-komparatívnou metódou rekonštruje „*politickú identitu súčasných regionálnych elít východného Slovenska a Zakarpatskej oblasti Ukrajiny*“. Pripomína kľúčovú tézu, že obidve society, východoslovenská i zakarpatská, svojim historickým a geopolitickým ukotvením stredoeurópske „entity“, zápasia s problémami, ktoré zapadajú aj do kontextu vzťahov medzi *centrom a perifériou*. Autorka rozkrýva fenomény určujúcich sociálnych procesov v 19. storočí: nacionalizmu, modernizácie, antisemitizmu, ale aj príčiny stagnácie, úpadku a zaostávania v oblasti hospodárstva, vzdelávania a osvety. Načrtnutá je aj ambivalentná rola gréckokatolíckeho kléru, ale už menej komunistických funkcionárov, ktorí po roku 1945 na Slovensku vytvorili veľmi efektívnu funkcionársku sieť na podporu zaostalých regiónov, často rodných krajov. Metódu historickej regionálnej geopolitiky aplikuje Jaroslav Vencálek v príspevku *Historický a geopolitický kontext genézy slovensko-ukrajinskej hranice*. Autor originálnym spôsobom prezentuje „*génus loci*“ východných Karpát, pričom sa koncentruje na zlomové udalosti prvej a druhej svetovej vojny, ktoré radikálne narušili kompaktnosť regiónu a umelo rozdelili jednotný a otvorený duchovný priestor bývalej spoločnej podkarpatskej domoviny.

Záverom, treba povedať, že príspevky sú kompatibilné, usporiadané logicky od všeobecných, rámcujúcich i aktuálnych tém, až k problematike spoločnej historickej pamäti a interetnických, interkonfesionálnych a interkultúrnych prienikov, ktoré síce neriešia pragmatické otázky dneška, ale ukazujú, že kultúrny priestor na obidvoch stranách hraníc je akosi mentálnou ľudskou bázou pri projektovaní rozvoja prirodzeného regionálneho celku, ktorý síce rozdeľujú a limitujú prísne strážené štátne hranice, ale spájajú aj nové „*možnosti a výzvy*“ na spoluprácu.

INŠTITÚT POLITOLÓGIE AKO SÚČASŤ PROJEKTU MEDZINÁRODNÉHO VYŠEHRADSKÉHO FONDU

GABRIEL SZÉKELY

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: gabriel.szekely@unipo.sk

Do okruhu vedeckovýskumných aktivít členov Inštitútu politológie Prešovskej univerzity patrí okrem výskumu cezhraničnej spolupráce aj problematika volieb a volebných systémov, t. j. problematika, ktorá práve dnes z viacerých príčin znateľne rezonuje v obci akademikov, politikov, novinárov i širšom verejnom priestore.

Jedným z radu pozitívnych výsledkov vyššie uvedených činností Inštitútu politológie je aj jeho podiel na medzinárodných projektoch, ktoré ponúkajú možnosť zdieľať, informovať či konfrontovať celú sumu poznatkov a skúseností s odborníkmi z viacerých spoločensko-vedných oblastí vrátane politológie. Inštitút politológie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, v pozícii spoluriešiteľa, bol zapojený do projektu Medzinárodného vyšehradského fondu „Visegrad Project #21910020 – Improvement of methods and tools of Political Science in Ukraine: influence of the V4 universities“ –, ktorého hlavným riešiteľom bola Katedra politológie Filozofickej fakulty Lvovskej národnej univerzity Ivana Franka vo Lvove.

Do výskumných zámerov projektu zapadala aj medzinárodná vedecká konferencia s názvom *Politické strany a voľby: ukrajinská a svetová prax*, ktorá sa uskutočnila 9. 11. 2019 v priestoroch Filozofickej fakulty Lvovskej univerzity.

Jej história siaha do 17. storočia (1661), čím sa radí medzi najstaršie na Ukrajine. V súčasnosti ponúka študentom široké možnosti štúdia; pod univerzitu spadá 19 fakúlt, vrátane Filozofickej fakulty s Katedrou politológie. Uvedené pracovisko pravidelne usporadúva vedecké konferencie a kolokviá. Sem patrí aj vyššie uvedená konferencia s medzinárodnou účasťou, tematicky orientovaná na oblasť výskumu politických strán a volieb v komparatívnej perspektíve. Podobne ako predošlé tri ročníky, aj štvrtá konferencia v poradí bola venovaná pamiatke niekdajšieho dlhoročného pracovníka Katedry politológie, docenta Jurija Romanoviča Švedu (1964 – 2016), ktorý sa taktiež venoval problematike volieb, volebných systémov a v neposlednom rade aj politickej komunikácii. Z jeho odborných prác hodno uviesť napríklad encyklopedický slovník s názvom *Politické strany* (2005), pozoruhodná je však aj vedecká monografia *Voľby od A po Z* (2015). Popri domácich ukrajinských, a taktiež ruských účastníkoch sa na konferencii prezentovali aj výskumníci z krajín „Vyšehradskej štvorky“.

Konferenciu otvoril vedúci Katedry politológie profesor Anatolij Semionovič Romaniuk. Následne program konferencie, resp. jej rokovanie pozostávalo z troch pracovnotematických panelov. Časť aktívnych účastní-

kov konferencie venovala pozornosť „nevyspytateľnej“ dynamike aktuálneho politického diania, a to aj vo vzťahu k výsledkom parlamentných a následne prezidentských volieb na Ukrajine v roku 2019. Pozornosti vystupujúcich a ďalších diskutérov neunikol ani problém rastu a úspešnosti populistických strán či politikov, predovšetkým z krajného pravicového politického spektra. Ako vidieť, s týmto vývojovým trendom sú konfrontované nielen postkomunistické krajiny, ale aj demokracie západnej Európy. Ako konštatovali účastníci Ťvovského vedeckého „snemovania“, možno uvažovať o celom rade príčin, medzi ktorými má nezanedbateľné miesto zhoršujúca sa sociálna situácia vo všeobecnosti, degradácia strednej triedy, prekarizovaná práca atď., t. j. „atak“ migrantov je iba jedným z ďalších faktorov, ktorý populistickí – nie vždy pravicoví – politici obratne zneužívajú...

Na konferencii mal svoje zastúpenie aj Inštitút politológie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, ktorý reprezentovali jeho dvaja členovia – M. Cirner a G. Székely. Svoje príspevky prezentovali v rámci tematického panelu analýzy volieb a procesov transformácie v krajinách V4. V príspevku M. Cirnera – *Volebný systém v parlamentných voľbách na Slovensku* – odznela kritika problematického nastavenia súčasného volebného systému do NR SR. Okrem potreby zmeny volebného systému uvedený autor konštatoval, že prípadná zmena by mohla ohrozovať záujmy, resp. existenciu reálnych politických subjektov a ešte viac ich establishment. Uvedená téma, pričinením politikov, rezignuje na vecnú a odbornú diskusiu. Povedané ináč, chopili sa jej médiá, stranami a ich mecenášmi platení „aktivisti“, ale i samotní politici ako nie raz schopní ideologickí

manipulátori. Druhý z prešovských účastníkov konferencie (G. Székely) prezentoval príspevok s názvom *Participatívny rozpočet na Slovensku: možnosti, obmedzenia a skúsenosti v praxi*. Okrem súčasného trendu, teda poklesu občanov na politickej participácii všeobecne, nízkej volebnej účasti, nebezpečenstve nárastu autoritárskych tendencií, poukázal na praktické možnosti, ktoré participatívny rozpočet samosprávy – ako špecifická forma politicko-občianskej angažovanosti – ponúka. Ukazuje sa, že tento mechanizmus participatívnej demokracie v samosprávach na Slovensku má vzostupnú tendenciu. Napriek tomu, aj naďalej existuje otvorený priestor k ďalšiemu vylepšovaniu podmienok aktívnej účasti občanov na správe vecí verejných.

Inštitút politológie Prešovskej univerzity zastúpený M. Cirnerom a G. Székelym vyslovuje poďakovanie organizátorom konferencie za pozvanie, pohostinnosť a v neposlednom rade aj za vysoký odborný status vedeckého podujatia. Srdečné poďakovanie patrí nielen spomínanému profesorovi A. S. Romaniukovi, ale aj docentovi V. Lytvynovi, ktorý bol hlavným projektovým koordinátorom a zabezpečoval jeho administratívno-technickú agendu.

Čo dodať na záver? Azda „iba“ to, že status konferencie akoby povýšil *genius loci* univerzity starobylého mesta Ťvov, „Jeruzalemu Východu“, politicko-mocenského i kultúrneho centra Haliče – od tereziánskych čias súčasťou rakúskeho mocnárstva, hrdého na svoju multi-kultúrnu minulosť. A nemali by sme zabudnúť, že na Univerzite vo Ťvove študoval aj jeden z veľkých duchov stredoeurópskej židovskej literatúry – Bruno Schulz (1892 – 1942), literát, maliar a grafik v jednej osobe.

Fotografia 1 Účastníci medzinárodnej konferencie z krajín V4

(zľava: V. Lytvyn, R. Alberski, A. S. Romaniuk, A. Schmidt, J. Koziarska, M. Cirner, G. Székely)
Zdroj: Gabriel Székely

Fotografia 2 Účastníci konferencie

Zdroj: Katedra politológie Lvovskej národnej univerzity Ivana Franka, 2019. Dostupné na internete: <<https://www.facebook.com/politolohia/photos/pcb.2478455152432523/2478454722432566/?type=3&theater>>.